

A
MAROSVÁSÁRHELYI EVANG. REFORM.
KOLLEGIUM
KÖNYVNYOMDÁJÁNAK

SZAZ ÉVES

T Ö R T É N E T E

1786—1886

IRTA
KONCZ JÓZSEF
tanár

MAROSVÁSÁRHELYTT
NYOMTATTA IMREH S. AZ EV. REF. KOLLEG. BETÜIVEL

1887

A

MAROSVÁSÁRHELYI EVANG. REFORM.

KOLLEGIUM

KÖNYVNYOMDÁJÁNAK

SZÁZ ÉVES

TÖRTÉNETE

IRTA

KONCZ JÓZSEF

tanár

MAROSVÁSÁRHELYTŰ

NY. IMREH SÁNDOR AZ EV. REF. KOLLEGIUM BETŰIVEL

1887

Mig a „legfőbb és legvégsőbb mesterség, a nyomdászat, feltalálásának második évtizedében, 1473-ban Németalföldet, Angliát, Spanyol- és Csehországot megelőzve, korán eljutott Budára: ¹⁾ Marosvásárhelyt, a székely fővárost csak három viharos század lezajlása után, 1786-ban érte a szerencse, a szellemi világosságot terjesztő eszköz: a nyomdászat meghonosulása. ²⁾

Ennek kiderítésére két adat áll rendelkezésünkre: egyik, Kapronczai Nyerges Ádám nyomdász levele Benkő Józsefhez, egyik kitünő történet-buvárunk- és irónkhoz, 1786. január 1-én Maros-Vásárhelyről, melyben tudatja Benkővel, hogy Maros-Vásárhelyre telepedett, itt akar nyomdát állítani; de csak most helyezkedett el egészen s már vállalta is a gr. Tholdalagi Ferenczné felett elmondott halotti actiókat. Kéri Benkőt, hogy okos tanácsát tőle ezután is ne vonja meg s a kelendőbb munkák kiválasztásában őt utasítsa. Másik adat: „Fons gloriae Carolus VI-us“ czimű 2r. könyv első tiszta lapjára írott e sorok: „E bibliotheca gymnasii marosvásárhelyiensis dono viri generosissimi Adami Kapronczai, officinam typographicam in urbe nostra tunc primum instituere parantis. Anno 1786. — Bibliothecae custode Joan. Galaczi. ³⁾

¹⁾ Toldy F. Akad. felolvasás 1873. „A nyomdászat 400 éves története Magyarországon“.

²⁾ N.-Szebenben 1529-ben; Brassóban 1533-ban; Kolozsvártt 1550-ben; Gyula-Fehérvártt 1566-ban állítottak nyomdát.

³⁾ 2204. k. sz. a.

Kapronczairól, Erdély ezen második Tótfalusijáról, igen keveset jegyzett föl kora. Szülői- és születéshelyéről még eddig nem tudunk. Nagy-Enyeden a Bethlen kollégiumban tanult és ott a 4 évvel korosabb Benkő J.-nek, a Transilvania írójának egyik tanuló- és lakótársa volt. — A könyvnyomtatásra érezvén hajlamot, megtanulása végett Bécsbe ment s ott Kurezböck József cs. k. udvari nyomdászhoz kerülvén, 1772—1775-ig a cs. k. nyomdában tanulta a nyomdászatot, betümentszést és öntést, a mint mutatják próbanyomatai: *Characteres typographici, quos e clementissima. . . Majestatis annuentia in typographia caesareo-regia aulica lingvarum illyrico-orientalium apud Josephum Kurezböck institutus ab anno 1772. usque ad annum 1774. sculpsit et omni modo praeparavit Adamus Kapronczai Transilvano Hungarus. Vindobonae, 1774.*¹⁾ (6760. k. sz. a. 3 példányban, 7 levél.) Általa szedette rendbe Mária Theresia az örmény nyomdát Triesztben, „az honnan, a mint ugyan azon levélre később rá írta Benkő, nekem sokféle csigákat hozott, a tengerből szedvén; hozott a mit tengeri lónak neveznek is. Ettől a barátomtól tanultam meg a spanyolviasznak készítését, a melyhez ő igen jól értett és a midőn Bécsben a Kurezböck typographiájában lakott, spanyol-viaszszal tartotta az erdélyi cancellariát.“ — Kapronczai javaslására adta Kurezböck nyomdájába Benkő József „Transilvania“-ját is nyomtatás végett.²⁾

Hol töltötte Kapronczai a Bécsből eljövetele után vásárhelyi letelepedéséig lefolyt 10 esztendőt? 1777. elején

¹⁾ A czimlevél hátulsó lapján e két jelmondat áll:

„A Jove principium, cum Jove finis erit.“

„Jova juva coeptos bene continuare labores,
Adque bonum finem ducere, Jova juva.“

²⁾ Benkő József „Transilvania“ II. Tom. 329. l. második kiadás. Kolozsvártt, 1833. és gr. Mikó Imre „Benkő József élete és munkái“ 64. lap, Pest, 1867.

Nagy-Enyeden szándékozott nyomdát állítani. A guberniumnak 1777. jan. 23-án 215. sz. a. kelt azon kérdésére és rendeletére, hogy Kapronczai Ádám typographus nyomdát állíthasson, relatiot ad márczius 30-án a collegiumi curatoratus, „hogy a maga erején és költségén nem tud állítani s ha az uralkodó megengedi Kapronczainak a nyomda állítást, a költség hordozásban segédkezet nyujt neki.“¹⁾ — Nem bizonyos, hogy Kapronczai Enyeden nyomdát állított volna. 1765-től 1771-ig volt nyomda Enyeden: 1765-ben Kiss György és 1771-ben Debreczeni Sámuel szerepelnek, mint enyedi nyomdászok.

1783-ban Kolozsvártt működött Kapronczai s nyomtatta Verestói Györgynek „Holtakkal való barátság“ cz. munkáját. 1785-ben M.-Vásárhelytt telepedett le, állított nyomdát és kiadta 1786-ban a gr. Toldalagi Ferenczné b. Bánffi Kata fölött mondott halotti beszédeket — az elsőt s talán utolsót is M.-Vásárhelytt: ugyanazon év jul. 17-én meghalt és 19-én eltemettetett a székely főváros Gutenbergje, 42 éves munkabíró legszebb korában.

A következő években már H. Gál László és nagyajtai Huszár Antal nyomdavezetők kezeik alól került ki pár mű 1795-ig bezárólag. Gálról csak annyit tudunk, hogy 1787-ben „József császár imádságos könyve“ és „Bujdosásnak emlékezet köve“ (2. kiadás)²⁾ czimű műveket nyomtatta; Huszár Antal pedig 1793-ban „A posta tzuogot,“ 1794-ben a „Bujdosásnak emlékezet köve“ 3-ik kiadását és 1795-re „Ó és uj kalendariumot.“

Ezen kilencz év alatt a nyomdáról csak e kis nyomtatott adatunk van még: „M.-Vásárhelyen a méltóságos született gróf nagyeresei Toldalagi László ur ő nagysága

¹⁾ Gr. Teleki Sámuel cancellar enyedi Kollegiumra vonatkozó aetái között Marosvásárhelytt, a gr. Teleki nemzetség közös levéltárában.

²⁾ Első kiadása: Kolozsvár, 1712. 8r. 180. lap.

házainál¹⁾ levő typographiában találtak ezek az eladó könyvek feles exemplárokbán, melyet a könyvszeretőknek, kiszabott árrával együtt, kíván tudokra adni nagyajtai Huszár Antal 1793-ban. Ezután elő vannak sorolva az eladandó művek²⁾ s végül kéziratilag ezt jegyzi: „Ao 1793. die 4-a novembris MVásárhelyen ezen feljebb leirt exemplárokat adta által Mltgs. Aranka György ur az én könyvesboltomba az eladás végett.“

Ezen okmány csak a nyomda helyiségéről értesít, a nyomdatulajdonosról nem nyújt felvilágosítást. Huszár Antal könyvárus és nyomdavezető is volt, de a nyomda nem volt sajátja csak a könyvesbolt.

A nyomda 1800 előtt már kibédi Dr. Mátyus Istvának, Küküllő- és Marosszékből egyesült vármegye rendes

¹⁾ Ezen házak most a b. Bánffi Dániel birtokában vannak 280. házsám alatt a piacon; gr. Toldalagi László 1759—1761. évek alatt építtette az özv. gr. Toldalagi Viktorné levéltárában látható naplója szerint, melyben Toldalagi László a legnagyobb részletességgel leírta ezen ház építését.

²⁾ E művek: A magyar játékszin, első esztendő, első kötet ára 51 kr, a 2., 3., 4. kötetek ára is 51—51 kr.

A Szinopéi Diogénész dialogusai Vieland írásaiból résztablájával együtt ára 1 rf.

Herdernek és Leszingnek mesélései, ára 1 rf.

Budai Basa, ára 15 kr.

Ujmodi gonosztevő, az ára 20 kr.

Az igazgatások formáiról Fridrik munkáiból fordítás, ára 5 kr.

A lebilincsezett Prometheus Eschilusból, az ára 15 kr.

Kazinczi Ferencz külföldi jádzó színye. Első kötet Hamlet, Stella, Misz Sara Samson, az ára 1 rf.

Keresztyén érzékenységei. Vielandból fordította Váli András, 31 kr.

A szerelem gyermeke, az ára 24 kr.

Társalkodás regulái, öszve szedte Szrog Sámuel, az ára 3 krajczár.

Julia levelei Ovidiushoz, az ára 1 rf.

Magyar Penelope, ára 12 kr.

Arany pereczek, ára 20 kr.

E művek képezték a marosvásárhelyi közönség szépirodalmi olvasmányát akkor és ezek terjesztője Aranka György, a magyarnyelvmívelő társaság lankadatlan titkára volt.

physicusának s az „Ó és Uj Diaetetica“¹⁾ 6 nagy kötetből álló munka szerzőjének birtokában volt 1800. máj. 24-én irt végrendelete tanusítása szerint: „Nem különben²⁾ a nevezett ns. collegiumnak hagyom a mostani házamnál levő typographiámat, egész készületeivel együtt: úgy, hogyha mi hasznukra fordíthatják, éljenek vele; ha pedig így hasznát nem vehetnék, adják el, (megjegyezvén, hogy e nekem ezer német forintnál többbe áll) és ebben a történetben állítsanak ennek árának intereséből 4 szegény kibédi gyermek számára egy-egy alumniácskát, vagy ha ide valók nem találtatnának, más jó igyekezetű tanulók számára“.³⁾

A nyomda tehát már akkor használhatlan állapotban volt és egy 1795. évre itt nyomatott kalendariumon kívül nincs más terméke 1805-ig. — Ekkor megindult újra s Aranka György apró munkáin kívül még néhány darab mű került ki e sajtó alól. Ha használható volt volna e 10 év alatt a sajtó: Kovásznai Sándor m.-vásárhelyi tanár „Az ember tisztéről“ szóló fordított munkája kiadásakor a helyi sajtót veszi használatba 1795-ben és nem a pozsonyit. Aranka is bizonyosan itt nyomatja ki „A magyar nyelv-mivelő társaság munkáinak első darabja“ -t 1796-ban és nem Szebenben; ő, a társaság éltető lelke, az irodalom, izlés és miveltség terjesztője, kétségen kívül a társaság munkájának helyi kinyomatása által is lakó városának ezen iparágát emelni el nem mulasztja.

Mátyus meghalt 1802. szept. 6-án és ugyanezen hó 25-én a városi tanács megkeresésre a kolleg. előljáróságot értesíti, „hogy a „ház“⁴⁾ megbecsülésére és a testamentom tökéletességre való vitelére kineveztetnek: Nemes Pál

¹⁾ Mátyus I. e nagy munkáját Pozsonyban nyomatta 1787—1793-ig.

²⁾ Könyvtárát is a Kollegiumnak hagyta.

³⁾ 517. levéltári szám.

⁴⁾ Mátyus-féle ház. 1014. levéltári szám.

főbiró, Gyöngyösi József és Nemes György senatorok.“ Ekkor tehát mind könyvtára, mind nyomdája a végrendelet értelmében birtokába adatott a collegiumnak. Az ifjuság örvendett, hogy az intézetnek már nyomdája van, pénzt gyűjtött a typographiának felállítására s nevezetesen kézikönyvek kinyomatására oly formán, „hogy ha 2 esztendő eltelése alatt czélját, melynek elérhetése végett conferalta volt az 500 mfrtot, el nem érheti, ezen ígérétét vissza vonja és legkisebbet is az ígért summából nem fog adni.“ Az ifjuság ezen ügybuzgó tevékenysége mozgásba hozta az előljáróságot is. — 1803. május 22-én tartott gyűlésben szőnyegre kerülvén, hogy „a typographia felállítására a collegiumi ifjak feles summát conferalván, szükséges lenne azt felállítani: Professor Tompa Jánosra bizatik, irjon Kolozsvárra typographus Töröknek, hogy typographiánkat vizsgálja meg és mondja meg, mi hijánosság van benne s mi módon lehetne megindítani.“ — Nagyon valószínű, hogy kijavították, mert egy év múlva a nyomda megindult.

1804. jun. 24-i gyűlésben tárgyalja az előljáróság Dr. Sós Mártonnak a typographiátarendába kérő folyamodványát és határozza: „Hagyattassék akkorra, mikor Sós megérkezik.“ Ugyanezen nyár folytán felir az előljáróság a főkonsistoriumhoz, „hogy a collegium nyomdája megindulván, egy itten felállítandó censura megengedését eszközölni méltóztassék“. A főkonsistorium válasza szept. 2-án olvastatott fel, hogy a censura nem engedtetett meg. — Október 4-én Dósa Gergely és Antal János tanárok leltározzák a nyomdát és átadják medicinae doctor Sós Márton faktorának, Györfi Istvánnak.

Hogy a szakférfiak fogalmat szerezhessenek maguknak ezen vidéki nyomda akkori állásáról, a leltárt egész terjedelmében ide írjuk:

„A néhai Tekintetes M. Doctor Mátyus István ur által a mvásárhelyi ref. ns. collegiumnak legalt typogra-

phia e folyó 1804. esztendőben okt. 4-ik és következett napjain egyfelől az irt collegium professorai, másfelől pedig medicinae Doctor Sós Márton ur Factora Györfi István ő kegyelme jelenlétében számba vétetvén, betük és portékák találtattak abban a következő mód szerint :

	Mázsza	Pont
1 Klein Cicero Neu-Fractur	1	16 ¹ / ₂
2 Detto	—	44 ³ / ₄
3 Alte Cicero Fractur Buchstaben . . .	1	9
4 Cicero spatium und quadraten . . .	—	19 ¹ / ₂
5 Cicero cogedantz (concordantz?) Linien	—	19 ¹ / ₂
6 Magyar ABC tertia Fractur	—	71 ¹ / ₂
7 Deutsche antiqua ABC	—	73
8 Klein deutsch Cicero Fractur	1	14
9 Detto	—	66
10 Allerhand griechische, walachische u. dabei jüdische und englische, rus- sische zusammengesetzt aus mittel und Garmond, Cicero	—	10
11 Alter Garmond Calender Fractur . . .	1	10
12 Alter zusammengeworfener Garmond Calender Fractur	—	98 ¹ / ₂
13 Neue Garmond Fractur	—	65
14 Neue Garmond composition Rösler Fractur	—	24 ¹ / ₂
15 Garmond quadraten halbe und ganze	—	33
16 Halb cogedantz Perlen	—	27 ¹ / ₂
17 Alter zusammengeworfener Fractur an- tiqua Calender	—	42
18 Aus dem Garmond Fractur mit Kasten	1	34
19 Cicero antiqua cursiv	1	28
20 Garmond neue Fractur	1	34
21 Neue Calender Zeichen	—	64
22 Neue media Fractur	1	73
23 Neue Cicero Fractur	—	49 ¹ / ₂
24 Neue Garmond Fractur	1	23
25 Alt Garmond Fractur	—	87 ¹ / ₂
26 Media cursiva	—	61
27 Garmond, Petit Fractur	—	81 ¹ / ₂

	Mázza	Font
28	—	46
29	—	59
30	1	2 ¹ / ₂
31	—	18 ¹ / ₂
32	—	11
33	—	70
34	—	31
	24	17 ³ / ₄
35	Egy nyomtató sajtó, mely haszonvehető, minden hozzá tartozókkal együtt; van két betűszoritó vassa, négy vasrámája, ketteje jó, ketteje el van törve.	
36	Egy festéktörő márvány kő, törőjével együtt.	
37	Egy on tábla.	
38	A sajtóhoz egy kalapács, véső, reszelő, és srófkules.	
39	11 darab sróf.	
40	Két betűszedő vas.	
41	Betüöntőhöz való pallérozó vas.	
42	Egy kisebb sajtó elromolva, van hozzá egy réz spindel.	
43	Rézzel borított fundamentom deszka.	
44	Egy tégely a kisebb sajtóhoz.	
45	Egy vas ráma a kisebb sajtóhoz.	
46	Ugyanahoz egy vas korba.	
47	Két vas Laufsching ugyanahoz.	
48	Két darab betűszedőhöz való on.	
49	Egy félkéz sajtó. ¹⁾	
50	Ahoz egy fa szoritó vas srófokkal és vas rámával.	
51	Egy fa spindel sróf.	
52	Egy a kisebb sajtóhoz tartozó fatető.	

¹⁾ Ez egy későbbi, 1835-beli leltár 29-ik pontja alatt így van bejegyezve: „Egy régi, 1717-beli, születte s ezen században nem használt félkéz sajtó meg van.“

- 53 18 darab papiros áztató deszka.
 54 20 darab onlineát öntő faforma.
 55 5 fahajó jó, 4 rosszabb.
 56 3 vas ár.
 57 Egy corrigir Stuhl.
 58 Két festékhez való vaskalány.
 59 Két laptafa.
 60 Betümosó láda egy, meg van romolva.
 61 A kisebbik sajtóhoz egy Schwengelvas gomb nélkül.
 62 Egy elromlott láda, melybe egy nagybetüknek való kásza jár.
 63 Kalendariomhoz való stégek.
 64 3 kicsiny kásztára való deszka fedél.
 65 8 darab betüöntőhöz való tál.
 66 Ugyanannyi betüöntőhöz való tégely.
 67 Egy kinrusznak való tojóka.
 68 Egy asztalfiók.
 69 Egy fa betüszedő, vas sróffal.
 70 Két kicsiny ferslag.
 71 Három nagy regal.
 72 Három kisebb regal, 4 contignatoria mindegyik.
 73 Egy kis regal, 4 polczczal.
 74 4 darab festék keverő pálcza.
 75 Egy rakás fa stégek spannal együtt.
 76 Egy betü tisztító uj fuvó.
 77 Egy pohár egy kevés veres festékkel s pléh kalánynyal.
 78 Papiros felrakni való fa kereszt.
 79 Nyolez kupás üst festék főzni.
 80 Egy fejr asztal alsó fiókkal a lábai közt.
 81 Három regalba való fiók.
 82 10 egész betü tartó kásza és egy fél.
 83 6 kisebb kásza.
 84 Két darab deszka.
 85 Egy kis asztal forma gyertyatartó pulpitus 2 lábbal.

Jegyzések.

1. A következők száma alatt levő betűk egy kised iskatulyában mérettek meg, u. m. № 1—9., 11., 12., 13., 15., melyszerint ezeknek annak idejében ismét iskatulyával együtt kell megmérettetniük.

2. A № 10., 14., 16., 17. 31. alatt levő betűk, figurák stb. iskatulya nélkül, csak magukra mérettek meg.

3. A № 18—30., 32., 33., 34. alatt levő betűk kasztenekkel együtt mérettek meg.

Mely typographiában levő betűk megmérettetvén, hogy a feljebb megírt módon találtattak legyen és a typographiához tartozó egyéb eszközök és szerszámok is számba vétetvén, hogy a közelebbi specificatio szerint az egész typographia M. doctor Sós Márton ur Factorának Györfi István ő kegyelmének által adattatott legyen, arról bizonyoságot teszünk.

MVásárhelytt, 1804. october 7. napján.

M.-vásárhelyi ref. professorok :

Makfalvi Dósa Gergely, m. k.

Antal János, m. k.

Országos Széchényi **Köteles Sámuel**, m. k.

Négy év mulva 1808. aug. 2-án újra leltározatott a nyomda és 23 mázsa 65 font betű találtatott.

Husz év mulva 1828. ápril 25-én Borosnyai L. János, Bolyai Farkas, Fiedler és veje Kali József leltározák a nyomdát és 22 mázsa 62 font betűt találnak.

1835. október 16-diki számbavételkor 19 mázsa és 7 font betű volt.

Helyén valónak találjuk itt a Kapronczai-féle 1774. Bécsben kiadott próbakönyvében föltüntetett betűfajok fölemlítését is :

Tertia antiqua. Cicero antiqua. Mittel auf tertia Fractur. Cicero Fract. Arabisch, Türkisch und Persischer character. Hebräisch tertia character. Russische ciril tertia. Cicero graecum. Russische ciril Cicero character.

Voltak ezeken kívül még más, aczélba metszett betűfajai is, de azokat, a mint próbakönyvében megjegyzi, időhiány és más körülmények miatt nem nyomhatott ki próbakönyvében, ezek a következők:

Illyr petit. Orosz Civilis (cirilis?) Cicero cursiv. Heber Cicero, minden pontozataival. Heber petit. Német, Garmond fractur és némely latin betűk.

1805-ben dolgozott a nyomda censori engedély nélkül is. Dr. Sós nyomdabérlő kéri kölesön 10% kamatra azon 500 mfrtot, melyet az ifjuság a nyomda felállítására adott össze; de az előljáróság azt adja válaszul, hogy a collegiumnak nincs joga a nevezett summához.

1806. ápril 4-én gr. Teleki Mihály, Marosozék főkirálybirája és a collegium főgondnoka, a nyomda szabadalom megnyerése végett ír gr. Bánffy György kormányzóknak, és Bánffy ugyanazon hó 15-én 254. sz. a. e választ küldi Telekinek: „A méltóságos urnak hozzám bocsátott becses leveléből megértvén az oda való ref. collegium typographiájának körülállásait, melyekhez képest az nem egy új, hanem egy régi, időváltozásával az említett collegium kezére jutott typographia: nem ellenzem, hogy a munkának abban való folytatása újra felszabadíttassék. Egyszersmind pedig ajánlom a mélt. gróf urnak, hogy a censura iránt fennálló rendelkezet, maga figyelmetességét is arra fordítván, szorossan megtartassa. Hihető ugyan, hogy néhai Kapronczai Ádám azon typographiát Nagy-Enyeden privilegium mellett felállította legyen. De minthogy a mégis nem bizonyos; a mellett pedig azóta azon typographiának mind tulajdonosa, mind pedig helye változott: szükségesnek tartom, hogy a mostani birtokosa, u. m. a reformatum collegium magának egy új privilegiumot szerezni igyekezzék, melyet az oda való városnak nevezetes és népes voltához képest minden akadály nélkül meg is nyerhet.“ Ezen utasítás következtében junius 6-án az előljáróság meghatározza,

hogy a typographiának szerzendő privilegiumért irni kell a főkonsistoriumnak. A privilegiumot nagy valószínűséggel meg is nyerte a kollegium, mert ezen időtől fogva 1811—1813 kivételével, (ezen évekből nem láttam nyomtatványt) ha lassan is, de működésben volt a nyomda, s ha gyéren is, kerültek ki belőle apró termékek.

Most már a nyomdabérlővel gyült meg a baja a kollegiumnak. 1806. szept. 4-én Dr. Sós M. admonealtatta a kollegiumot, hogy a typographia házát építtesse meg, különben a vinculumot toties-quoties megveszi. „Readmonealtassék törvényesen,“ — volt a válasz az előljáróság részéről. 1807. novemb. 27-én 15 esztendőre kéri Sós a nyomdát haszonbérbe, a mult évi 450 frt hátralék tartozás részletenkénti törlesztését ajánlja s igéri, hogy a maga költségén fogad nyomdai helyiséget. 1808. máj. 2-ig még nem fizette ki tartozását; jun. 29-én 146 frttal kínálja az előljáróságot és 400 frt befizetésére haladékot kér szept-ig. Határozatott: Igérete szerint is két hét múlva be kell jönnie a typographia transpositioja végett, tehát jöjjön. Ugy látszik, nem jött be Sós, mert jul. 12-én azon újabb határozatot hozta az előljáróság, hogy ha julius 15-ig el nem jö Sós Márton, a typographiát kezéhez veszi és kiadja Fiedlernek, ha ipja cautiót praestál oly formán, hogy az első esztendőben fizessen 100 német frtot s a következő többi években 10—10 frttal többet. Sós nem jött be s auguszt. 2-án Köteles Sámuel és Bolyai Farkas tanárok, továbbá Fiedler Gottfried nyomdász és sógora Hauchard József¹⁾ ötvös számba veszik a nyomdát, megméri a be-

¹⁾ Hauchard József, az Elbasziget átalakítója, nagy kerész, építész; nagyatyja H. József hugenotta, a nantesi edictum előtt 1685. kivándorolt Franciaországból Hanauba; atyja H. Izsák Göttingában tanult, a hol Teleki Józseffel megismerkedvén, vele Erdélybe jött, Marosvásárhelytt letelepedett s 1775. juniustól 1792. ápril 23-ig német és franczia nyelv tanító volt a ref. Kollegiumban; gyermekei: Lajos, gazdatiszt, Sándor, hivatalnok; Ferencz, tengerész; József, bányanagy, 1842-ben honosított. (Székely-Föld 1866. 12. sz.)

tüket és a készített specificatio szerint átadják Fiedler Gottfried nyomdásznak. 1809. jan. 12-én Sós restans censusa iránt computus tartását s annak Dézsre Sós kezéhez elküldését határozza az előljáróság.

Dr. Sós Márton e szerint haszonbérben tartotta a nyomdát 1804. okt. 2—1808. aug. 2-ig és nyomdavezető volt Györfi István.

Fiedler 1808. aug. 2—1828. april 25-ig volt bérlő és nyomdavezető. Ekkor következett utána Kali József. Borosnyai János és Bolyai Farkas tanárok egy felől, más felől Fiedler Gottfried nyomdász és veje Kali József leltározzák a nyomdát és átadják Kali Józsefnek.

Kali J. kötelezi magát, javai lekötése mellett a régi és új leltár szerint fölmerült s az apósa nyomdászsága alatt történt differentiák, károk megfizetésére.¹⁾

1829. jan. 29-én „a collegium curatorai és előljárói „a collegiumnak egy ujonnan hozatott és a réginek is „használható részével egyesített typographiáját átadták „egy álló egész esztendeig nemes és nemzetes Kali József „uram ő Kegyelmének a következő feltételek alatt:

„1-ször: A collegium a typographiának és az eddig „is a collegium typographiája mellett volt typographus „Kali Józsefnek adni fog szállást a collegiumban, arra „kinézett három alkalmatosságokba, mely szállást Szent- „györgynapra el is fogja készíttetni.

„2. Kali József tartozik két hónap alatt maga mellé „egy, a typographiát tökéletesen kitanult mesterlegényt „hozatni s magát is igyekezzék ezen mesterségben töké- „lyesíteni, hogy ezek miatt a collegiumnak kára ne követ- „kezzék.

„3. A typographia securitására nézve: adjon annak „áráig fekvő javaiból elegendő zálogot (securitás), mely „is érjen fel 3000, három ezer bankó czédolabeli rfrtot s

¹⁾ Levéltár 1014. sz. 6- és 7-ik pont.

„ebbe a collegiumot solenniter introducáltassa is egy hónap
„alatt s ezen lekötött jószágot semmi szín és praetextus
„alatt ne terhelje.

„4. Typographia inspectora hire nélkül és annak
„előre való tudásán kívül, semminemű sem nagy, sem
„kicsiny munkát nyomtatás alá felfogadni szabad nem
„lészen, a kinek is felvigyázatja alatt a nyomtatásból be
„jövő pénz jövedelmét mindig a collegium fungens seniora
„fogja, egy erről külön viendő számadás mellett, percipi-
„álni és erogálni, megjegyezvén azt, hogy a **typographiae**
„**inspectorság esztendőnként a Titt. professor urak**
„**között rendre fog változni és viseltetni.**

„5. A typographiának akár minémű, akár apró, akár
„nagyobb nyomtatványokból származó jövedelme, haszna
„két egyenlő részekre fog oszolni a collegium és nyomdász
„között, a következő kivétellel:

„6. A collegium csupán a nyomtatás alá való papi-
„rosnak felerészét tartozik kifizetni és supportálni.

„7. Mikor a collegium akar valamit nyomtatni (mely-
„nek is minden más nyomatók felett praeferentiája van,)
„ezen munkának ívét a nyomdász a rendes áron 2 váltó
„czédula forinttal alább tartozik kinyomatni.

„8. A collegium előljáróinak hírével s helybenha-
„gyásával a nyomdász által tett jó és szükséges javításokat
„a collegium hiteles becsü szerint acceptálni fogja.

„9. A nyomdász gondviseletlensége és vigyázatlan-
„sága miatt a nyomdában esendő kárt, kivévén a régiség
„által esett romlást s a használat okozta kopást és vásást,
„a nyomdász is becsü szerint refundálni tartozik.

„10. A nyomda leltár mellett adatik át s a szerint
„is vétetik esztendő elteltével, vagy azután is, — ha a
„nyomdász változnék — vissza.

„11. 400 rfrt kötetést tettek.

„12. A nyomdásznak, mikor a collegium nyomtat
„valamely példányt, többet a meghatározott számnál nyo-
„matni szabad nem leszen. E felett:

„13. Minden kinyomatandó könyvből 15 példány a „collegium közös szükségére kivéttetik s felét ezen teréhnék „vagy falcidiának a collegium, felét pedig a nyomdász „tartozik hordozni.“¹⁾

Kali Simon. 1835. aug. 8-án orvos-doctor Bélteki Zsigmond algondnok, Antal János tanár és helyettes ig. s Jenei József pénztárnok, felső-visti Kali Simon²⁾ nyomdászra bizzák a kolleg. nyomdáját, melyet testvére Kali József több éven át kezelte. — A szerződés pontjai ugyanazok, melyek előbb 1—13. pont alatt elősoroltattak s ezekhez járul még:

5. sz. b) pont. „Köteles a nyomdász minden nyomatóval formalis kötelező levél mellett és úgy alkudni, hogy vagy az egész munka árának felét készpénzben előre letegye, felét a munka bevégezésekor fizetvén le; vagy előre hónaponként 4 ívnek árát tegye le, (hetenként a nyomdász egy ívet nyomtatni, — a hibája miatt esendő jövedelem csonkulás megfizetése terhe alatt köteles lévén) olyformán, hogy mindaddig, míg az előfizetés meg nem történik, a fogadott munka folytatása függőben hagyatik. A nyomtatásért tett fizetés vagy általa, vagy bizottja által, vagy ha az irni nem tudna, a senior vagy valamelyik juratus által beiratni azt az e végre készítendő naplóba a nyomdász köteleztetik.“

c) „Semmi nyomtatványt kiadni semmi esetben addig szabad nem lészen, míg annak ára készpénzben egészen kifizetve nincsen.“

d) „Minden hónap végével köteles a nyomdász a felügyelővel (inspector) számba venni azon hónapban be-

¹⁾ Levéltári 1014. szám, 13-ik pont.

²⁾ Kali Simon a helyi collegiumban tanult s lett diák. Megkedvelte a nyomdászatot, felment Pestre, pár évig képezte magát s 1830. óta testvére mellett, mint nyomdászsegéd működött 1835-ig, mikor a nemeslevelek készítéséért kereset alá vett s elmozdított testvére helyett reá bízott a nyomdavezetés. (T. Székely Lajos ügyvéd elbeszélése szerint.)

vett pénzjövédelmet s a tanodát illető részt azonnal mindannyiszor a pénztárnoknak átadni.“

e) „Minden nyomtatványból a nyomdafelügyelő kezébe szolgáltatandó 15 példány a tanoda számára ingyen adatik, melynek papírját a tanoda fizeti; nyomtatás munkáját a nyomdász hordozza; a nyomtató által kikötött s ezen tizenöt példányon felül csak egyet is nyomtatni nem szabad.“

f) „Ezen pontok közül akár melyiket sértse meg, vagy hágja át a nyomdász, mindannyiszor 50 váltó rfrt büntetéspénzt fizet.“

6. „Mikor fogadott munkája nem volna, köteles a nyomdász jelenteni a felügyelőnek, hogy akkor a tanoda számára a netalán nyomtatandókat nyomtathassanak. Egy ívet a rendes árnál 2 váltó rfrttal olcsóbban.“

7. „Köteleztetik a nyomdász felelet terhe alatt ügyelni arra is, hogy a felvállalt munkák pontosan, jó móddal és ügy készítettessenek, hogy az itten nyomtatni kívánók száma szaporodjon; maga a nyomdász a felügyelő hire és helybenhagyása nélkül a városból egyszer is el nem távozhatóván.“

8. „Minden a nyomda körül és arra nézve előfordulható ügyekben a nyomdafelügyelő iránt tisztelettel és engedelmességgel viseltetni köteles.“¹⁾

A szerződés 1837. január első napjáig terjedőleg volt kötve s annak tartalma szerint kezelte Kali Simon a kollegium nyomdáját tovább is. 1846. jul. 4-én a kolleg. előljáróság Kali Simon mellett Imreh Farkast is, ki eddig mint segéd dolgozott a nyomdában, elismeri könyvnyomtatónak, miután a felelősséget magára vállalta ő is illő biztosítás mellett. — Imreh F. 1848. májusig maradott a nyomda mellett, ekkor Pestre ment s ott működött 1879. aug. 31-én bekövetkezett haláláig az Athenaeum nyom-

¹⁾ Levéltár 1703. sz.

dában, Kali pedig egyedül kezelte a nyomdát 1866-ig. Ekkor vakság fátyola borítá el szemeit s kiejté kezeiből a szellem apró, de erős fegyvereit s így nyomdavezetőről kellett gondoskodni.

Imreh F. pesti, és testvére Imreh Sándor kolozsvári nyomdászok folyamodnak augusztus havában a nyomda átalakításáért részvények alapján, — de siker nélkül: a nyomdavezetés egy évre október 1-től kezdve fintaházi Szabó Lajosra — eddig Kali mellett volt nyomdász segédre bizatik s leltár szerint átadatik.

Kali Simont, ki 35 évig ki nem fáradó buzgalommal lankadatlan folytatta a világosság terjesztésének csendes, de hathatós munkáját, az előljáróság nyugalomba helyezte, havanként járó 14 frt nyugdíjjal, mely költséget a nyomdatulajdonos kollegium és Szabó L. nyomdavezető egyenlően hordoztak a szerződés értelmében.

Kali Simon, halála után özvegyen maradó neje számára is 5 forint havankénti segélyért folyamodott ezen alkalommal. — De az előljáróság időelöttinek találván folyamodását most; 1870. okt. 24-én történt halálakor nyugdíjának felét kiterjesztette özvegyére is, ki most is kapja havanként a 7 frtot.

1867. szept. végével véget ért Szabó Lajos működése is M.-Vásárhelytt, szerződése lejárt és ő Csikszeredá-bantelepedett le s ott nyitott nyomdát s terjeszti a szellemi világosságot. Helyét Imreh Sándor foglalta el, fölajánlván a nyomdatulajdonos kollegiumnak az első magy. általános biztosító társaságnál a maga személyére 3000 és neje személyére 1000 frt biztosítékáról szóló okmányokat, hogy feleségé(nek) előtte való halálának esetében az egész 4000 frt szálljon a kollegiumra; felesége előtt való halála esetében pedig 2500 frt.

A nyomdát illető szerződésének főbb pontjai ezek:

A nyomdában felhasználandó papir mennyiséget a nyomdatulajdonos tanoda és vezető Imreh Sándor közösen

szerzik be, valamint a jövedelmet is közösen osztják. (8. p.) A nyomdai fekete festék költségének is felét a tanoda, felét pedig a nyomdász hordozza; a színes festéket szintén a nyomdász vásárolja sajátjából. (4. p.) A tanoda részére nyomtatandókért a díjnak csakis felét igényelheti a nyomdász. (9. p.) Az öt nyomtatott ívet meghaladó munkák elvállalása és kialkuvása csak is a nyomdafelügyelő tudtával s előleges beleegyezésével történhetik. (7. p.) Köteles a nyomdász maga mellett egy begyakorlott segédnek és egy gyakornoknak tartására és fizetésére. Ha az elvállalt munkák mennyisége és minőségénél fogva rajta és segédén kívül több segéd szükségeltetnék: ¹⁾ azok pénzfizetésének felét a tanoda, másik felét pedig a nyomdász hordozza (5 p.)

A 16. és még a 17. század elején is több példáját találjuk annak, hogy a nyomdászok egyszersmind írók is voltak. — A későbbi idő folytán azonban Gutenberg utódai lassanként csupán a könyvek kinyomására szorítkoztak. — Imreh Sándor, szakértő nyomdászunk nem állott meg a betűszedés és osztás gépies elsajátításánál és a nyomdavezetés megtanulása által nem tekintette ezen iparág netovábbjának elérését és nem tartja azt bevégzettnek: annak egyszerűsítésén, tökélyesbítésén működik.

1871-ben egy új betűszedési rendszer²⁾ tervezetet dolgozott ki, mely által a gyakran találkozó betűk, szótagok csoportosíttatnának, egybeöntetnének. És ha bár gyakorlati kivitele még késik is: az eszme meg van pendítve, a kezdet meg van téve s csak idő kérdése, hogy ő, vagy más, — talán egy nyomdász tanonc, ki most festéket tör, kéziratok után szaladgál, korrekturát, revisiót sat. hordogat, előbb-utóbb tökélyre vigye s a gyakorlati használatra — a szedés

¹⁾ Jelenleg két segéd, két tanonc; a gyorsajtó mellett egy gépleány és egy szolga működik.

²⁾ Ezen új betűszedési rendszert lásd hátul toldalékban.

gyorsítására — alkalmassá tegye. Akkor be fogják látni ezélszerűségét azon kétkedők is, kik most azért tekintik gyanus szemmel ezen szedés gyorsítási találmányt, mintha ez a segédek jövedelmét megrövidítené, holott épen ellenkezőleg áll a dolog: rövidebb idő alatt több munkát végezhetnek s több munkáért több hasznot huzhatnak.

A szellemet nem lehet megkötni, sem helyhez bilincselni, sem monopolizálni, mint a hivatalos nyomtatványokat; az a fővárosban vagy vidéken, Budapesten vagy M.-Vásárhelyen, vagy Csikszeredában is kitör.

Imreh Sándor szakmája mellett irodalommal is foglalkozik.

1879-ben I. Ferencz József királyunk és Erzsébet királyasszonyunk ő Felseégeik 25 éves ezüst menyegzőjük emlékére, jelesb magyar költőink műveiből válogatva, esinos „Koszoru“-t állított össze és adott ki. Kis 8r. 352 l.¹⁾

Ugyan ezen évben: „Gyakorlati utasítások a magyar nyomdász fiatalság számára.“ 8r. 102 lap.

1880-ban: „Visszaemlékezés az 1848—49. évi szabadságharczra.“ Irta egy volt honvédhuzár (= Imreh Sándor) 8r. 40 lap.

Ugyanennek ugyanezen évben második bővített kiadása. 70 l. Mind a két kiadás tiszta jövedelmét a Bem tábornok elhagyatott nővéreinek felsegélésére szánta.

1884-ben: „A kik egymásnak vannak teremtvé;“ mulatságos színmű, 2 felvonásban. 8r. 34 l.

1885-ben: „Mit tettek régi hitfeleink a marosvásárhelyi várbeli ref. templom toronygombjába a XVII. században?“ 8r. 16 l.

1885-ben: „Miképen lehetne segíteni az általános iparos osztály jelenlegi nyomasztó helyzetén hazánkban?“ Irta egy iparos (= Imreh Sándor.) 8r. 40 lap.

¹⁾ Ezen költemény „Koszoru“-t ő Felseégeik, mint Imreh Sándor loyális érzelmének kifejezését, legkegyelmesebben elfogadni és a családi könyvtárba helyezését megengedni méltóztattak 900. sz. a. máj. 8-án kelt hivatalos értesítés szerint.

Ezeken kívül irt szakcikkekét, melyek a „Gutenberg“-ben, „Typographiá“-ban, „Graphicá“-ban és a „Nyomdászok Közlönyé“-ben láttak napvilágot.

Ily munkás, tevékeny ember rövid életrajzi adatai méltán foglalhatnak itt helyet.

Született 1830. ápril 11-én Nagy-Esküllön (Dobokamegye.) Családi származás-helye Káposztás-Szt-Miklós Marostordamegyében.

Mint nyomdász-tanonczot 1844-ben vette fel Kali Simon a kolleg. nyomdájába. Itt segédkedett akkor testvérbátyja Farkas is Kali mellett.

1848. jun. havában, mint nyomdászsegéd, belépett a 15. Mátyás huszárezredbe s Bem táborában küzdött a szabadságharczban 1849. márczius 17-éig, a mikor Sárkány községben Fogaras mellett egy roham alkalmával sebeket kapott.

1849. decz. havában Nagyváradon besorozták a 62. cs. k. gyalogezredbe s szolgált Olaszországban 1857-ig, mint közember, tizedes és őrmester. Ekkor nagy utánjárással megnyerte végleges elbocsáttatását. Ugyanezen évben Kolozsvártt a ref. kollegium nyomdájában működött Stein Jánosnál; 1858—1862-ig Budapesten az Emich Gusztáv (most Athenaeum), majd Wodianer Fülöp és Poldini könyvnyomdáikban. — 1862. augusztus havában újból visszatért Kolozsvárra s előbb Stein Jánosnál, később pedig Gámán Jánosnál foglalkozott.

1865-ben átjött M.-Vásárhelyre s itt Nagy Lajos törvényszéki bíró és Fogarasi Rudolf társaságában egy csinos nyomdát állított és rendezett be a piacz és Szent-Király-utcza szögletén álló kath. egyház épületének első emeletén. E nyomdát, a mint már érintettük, a kollegium 1867-ben megvette s az új szerzeménnyel annak vezetőjét is átszállította saját helyiségébe s a nyomda vezetésével megbizta.

Az előadottak szerint nyomdászok voltak:

1. Kapronczai Nyerges Ádám 1786. jan.—jul. 17.
2. H. Gál László 1786. július 17. után.
3. Huszár Antal (nagyajtai) 1793.
4. Györfi István, Dr. Sós Márton nyomdabérlő faktora 1804. okt. 4-től kezdve.
5. Fiedler Gottfried 1808. aug. 2—1828. ápr. 25.
6. Kali József 1828—1830.
7. { Kali József és } 1830—1835.
{ Kali Simon }
8. Kali Simon 1835—1866. szept. végéig.
9. Szabó Lajos 1866. okt. 1—1867. okt. 1-ig.
10. Imreh Sándor 1867. okt. 1-től—

Nyomdahelyiségek.

1. Gr. Toldalagi László házai a piacon 280. sz. a. most a Bánffiház a Ferenczrendiek szomszédságában, alól.

2. Mátyus végrendeletéből világos, hogy 1800-ban saját szállásán és házában volt, Ebhát-, ma Kazinczi-utczában 806. sz. alatti s jelenleg a kollegium birtokában levő s tanári szállásul szolgáló telken.

3. 1802—1804. évek között átszállították a Nagyközbe, most Bolyai-utca, az 569. sz. a. iskolai telken, az utca mellett volt régi faházba s itt volt nyomdász Györfi István.¹⁾

4. 1808-ban Fiedler Gottfried átszállítja azt a Szentkirály-utczába ipja, Ortner Dániel házához, később Szathmári-ház, most a Nagy Ferenczé, iparm. helyisége 16. sz. a.

5. 1817. körül Fiedler nője meghal s ő átteszi a nyomdát az Issekutz-házhoz (Szentkirály-utca 625. sz.) s átköltözik maga is oda gyermekeivel, két fia és egy leányával; maga mellé vette segédnek Kali József sin-

¹⁾ T. Székely Lajos ügyv. elbeszélése szerint, ki a Györfi István gyermekeivel játszott.

taxistát. E helyen volt 1826-ig a nyomda s ekkor már a gyengélkedő Fiedler mellett Kali kezelte a nyomdát, sőt a családnak is tagja lett; nőül vette Fiedler leányát s felköltözött a Szentmiklós-utczába 716. sz. a. Molnár-házhoz.

6. 1826—1829-ig tehát volt a nyomda a Szent-Miklós-utczában, Molnár-ház 716. sz. a.

7. 1829. jan. 29-én kötött szerződés szerint ugyan azon év április 24-én átköltözött Kali J. a kollegium épületébe, a mai nyomdahelyiségbe.

A nyomdán koronként tett javítások, ujítások és uj sajtók szerzése.

1829-ben a kollegium uj sajtót hozat és a réGINEK is használható részeit megtartván, átadja Kali Józsefnek.

1838—39-ben Budáról és Bécsből betüket, szegélyzőket, lineákat, szeglet-darabokat, czímlapokat stb.

1842-ben uj betüket hozat, a sajtókat kijavíttatja, megigazíttatja.

1854—55-ben betüket a budai egyetemi nyomdából.

1858. júliusban a rektor és direktor jelentik az előljárósági gyűlésben, hogy a nyomdai sajtók régiségök miatt már csaknem használhatlanok és ezen kívül czímbetűkre is szükség van. — Ezen jelentés következtében megbizza az előljáróság a jelentőket, hogy az irt szükségeknek mentől jutányosabb fedezhetéséről gondoskodván, a megkívántató költség felől minél hamarébb értesítsék az előljáróságot.

Míg a sajtószerzésre szükséges anyagot összegyűjtették a megbizottak, az idő mult, haladott és Kali S., a szemfájós, régi nyomdavezető és a régi, romlott fasajtó együtt kinlódta, nyomorogta, csikorogta még 5 évig.

1866. márcziusban megérkezett a megrendelt uj vassajtó.

Ugyan ezen év elején Nagy Lajos m. kir. törvényszéki bíró, Fogarasi Rudolf kereskedő és Imreh Sándor

nyomdász urak hozattak egy kézi- és simító fasajtót, 10—12 mázsa betűt s külön nyomdát állítottak. És hogy a kollegium nyomdája versenyezhesen a másikkal, Göldner N. pénztárost megbizza az előljáróság egy részletes és kimerítő jelentés készítésével, hogy mennyibe kerülne a nyomda teljes fölszerelése? Göldner jelentése alapján a bizottság 1700 frtot talált szükségesnek a nyomda teljes fölszerelésére és ezen összeget az előljáróság meg is szavazta, állampapirokat adván el e célra.

A nyomda fel volt már szerelve, de a versenytárs is megvolt és ettől szabadulni ohajtott a kollegium.

1867. aug. 20-án Szász Béla ajánlja az előljárósági gyűlésnek az Imreh Sándor czéget viselő második nyomda megszerzését Nagy Lajos és Fogarasi Rudolf uraktól 4019 frtéért. Az előljáróság 3200 frtot ígér; a tulajdonosok 3700 frton alól nem adják. — Az 500 frt különbség fedezésére Imreh Sándor 200 frtot ígér ajándékképpen; egy más uri ember is 200 forintot, melyet akkor fizessen vissza a kollegium, mikor megterhelhetése nélkül teheti, addig kamatozván; ifj. Hines Gergely gyógyszerész segéd és Kovács Áron 10—10 frtot ajánlnak e célra. Az előljáróság beleegyezik a nyomdának ily módon való megvásárlásába s megbizza Szász Bélát a szerződés megkésztésével. Szász Béla szept. 23-án bemutatja a szerződést s jelenti azt is, hogy Imreh Sándor 300 forinttal kíván a nyomdavásárhoz járulni. Helybenhagyó tudásul vétetik. Okt. 2-án már azt jelenti Szász, hogy a nyomda átköltöztetése kollegiumunk helyiségébe megkezdett.

1866. január 1-től 1867. október 14-ig 12524 frt 34 kr fordítottatott a nyomdára Göldner Nándor pénztáros okt. 14-iki kimutatása szerint.

A nyomdával annak vezetője Imreh Sándor is átjött s 1868. márczius 24-én kéri a nyomdahelyiség megnagyobbítását, kibővítését. Ekkor építettett a régi nyomdahelyiség oldalához egy különálló tágas szoba.

1869. jul. 7. Imreh Sándor nyomdavezető a munka szaporodás tekintetéből gyorsajtó szerzését ajánlja az előjárásának és kéri, hogy Kertész József nyomdájából rendelhessen. 1500 frt, csomagolás 40 frt és szállítási díj meghatározatik. Októberben helytt volt már a gyorsajtó is. Gépek-, betűkben nem volt már hiány: egy gyors-, 2 kézi- és egy simító fasajtó, 70—75 mázsa betű várták a munkát 3 szobában kényelmesen elhelyezve; de a hivatalos nyomtatványok monopolizálása a jövedelemforrás legvastagabb erét bedugta.

1875. ápril havában nyomdai betűk és lineákra 175 frt 29 kr fordítottatott.

Az új gyors- és kézi vassajtók kiszorították a régi, koronként javított, újított, időbaránította fasajtót s az most már 80 évi szolgálat után nyugalomra bocsátva pihen a nyomdahelyiség padlásán; alapítójának Kapronczai Ny. Ádámnak emlékéért pedig betűöntő mintája (matricz) és néhány általa metszett aczélbetű s egy olvasztó tégely őrzik a kollegium könyvtárában.

Mutatványkönyvei, próbanyomatai.

(Characteres typographici):

1. Kapronczaié 1774. Bécs. 4r.
2. Kali Simoné 1842. MVásárhely. 4r.
3. Imreh Sándoré 1869. és 1880. MVásárhely. 2r.

Ezen utolsó a nyomda leltárát is magában foglalja a 43., 44. és 45. lapokon, ugyszintén a nyomda termékeinek címjegyzékét is 1867. okt. 1-től 1880-ig.

Könyvvizsgálat és vizsgálók, kötelezpéldányok.

1805-ig a nyomtatási engedélyt Kolozsvárról kellett kérni.

1806-ban gr. Bánffy György kormányzó ajánlja Teleki Mihály kolleg. főgondnoknak figyelmébe a censura iránt fennálló rendelkezéseket és azok szoros megtartását.

1806—1836-ig Antal János tanár és később püspök volt a librorum censor a reformatusok részéről.¹⁾

1830. nov. 8. könyvvizsgáló biztosoknak kinevezetnek: Horváth Pál abbás a katolikusok részéről, Antal János és Lukács János a reformatusok részéről.²⁾

1836. Antal Jánosnak Enyedre átköltözése után Bodola Sámuel volt és utána

1842-ben a kolleg. előljáróságnak jan. 16-án tett ajánlatára a könyvvizsgálói segédhivatalnál levő egyik hely betöltésére a kir. főkörmányszék Török János tanárt nevezte ki okt. 16-án.³⁾

1848. október 3. A sajtó censura megszűnésével az arról kelt törvény értelmében a felelet terhére nézve a typographia biztosítását szükségesnek találván az előljáróság, kötelességévé teszi a nyomdafelügyelő tanárnak (typographiae inspector) hogy olyan irományt nyomtatás alá ne bocsásson, mely a nyomtatónak saját keze aláírása által hitelesítve nincsen, s a mint bármely iromány sajtó alól kikelt, tételessék inspector atyánkfia által zár alá az e czélra rendelt ládába.

A köteles példányokat illetőleg a főkonsistorium 1827. junius 17-én leküldi az előljáróságnak másolatban 1808. és 1811-ben költ udvari rendeleteket, melyeknél fogva a cs. királyi tartományokban kijövő mindennemű nyomtatványból (rézmetszvény- és térképéből) a cs. kir. bibliotheka és a bécsi policzia számára két példány a könyvvizsgáló hivatalok által ingyen felküldetni rendeltetik. 1829. január 18-án költ főkonsistoriumi leirat a királyi főigazgató tanács mellékelt decretuma értelmében az előbbi két példányon kívül a kolozsvári Lyceum, az enyedi kollegium és a magyarországi nemzeti muzeum könyvtárai számára is még három példány felküldését rendeli.

¹⁾ Antal J. életrajza 249. lap. ²⁾ 1070. és 1482. levéltári sz. a. ³⁾ u. o.

1846. aug. 17. A gubernium rendeli, hogy előleges vizsgálat után nyomtatás alá bocsátott minden munkából, mihelyt kinyomatott, a kiszabott számú példányok a kir. főkormányshoz küldessenek fel, egyuttal az eddig be nem adott és fel nem küldött példányok felküldését is sürgeti. Kali Simon nyomdász értesíti a nyomdafelügyelő tanárt, hogy 1841. jul. 5. óta gyűlt néhány munka nem küldetett fel azért, mert a városi tanács, mint a melynek a felküldés kötelességévé tétetett felsőbb helyről, nem találta meg őtet, különben felküldötte volna. Az előljáróság nem akarván ez ügyben a tanácscsal közvetlen érintkezésbe jőni, azon utasítást adja, hogy Kali értesítse a tanácsot efelől.

Nyomdafelügyelő tanárok.

(Typographiae inspector.)

Borosnyai Lukács János 1829.

Antal János 1830. márcz. 1—1834. végéig.

Bolyai Farkas 1835. jan. 1—1837. aug. végéig.

Török János 1837. szept. 1—1838. jun. 30.

Ercsei János 1838. jul. 1—1843. jan. 31.

Török János 1843. febr. 1—1847. aug. 31.

Ercsei János 1847. szept. 1—1850. jun. 30.

Bolyai Farkas 1850. jul. 1—okt. végéig mint helyettes.

Ercsei János 1850. nov. 1—1851. decz. 31.

Hegedüs János 1852. jan. 1—1857. jul. 31.

Mentovich Ferencz 1857. augusztusban.

Molnár János 1857. szept. 1—1861. jul. 31.

Bihari Sándor 1861. aug. 1—1867. jul. 20.

Szász Béla 1867. jul. 20—1870. május 31.

Bihari Sándor 1870. jun. 1—

A nyomdafelügyelő tanár tiszteletdíja a nyomda jövedelméből 1869-ig 7% volt, ekkor a munka szaporodásával 3%¹/₁₀-ra szállíttatott le.

A NYOMDA TERMÉKEINEK

CZÍMJEGYZÉKE

Országos Széchényi Könyvtár

1786—1886.

1786.

TEMETÉSI OSZLOP.

Mellyet

A' Néhai Méltóságos Liber Báró Losontzi

BÁNFI KATA

UR - ASZSZONYNAK

Mint Kedves Emlékezetü Házas - Társának,
Nem tsak Kövekből, mint régen

JÁKOB RÁKHELnek,

Hanem, az Annak el - temettetésének
alkalmatóságával el - mondattatott
Prédikázioknak¹⁾ ki - nyomtattatáfa

által

mint meg fzmorodott FÉRJ, emelni

kivánt

MÉLT. GROF N. ERTSEI

TOLDALAGI FERENTZ UR

Az Erd. Mélt. K. TÖRV. TÁBLÁNAK

Egyik érdemes ADSESSORA.

MAROS VÁSÁRHELYEN

Nyomt. Kaprontzai Adam *Priv.* Könyv-Nyomtató által.

¹⁾ Borosnyai Lukács Simon és Borosnyai Lukács György m.-vásárhelyi ref. papok irták és elmondották a gyászbeszédeket gr. Bánfi Kata fölött 1783-ban márczius 23-án M.-Vásárhelytt a várbeli templomban.

1787.

József Császár imádságos könyve. Németből fordított. Nyomt. H. Gál László által. 8r. 1—30 lap és lajstrom féllap. (6436 és 6626 pp.)¹⁾

Bujdosásnak emlékezet köve,²⁾ melyet az örökkévaló halmok Kivánságának A Krisztus Jésusnak Szentséges Nevének LegFelségesebb Dicséretire Szép Imádságoknak Faragás nélkül - való Drága - Köveiből összerakott és Felemelt Egy bujdosó a maga Szívében. Maros-Vásárhelyen Nyomt. H. Gál László által 1787. Eszt. 12r. 1—197 lap; elől címlap, előljáró beszéd és ajánló levelecske, intés az imádkozóhoz, 5 levél és egy lap s ennek, azaz a 6-ik levélnek utolsó lapján kezdődik a lapszámzás. — Hátul mutató-tábla 2 levél; ezt követi megint reggeli és estvéli két ének, két levelen.

1790.

Gr. Zrinyi Miklós. Ne bántsd a magyart. És most ujjonnan kibocsáttatott. 8r. 1—94 l. (6388 és 6626 pp.)

1793.

A posta tzug, vagy a nemes uralkodó indulatok, (passiok) egy két felvonásokba foglalt vigjáték. Szabadon fordította G. Bethlen Imre. Maros Vásárhelyen. Nagy Ajtai Huszár Antal által a' fordító költségével nyomtatott 1793. 8r. Címlap és ajánlás édes anyjához 5 le-

¹⁾ A nyomda keletkezési ideje 1786-tól fogva 1829-ig csak azon művek vannak fölvéve e jegyzékbe, melyek a nyomdatulajdonos kollegium könyvtárában megvannak, azon néhány darab kivételével, melyeket e jegyzék összeállítója esetleg másoknál látott, vagy talált. — Az egyes művek után részint zárjel között, részint zárjel nélkül álló számok az illető művek könyvtári számát jelölik.

²⁾ Teleki könyvtárban 10-ik sz. duodec. magyar könyvek közt. Ugyan ennek régibb kiadása Kolozsvárt 1712. 8r. 189 l. Ujabb kiadása M.-Vásárhelytől 1794.

A nyomtatási engedélyt 1773. máj. 3-án Szebenben Hal-ler Gábor subst. praeses comis. adja.

vél; 1—163 lap és nyomdahibák 1 lap. Az ajánlatot írta 1793-ban decz. utolsó napján M.-Vásárhelytt; a nyomtatási engedélyt — imprimatur — Eszterházi Nepomuk János gróf Kolozsvártt, 1794. márczius 2-kán. — Ezek alapján a nyomtatási év 1794-re esik. Ezzel egy kötetbe foglalva :

1794.

Hari B. Péter. Erkölcsi és mezei három énekek. 2. kiadás. Első kiadás Bécsben. 8r. 1 – 48 l. (2785. k. sz.)

Bujdosásnak emlékezet köve. 3. kiadás. Konez Józsefnél.

Böjthi Antal.¹⁾ A nemes magyar nyelv irásának és szólásának tudománya, mely a' józan okosságnak, a' nyelv tulajdonságának, 's az erdélyi jobb élésben lévő magyarságnak törvénnyei szerént irattatott. 1790. M. Vásárhelyt Nyomtatott 1794. 8r. 1—314 l. Az előszót így végzi: Irám az erdélyi N.-Fejedelemségnek közép királyi városában Maros-Vásárhelytt, karácson havának 8-ik napján 1794. Böjthi Antal, királyi zsoldon levő áldozó pap. . . . 6329. k. sz. a.

P. P. F. (= Pápai Páriz Ferencz) Ábrahám pátriárka' fia Isák és Báthuel leánya, Rebeka Házasságok' Alkalmatosságával lett beszélgetés.²⁾ Mellyet a Mél-

¹⁾ Véczkei plebános; testvérei: Imre, Mihály, Terézia, Szárhegyi gr. Lázár Ádám második neje, ki a véczkei kath. templomot 1789. okt. 1—1791. novemberig építtette.

²⁾ Gróf Mikó Imre „Bod Péter élete és munkái“ című művének 29-ik lapján említi e kis munkát és Bod Péterének tartja; megjelenési helyét Pestre, terjedelmét 24 lapra teszi; kiadási idejére azt jegyzi meg, „nincs kitéve.“ A fenn közlött cím négy tévedést mutat egyszerre: hogy a Bod munkája, Pesten jelent meg, 24 lap terjedelmű és hogy kiadási ideje nincs kitéve. A P. P. F. három kezdőbetű nem jelenthet mást, mint Pápai Páriz Ferenczet; ennek világosítására szolgál, hogy „a nagy-enyedi kollegiumból“ és „1703-ban“ volt ajánlva. — P. P. F. nevű tanár 1703-ban Pápai Páriz Ferencz volt Enyeden, 1680. január 1—1716. szept. 10-ig. E mellett Bod Péter

tóságos Ur Erdélyi Fő-Cancellarius Gróf Bethlen Miklós Uram, és Szerelmes Házastárs Gróf Rhédei Julia Asszony Méltóságos Háza' Öröme Napjára, Mellyen a Méltóságos Gróf Urfi Széki Teleki Sándor Uram és Méltóságos Gróf Kis-Asszony Bethlen Julia Isten' Rendelése' szerint-való Házassági öszve-kelesek véghezvitetni fog, köteles jó indúlatból, tisztességes és oktató Mulatságra, Magyar Verseken ki adott, és a' meg-nevezett Méltóságoknak alázatosan ajánlott a' Nagy Enyedi Kollegiumból, 1703-ban P. P. F. M. Vásárh. Nyomtt. 1794. Esztend. 8r. 24 levél a czímmel együtt. (6626na k. sz. alatt.)

Sándorfi József. Eleven lefestése a magyar nemzetnek.¹⁾ 8r.

1795.

Uj és ó kalendárium Kr. sz. u. 1795-re Hancens Bálint continuatiója szerint. Nyomt. N. Ajtai Huszár Antal. 16r. A—E=5 ív (10195^a/₇)²⁾

1712-ben született s így 1703-ban nem írhatta. Hogy Maros-Vásárhelyt és 1794-ben nyomtatott, kétségen kívül mutatja a cím; terjedelmét megint maga a könyvecske, hogy nem 24 lap, hanem 24 levél; de nincs is lapszámozva. Mikó megjegyzi, hogy e mű „csak címéből ismeretes előtte(m)“. Tévedését Sándor István „Magyar könyves háza“ okozhatta, melynek 229-ik lapján a kiadás ideje nincs megemlítve, a kiadás helye ellenben Pestre van téve. Sándor István megint mások után tévedett, a mint ez kitünik említett műve 225—226. lapjain olvasható szavaiból: „Ezen századba tartoznak még ezek is, de mely esztendőben jöttek ki, nem tudom, mert vagy esztendejek nincs kitéve, vagy pedig kezembe nem akadtak eddig s csak a katalógusokból ismerem. Egy szóval többnyire oly könyvek, melyeknek kijövéseket csak a könyvnyomtatóknak könyves lajstromaikból tanultam s meg nem tudhattam bizonyosan, mely esztendőben adattak ki.“

¹⁾ Ezen versek először Bécsben jöttek ki „Ujlesztendei ajándék“ cím alatt. Lásd Sándor István Magyar könyves ház 241. lap.

²⁾ 1796—1805-ig a nyomda szünetelt.

1805.

Aranka György Apró munkái. Sr. 1—83 lap (3295.)

Viski T. Pál, m.-vásárhelyi prédikátor. Jokasta, szomorujáték 5 felv. ; kinyomatta a maga költségén Nemes Paksi Mihály. Sr. 1—88 l. (6431.)

Viski T. Pál Ravaszdi, vig, érzékeny játék, 5 felv. ; kinyomatta a maga költségén Paksi Mihály. Sr. 1—88 lap. 6432.

Burmanni Petri Antiquitatum romanarum brevis descriptio. Sr. 1—38 l.

Nagy L(evél) József, mezőbándi ev. ref. pap. A szentírás szükséges voltának a józan okoskodásból lett megmutogatása. Sr. 1—62. l.

1806.

Gr. Mikó György. A tiszta szeretet és hívtségnek véres könyecseppjei, melyekkel végnélkül fogja áztatni kedves feleségének zabolai gr. Mikes Borbárának gyászos sirhalmát. Sr. 4 sztlan levél. (9375 $\frac{a}{1}$)

Aranka György. Gr. Gyulai Ignác horvátországi bán tiszteletére vers. 4r. 4 levél. (6759 $\frac{a}{101}$)

Gyöngyösi Károlina. Rózsakoszoru Keczei Róza kisasszony kedves emlékezetére. Sr. 1—15 l. (9390 $\frac{a}{78}$)

Kovács Antal J. Rövid utasítás a fák betegségeiről és gyógyításáról. Sr. 1—121 l. (Ercsei Károly urnál.)

1807.

K. Borosnyói Tompa János. A jó keresztyén édes atya. Halotti beszéd gr. Gyulai Ferencz temetési pompájára, elmondotta a szenterzsébeti reform. templomban 1807-ben, bőjtmás havának 22-ik napján.

1808.

Köteles Sámuel. Logika¹⁾, 'vagy az értelem tudománya. Az oratoria classis számára. Nyomt. az oratoria classis költségével Fiedler Gottfried által. 8r. 1—111 l.

1809.

Kovács Antal J. Utasítás a fák betegségeiről, gyógyításokról és a természet mivoltáról, munkáiról. 8r. 2. kiadás. Czimlap, előszó és lajstrom XIII. 1—115 l. és egy levél nyomdahiba.

1810.

Szárhegyi gr. Lázár József, fő strázsa-mester beszéde márcz 10. a vitéz felkölt nemes harmadik lovaszred elbocsáttatása alkalmatosságával, a midőn a n. marosszéki osztályt a nemes szék tisztségének számbaadta volna. 1 ív. 2r. Adta ifj. Czakó József ur a collegium könyvtárának.

1814.

Küküllővármegye gremialis constitutioi. 8r. 1—59 lap. Nyomt, Fiedler Gottfried. (7825 $\frac{2}{3}$)

1815.

Székely Mihály (kilyéni.) Itélőmesteri hivatalába beiktatásakor rövid megszólítás a szárnyai alá jött nemes ifjakhoz. 8r. 1—16 l. (6626 $\frac{7}{5}$)

1816.

Marosvásárhelyi ref. coll. tanuló ifjusága. Májusi virágok, gr. Kemény Sámuel tabulae praesesi hivatalába lett beiktatásakor. 8r. 1—16 (6626 $\frac{ss}{2}$)

¹⁾ 2-ik kiadás Kolv. 1815. 3. k. a. N.-Enyed, 1830.

Marosvásárhelyi ref. coll. tanuló ifjúsága. Tisztelet oszlopa gr. Kemény Miklósnak aranyosszéki főtiszti hivatalába lett beiktatásakor 8r. 1—15 l. (6626 $\frac{7}{7}$ -)

1817.

Köteles Sámuel. Az erkölcsi filosofiának eleji. I. rész, tiszta erkölcsi filozófia. 8r. 1—381 l.

Köteles Sámuel. Az erkölcsi filozófiának második része: Erkölcsi Anthropologia, vagy alkalmaztatott erkölcsi tudomány. 8r. 1—240 l.

Zágoni Aranka György. Egy halotti vers Kemény Sámuel halálára. 8r. 4 levél. (6812 $\frac{a}{250}$)

Menalkás idyllium. Gr. Kemény Sámuelnek, az erdélyi n. fejed. statusok és rendek s az erdélyi ref. főconsistorium előlülőjének halálára. 8r. 2 levél. (9390 $\frac{a}{74}$)

1818.

(**Bolyai Farkas.**) A párisi per. Egy érzékeny játék, 5 felv. 8r. 1—156 l.

Kultsár István. Szólas a magyar nemzeti muzeumban Pesten, nov. 13-án 1817-ben tartott magyar nyelv ünnepéről. 8r. 1—40 l. (6626 $\frac{tt}{9}$)

1819.

(**Bolyai Farkas.**) Pope próbatétele az emberről. Angolból fordítva. Más poetákból való toldalékkal 8r. 1—132 lap.

1821.

K. Nagy György, felvinczi ref. pap. A megelégedéssel egybe kapcsolt középszerű sors. És

Szász Lajos, nagyenyedi ref. pap. Az ember azon a helyen, melyre ötet a gondviselés állította. Halotti beszédek m.-cesesztvei Miske József emlékére. 8r. 1—48 l. (Timár Lajos mérai pap birtokában.)

1823.

Kilyéni Székely Mihálynak az erdélyi királyi táblán előlülői hivatalába való beiktatására tiszteletül Maros-Vásárhelyen, jan. 28-án. 8r. 2 lev. (6626 $\frac{w}{4}$ k. sz.)

1824.

Agyagási Mihály, somosdi ev. ref. pap. Oratio, melyben a vallásos erkölesség temploma megépíttetik és felszenteltetik. Egy megelőzött predikáció után a maros-vásárhelyi ref. coll. ifjúság kedves harmoniája és ágyuzások között elmondta a somosdi ref. sz. ekklesia bevezetett templomában 1823-ban június 15-én A. M. 8r. 1—63. l. (9391 $\frac{a}{10}$)

Rhédei Ferencz gróf. Uj találmány, melylyel a malmokban a gabonából a vám magától igazságoson válik külön a tulajdonos zárja alá. 8r. 1—30 l.

1825.

Sombori József egyházi beszédei. 8r. I-ső kötet, 1—413 l. és hibák 1 levél. Koncz Józsefnél.

1825.

Béres Erzsébetnek, Nemes Jánosnének halálára készített gondolatok egy szerető atyafiától. 2 levél. 8r. Ercei Gyulánál.

1826.

Sombori József egyházi beszédei. 8r. II-ik kötet, 1—350 lap, hibák és jobbitások 1 számatlan levél. — Koncz Józsefnél.

Jubileum idejére rendeltetett imádságok, énekekkel együtt, 1826-ik esztendőben. (9913 $\frac{a}{5}$)

1827.

Fogarasi Nagy Pál. A véres örökség. Szomorujáték, 2 felvonásban. 8r. 1—92 l. Nyomt. Fiedler Gottfried. (6503.)

1829.

Fogarasi Nagy Pál vigjátékai. Első kötet: A külső szin csalja a világot. 1—110 és A mágnes álomjáró. 111—176 l. Nyomt. Kali József. 8r. (6505.)

Décei János Versei. 2-ik füzet. 8r. 1—202 l.

N. Baresai Baresai János urnak ítélő mesteri hivatalára. 8r. 1—7 lap. (6626 $\frac{w}{6}$ k. sz.)

Kovács Antal. Jegyzés a pestisről. 8r. 1 ív.

Kendi Károly (etédi pap fija) halálára ápril 23. Vers. 6 levél 8r.

Sándor István lókodi. Nefelejts virágoeska Ugron Pál urfi sirhalmára. 8r. 3 sztan levél. (9390 $\frac{a}{73}$ k. sz.)

A marosvásárhelyi ref. coll. ifjúságának szive kiömlése egy kedves atya (gr. Kemény Miklós) halálán. 8r. 1—72 lap.

***Bolyai Farkas.** „Tentamen systematis elementorum matheseos purae (elementaris, ac sublimioris) demonstratae. In usum studii proprii accomodatum“ czimü kiadandó munkájára fölhívás. Május 4. 2r. Félív.

***Dóring F. W.** II-ik cursus 8r. 7 $\frac{1}{2}$ ív. Nyomtatta Képiró Imre.

***Dóring F. W.** I-ső cursus 8r. 6 $\frac{3}{4}$ ív. Nyomtatta Képiró Imre.

***Dóring F. W.** I-ső cursus 8r. 6 $\frac{3}{4}$ ív. Nyomtatta Péterfi József.

***Szinczédolák** Udvarhelyi színésznek.

1830.

(Bolyai Farkas.) Az arithmetica eleje. (Az előszóban irt módon.) B. B. F. mathesist és physicát tanító P. által. 1—162 l. 8r. (6721. és 7956. sz. alatt.)

Megjegyzés, A *-gal jegyzettek a nyomdai számadásokban fordulnak elő, melyek 1829-en kezdve megvannak Kollegiumunk levéltárában 3454. sz. alatt.

Andreae Maximiliani Fredró, Castellani Leopoliensi monita politico moralia et icon ingeniorum. Recudi curavit J. C. Lázár de Szárhegy. 8r. 188 lap (4549.)

Albert Márton és Gyujtó Sándor. Bereczki Ferencz sirjánál. 8r. (9390^a₇₆)

P. Csorja Ferencz. Haza és közönséges história a gramatica classis számára. 8r. 1—100 lap. (9284.)

P. Csorja Ferencz. Számvetés tudománya. 8r. 1—65 l. (8015.)

Szolga János. A perfolyamatokban előforduló lépések négy táblái. (7821^a₂₅ k. sz.)

Ugyanazon 4 tábla ugyanazon évben. 2-ik javított kiadás bővitve, 4 levél, jegyzéssel. 2r. (7821^a_{25a3}).

Magyarósi Szőke József poétai munkái. I-ső kötet, 8r. 1—132 l. Odák; II-ik kötet. 8r. 1—173 l. Magyarok; Lantos históriai énekek. III-ik kötet. 8r. 1—127 l.

***Professor Bolyai urnak.** Halotti vers 4 ³/₄ iv.

***Professor Bolyai urnak** ¹/₄ iv ujság.

***Professor Borosnyai L. Jánosnak** jelentés praenumeratioval nyomtatandó német grammaticáról.

***Dimény János** versezete, fél iv.

***Szent historia.** 2 arkus.

***Kali J.,** typogr. Magyar és deák fiu ABC-e. 2 iv.

***Székelyének** szinczedolák és billétek.

1831.

Magyarósi Szőke József. Iba és Szelima. Szomorujáték, 5 felv. IV-ik kötet. 8r. 1—115 l. (6466.)

V. Filep József, iklandi. Törvénybeli gyakorlás mutató táblája. 8r. 1—260 l. (7375.)

Gál Domokos. Egy-két szó a haza mellett. 8r. 1—18 lap. (9060^a₁₂).

Elekes Sámuel kir. tábl. jegyző. Gr. Karacsai Sándor kolozsmegyei alispán névnapja ünnepére márcz.

18. hazafiui babérkoszorúval övezett tisztelet oltára. Éljen az igazság és szeretet“ czimmel. Mértékes vers 8r. 16 l.

Zeyk D. Jótanács a cholera-ban. 8r. 1—15 l. (8441^a₉₂).

Antal János. Oratio, **Vályi Pál.** Könyörgés, **Szász István.** Oratio és **Nagy Sándor.** Könyörgés gr. Toldalagi Zsigmondné Vay Kata fölött. 8r. 1—59 l. (3266)

Királyi táblai ítélet gr. Mikes Zsuzsánna özv. Szentkereszti Zsigmondné, mint felperes és a zágoni birtosok között lévő ügyben. 2r. (7821^a₁₆).

Sz. Szotyori József. Diétetikai rövid katekhézis, melyet az erdélyországi ref. főconsistorium rendeléséből a városi alsóbb és falusi oskolák számára olvasó kézikönyvnek irt. 2-ik kiadás. 8r. 1—71 l. (3266 és 8441^a₁₄).

***Sándor István** lókodi. Oratio 2¹/₂ iv.

***Kósa Zsigmond.** Egy szó. 1 arkus.

***Keszinek** szinlapok.

1832.

Sz. Szotyori József. Katekheta, azaz: „A Diétetikai rövid katekhézis“ magyarázója, szülék, tanítók stb. számára. Két értekezéssel együtt az Életről és Savanyu-
vizekről. 8r. 1—62 l. (3211).

(Bolyai.) Tentamen juventutem studiosam in elementa Matheseos purae elementaris ac sublimioris, methodo intuitiva evidentiaque huic propria, introducendi. Cum appendice triplici. Tomus primus. Maros-Vásárhelyini 1832. Typis Collegii Reformatorum per Josephum et Simeonem Kali de Felső Vist. 8r. 1—502 l. Elöl czíml. az olvasóhoz 2 levél; explicatio signorum 1 iv tábla 2r. Index, errata, notanda, errores 2, scholion, errores, methodus, recensio et errores recentius detecti. I—XCVIII. A LXXV—LXXVIII. lapok kétszer. Végül:

Bolyai Joannes. Appendix. Scientiam spatii absolute veram exhibens: a veritate aut falsitate Axiomatis XI Euclidean . . . independentem; adjecta ad casum fal-

sitatis, quadratura circuli geometrica. Auctore Joanne Bolyai. 1—26 l. Errata 1 sztalán levél. Ezután következnek:

Egy kis toldalék a deák első kötetéhez. I—XVI lap és két tábla mértani alakokkal.

Keszy József. A két özvegy, vagy hűség mind halálíg, vigjáték egy felvonásban. Holbein után. 8r. 31 lap. B. Apór Károly hagyatékában.

1833.

(Bolyai.) Tentamen. . . (mint előbb.) Tomus secundus. 1833. 8r. 1—402 l. Elöl; czíml. lectori, explicatio signorum 3 sztalán lev. Index rerum in Tomo II. contentarum I—XVI l. 10 tábla geometriai figurákkal.

Péterfi Károly. Filozofusok és filozofia historiája. I. rész. Régi filozofusok és filozofia historiája. 8r. 1—484 l. Elöl: czím, ajánló levél, előbeszéd és foglalat I—XXIV.

Péterfi József. Az isten a törvényt szivünkbe írta be. Elmondotta egyházi gyűlés alkalmával Déván 1830. jun. 19-én. 8r. 1—96 l.

Vajna Zsigmond. A magyar, mint honnyelv, vagy Honnina ünnepe. 8r. 1—48 l. (6626th).

Szotyori József. A marosvásárhelyi országos polgári gyógyintézet történetirása. 8r. 1—34 l. 2544.

***Ugron János** temetésére actiok 3¹/₂ iv.

***Dósa Elek.** A makfalvi iskola felállításáról jelentés.

1834.

(Bolyai F.) Az arithmetikának, geometriának és physikának eleje a m.-vásárhelyi kollegyombeli alsóbb tanulók számára a helybeli professor által. Első kötet. 8r. 1—90 l; elől czím, előszó, utasítás sat. 5 levél=I—X. l. (6719^b).

Göde István (színész). Flora. Ujévi zsebkönyvecske 1835. évre. 12r. 1—112 l.

Göldner Dániel. Ode dem Andenken Ádám Kendeffi (9387^a/₂₂).

***Néhai Geese Dániel.** A philanthropicum institutumról 3 iv. 50 példányban. Lásd 1840-ben is.

***Czóbel Zsigmondné** temetésekor tartott halotti actiok. 2 iv.

***Debreczeni ABC-e.** 2¹/₂ iv.

***Kaszás Sándor** udvarhelyi Compactornak papi beköszöntő predikáció. 2 iv.

1835.

Dimény József (nagyalambfalvi). A polgári társaságot boldogító fejedelmi erények. Első Ferenc . . . . végtisztelőtén 1835-ben ápril 5-én. 8r. 1—42 l.

1769. esztendőbeli urbéri felsőbb rendelés, mely az 1791-ki 27. articulus által helyben hagyatott. 8r. 1—16 lap. (Szolga Miklósnál és Konez Józsefnél.)

Nemes Erdélyország külső törvényes székein perfolyta leveleinek formáji.¹⁾ 8r. 1—83. 7402 k.

1791-ik évbéli diaetalis provisionalis artikulusok, latinul. 1—30 l. Koneznál. Ugyanazon artikulusok magyarul, ily czímmel:

Az 1791-ik évi ideig gondoskodva megerősített 94., 95., 96., 97., 133., 134., 135., 136-ik törvény cikelyek, deákból magyarra fordítva, némely jegyzésekkel. 1—32 lap. Koneznál.

Törvénykezés rendén előforduló stilusok magyarázatja. 8r. 1—34 l. (7825^a/₁ és Koneznál.).

Zakariás Károly, (teleki). Boda István tanulóifjú felett beszéd. 8r. 16 l.

***Bolyai Farkasnak** a deák mathesishez 4 iv pótlás.

***Pataki László** felett tartott predikációk 5¹/₈ iv.

***Szinczedulák** márczius—junius hónapokban.

¹⁾ Ugyanennek 2. kiadását lásd 1838-ban „Magyar nemzeti törvényes gyűjtemény“ változtatott czímmel.

1836.

Borosnyai Lukács János. Régi és új Vásárhely, vagyis Maros-Vásárhely leírása versekben, hozzátett világosító és magyarázó jegyzetekkel, 8r. 1—40 l.

Borosnyai Lukács János. Rövid természethistoria. I-ső szakasz, a szopó állatokról. 8r. 1—50 lap. 8196 $\frac{a}{2}$.

Ilenczfalvi néhai Szász Józsefnek katedrai beszédei. Kiadta rokona és barátja ilenczfalvi Szász István. (9416). 8r. 1—120 l. Lásd ugyanezt 1839. új czimlappal.

Sombori István (zetelaki) Tiszteletkoszoru V. Ferdinánd 44-ik évnapi örömmünepén. 8r. 1—56 l. (9391 $\frac{a}{108}$).

Dáné Mózes, Gidófalvi Dénes, Ifj. Sebesi István Pataki Juliánna fölött imádság, beszéd és bus gondolatok. 8r. 1—65 l.

Szabályok, vagyis utmutató felsőbb rendeletek. 2. meg bővített kiadás. 8r. 1—157 l. Konez Józsefnél.

***Bolyai Farkasnak** a deák mathesishez pótlás háromnegyed iv.

***Fiedler Ferencz** halálára gyászjelentés. Irta Bolyai.

***Lőcsei László.** ABC-e. 2 iv.

1837.

Bélteki Nagy Zsigmond. Erdély historiájának rövid átnézése. Ivrét 1 lap. Példányai Koneznál.

Borosnyai Lukács János. Régi és új Vásárhely. II. füzet. Első ének M.-Vásárhely piaczaról. 8r. 1—64 l.

Borosnyai Lukács János. Májusi bokréta, vagyis fűvésztudomány. 8r. 1—157 lap. (6814 $\frac{a}{327}$).

Borosnyai Lukács János. Rövid természethistoria. II. szakasz a madarakról. 8r. 1—95 l. (6814 $\frac{a}{236}$).

Borosnyai L. János. Természet historia. III. szakasz, a kétéltüekről. 8r. 1—16 l.

A nemes székely nemzetnek jussait világosító némely darab levelek, többek által magyar nyelvre fordítva, némelyek pedig eredetileg magyar nyelven. 8r. 1—102 l. (7392.)

A nemes aranyosszéki bogáti szabad pusztának, vagyis Praediumnak Kövenden 1827-ben börtelő hava 19-én az aranyosszéki levéltárból kiadott szokásos törvénye. 8r. 1—14 l. (7392).

Utmutatás a földek megmérésére. Egy ivrét tábla.

Ugyanazon „Utmutatás“. 8r. 4 levél I—VIII. l. Koneznál.

*Könyves Máténak szinczedolák.

1838.

Magyar nemzeti törvényes gyűjtemény, vagy a polgári életben előforduló különböző tiszti irások szerkesztésére vezető kézikönyv.¹⁾ 8r. 1—131 l. (7755).

Szabályok, vagy felsőbb rendeletek. 3-ik meg bővített kiadás. (Czimje, mint a 2-ik darabé, lásd 1839-ben.) 8r. 1—122 l.

Jakab Joannes. Stilionarium, nonnulla Stilorum civilium exempla. 8r. 1—202. l. (7747).

Szolga János, vargyasi. A székely törvénybőlötven kérdései és ezen kérdésre : hol és micsoda esetekben lehet tett uttyán (via facti) törvényesen bánni? Ötven(két) feleletjei ügyvéd Szolga Jánosnak. 8r. 103—134 lap = 2. iv = 8—9 iv. (7377—7378). Lásd alább is 1844-ben.

Török János. A historia haszna, egy rövid beszédben előadva a m.-vásárhelyi ref. collegiumnál k. k. tanító hivataljába 1837. januárius 15-én történt beigtattatásakor. A historiát tanuló diákok költségeken. 8r. 1—30 l. (6843).

*Szinczedolák és Ajtai L. számára sűgőkönyv 1 iv.

¹⁾ Ez többnyire egybekötött az 1791. diaetalis articulusok 1835-ben kiadott vagy latin, vagy magyar szövegével, s így, mint annak folytatása, a 34. lapszámmal kezdődik.

1839.

Albert János, Árkosi Dénezs, Kovács Gy.,
Simén György felett gyászbeszédek. 8r. 1—52 l.

Borosnyai Lukács János. Természethistoria: IV. szakasz, a halakról, 1—24 l. V. szakasz, a bogarakról, 1—56 l. VI. szakasz a nyüvekről, 1—15 l. (3342 s 8196.)

Bevezetés az Erdélyország törvénykezés módjában applicaltatni szokott recursusokról való tractatusra, vagyis oktatásra. Irta egy szószóló. 8r. 1—54 l. (7380 és 7756.)

Országgyűlés, a felséges Udvar és királyi főkoronásnök által kiadott szabályok, vagyis utmutató felsőbb rendeletek második darabja. 8r. 1—162 lap. (7380).

Fogarasi Nagy Pál. Zách Klára. Magyar történeti dráma, három szakaszban. 8r. 1—108 l. (6507).

Szász József (ilenczfalvi) papi beszédei. Kiadta Szász István. 8r. 1—120 l. (Uj czimlap és módosított előszóval. Lásd 1836.)

A Maros-Vásárhelytt és vidékén magyar könyvek honn olvashatására 1837-ben alakult olvasó-társaság tagjai nevei és könyvei lajstroma. 8r. 1—24 l. (6812 $\frac{a}{270}$).

***Lázár József** gróf. Gyalog és huszár Verbungdalok.

***Lőcsei László.** ABC-e. 1 $\frac{3}{4}$ iv és bárány hasmenésről. 2 iv.

***Szinczedolák.**

1840.

(Antal János) Néhai orvos Gecse Dániel életrajza, emberszereteti intézete és annak rövid felvilágosítása. 8r. I—XVIII. és 1—56 l. Lásd 1834-ben is.

***Török János.** A Gecse D. testamentumához pót-lás $\frac{1}{4}$ iv.

Z. Bodola Sámuel. Kátékhismus, 2-ik jobbított kiadás 8r. 1—192 l.

Eresei János. Gondolkodástan, vagy Logika 8r.
1—229 lap.

Fogarasi Nagy Pál. A Bubekek. Szomorujáték, 5
felv. 8r. 1—96 l. (6508).

Török János. Közönséges historia, gyermekek szá-
mára. 8r. 1—105 l. (6893).

Török J. Római régiségtan. 8r. 1—159 l. (4537).

Marosszéki tüzkármentő egyesület szabályai.
4r. 1—8 l. (7822 $\frac{a}{13}$.)

***Komáromi Béni.** ABC-e. 2 $\frac{1}{2}$ iv.

***Kaszás Sándor.** Debreczeni ABC.

***Lajos Sámuel** felett tartott beszéd. 1 $\frac{1}{2}$ iv.

***Dósa Elek.** Könyv ismertetés. 1 $\frac{1}{2}$ iv.

***Lócsey László.** Unitárius káté. 1—8 iv.

***Szin czédolák.**

1841.

Erős Francisei presbyteri ordinis minorum P. O.
Paraenesis 8r. 1—28 l. (6812 $\frac{a}{64}$).

Herepei Gergely és **Mihályi Károly** Zsinati
beszédeik 8r. 1—93 l.

Tiboldi István. Bachus szentgerliczei utazása 8r.
1—54 lap.

***Lócsei László.** Unitárius nagy káté. 3 iv. Szent
historia. 1 $\frac{1}{2}$ iv. ABC-e.

***Kaszás Sándor.** Deákos ABC-e. 2 iv.

***Hederich Károly.** Dissertáció. 1 $\frac{1}{2}$ iv.

***Miklósi Sándor.** Templomi ének $\frac{1}{4}$ iv és thesisek.

***Célesztin** és **Kovács József** szinigazgató, szin-
czédulák.

1842.

Döring F. W. Utmutatás a deáknyelv tanulására,
németnyelvből magyarra alkalmaztatva. 8r. I-ső folyamata.
1—109 l. II-ik folyamata, 1—119 l.

Miklósi Sándor (zetelaki). Keresztény hit erköles-
tan. 8r. 1—36 l. (6812^a₅₅₉)

Katona Stephanus gelejinus. Canones ecclesi-
astici, acta synodi nationalis Szathmár-Nemetinum anno
1646 convocatae 8r. 1—136 l.

Muzsnai Károly. Halotti beszéd és versek Csa-
nádi Dániel fölött 8r. 1—32 l. (9388^a₄₈).

Superville Dániel. Rövid summája a ker. vallás-
nak. Fordította francziából Sebök József 8r. 1—48 l.
(6812^a₅₅₅.)

***Lócsei László**. 1 iv versezet.

***Lázár József**. $\frac{1}{4}$ iv versezet.

***Jakab István** sugó. 1 iv zsebkönyv.

***Kaszás Sándor**, Agenda.

***Kovács József** színésznek szinczédolák.

1843.

(**Bolyai Farkas**.) A Maros-Vásárhelytt 1829-ben
nyomatott arithmetika elejének részint rövidített, részint
bővített, általán jobbitott s tisztáltabb kiad. 8r. 1—382l.¹⁾

Z. Bodola Sámuel. Katechismus a 2. jobbitott ki-
adás után, tehát 3. kiadás. 8r. 1—128. l.

Lácza József. Kisdedek katechismusa 8r. 1—36
l. (6812^a₅₅₆.)

Magyar ABC-e. 8r. 24 sztlan levél. (6212^a₅₅₈)

Péterfi József. Templomszentelési beszéd, Finta-
házán. 8r. 1—49 l. (9391^a₉₁)

Péterfi József. Houchárd József emléke. 8r. 1—23
l. 9388^t₈₄.

Szikszai Mihály. Farsangi zsebkönyv 8r. I. k.
1—128 l. II. k. 1—133 6463.

¹⁾ 1829-ben csak jelentést nyomatott „Az arithmetica elejét“
1830-ban nyomatta, januártól április 30-ig s a nyomdai proto-
colum mutatása szerint 12 arcus.

Lőcsei Sp. László. Székely Naptár. I-ső évf.

***Lőcsei Sp. László.** Debreczeni és énekes ABC-e.

***Borosnyai L. János.** Botanika 10 iv. Lásd 1837.

***Szinczédulák.**

1844.

Miklós Miklós. Gyász beszéd gr. Toldi Lőrincz felett. 8r. 1—19 l. (9388. $\frac{a}{43}$.)

Szolga János. Székely jogi ötven kérdések s feleletek és ezen kérdésre: Micsoda esetekben szabad, vagy kell a saját just törvényes per folyamaton kívül magános vagy köztett által (via facti privati vel. publici) védelmezni? vagy legalább, ha következőleg perfolymat válik is a tárgyból, a védelmet elkezdni? esetenként össze-szedve 52 feleletek. 8r. 1—60 l. 7825 $\frac{a}{11}$ k. sz. (1835-iki kiadásból. 119—134 lap hozzá kötve.) Ugyanezen kiadás 7396. sz. a. rövidebb ezimmal.

Török János. Geografia. I—VI. folyamata. 8r. 1—206 l. 6842.

Lőcsei László. Székely Naptár. II. évf.

***Kaszás Sándornak** Szent historia.

***Szinczédulák.**

1845.

Török János. Közönséges historia. 2. kiadás 8r. 1—105 lap.

Lőcsei László. Székely Naptár. III. évf.

***Lőcsei László.** ABC-e.

***Incze András** sz.-udvarhelyi könyvkötő. Debreczeni ABC-e 1000 drb.

***Incze András.** Latinos ABC-e.

***Kaszás Sándorné.** Debreczeni ABC-e. 2000 drb.

***Kaszás Sándorné.** Deákos ABC-e. 1000 darab.

***Komáromi József** marosvásárhelyi könyvkötő. Deákos ABC-e.

***Komáromi József** Debreczeni ABC-e.

***Komáromi József.** Mennyei zárok.

***Szinczédulák.**

***Papi és mesteri** özv. intézet szabályai.

1846.

Török János. I. Földrajzi előismertetés. II. Erdélyország földrajza. 2-ik kiadás. 8r. 1—47 lap.

Sebestyén István m.-madarasi ev. ref. pap. Pálinka ital ellen. 2 iv.

Lőcsei László. Székely Naptár. IV. évf.

***Lőcsei László.** Debreczeni ABC-e.

***Lőcsei László.** Vőfélyi kötelességek és Agenda.

***Kaszásné.** Vers 2¹/₂ iv.

***Szinlapok.**

1847.

Bod Sándor. Gondos István felett beszéd. 1—19 lap. 8r. (9388^a/₄₉.)

Péterfi Sándor. Pálfi Zsigmond f. beszéd. 1—15 l. 8r. (9388^a/₄₉.)

Magyarósi Sz. József. Tánczvigalom és hangászat. 8r. 1—164 l. 6468.

Török János. Földrajz. 7-ik folyam. Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália. 8r. 1—54 l. 6842^b/₁.

Lőcsei László. Székely Naptár. V. évi folyam. 5¹/₂ iv.

***Biró József** felett mondott gyászbeszéd.

***Lőcsei László.** Leány ABC-e. 2 iv.

***Kemény István.** Sugó zsebkönyv.

***Szinlapok.**¹⁾

¹⁾ 1829—1848-ig a kijegyzett műveken kívül nyomattak: conceptusok a székelyudvarhelyi, székelykereszturi és marosvásárhelyi collegiumoknak; bál- és gyászjelentések, recepissek, tabellák, protocollumok, contractusok, facti speciesek, perkivonatok, idéző, intő és tiltó pecsétek; felszabadító levelek, nyugták, hirdetések, billetek, vásárczédulák, iskolai névsorok sat.

1848.

Erdélyi törvénykezési írásmód, ítélőmesteri felügyelet alatt. 8r. 1—120 l. (7379.)

Urházi György. Dalunk márczius 25-re. (6626^{VY}₂₀)

Alkalmi toborzó dalok. 8r. 1—10 l.

Terve a Marosvásárhelytt felállítandó nemzeti polgári őrseregnek. I—XVI. cikk. 2r. 1—3 l. (7821^A₁₁).

Felirat a képviselő táblához Berzenczei László és Antal Imre követválasztási korteskedések ellen.

Lócsei László. Székely Naptár. VI. évf. 5¹/₂ iv.

A szabad lovassereg oktatási szabályzata. 8r. 53 lap. (B. Apór Károly hagyatékában.)

***Péterfi József.** ¹/₄ iv vers.

***Lázár József gr.** Katonadal. 1 iv. Népdal ¹/₈ iv.

***Népdalok.** Féliv.

***Törvényjavaslat.** ¹/₄ iv.

***Kemény Pál b.** A szász burocratia bujtogatásai

” ” Egyházi beszéd Féliv.

***Bocz Bálint.** Felszólítás a szászokhoz.

***Maroszszéki őrsereg** szabályai. Fél iv. Vezérleti műszók. Féliv.

***Bolyai Farkas.** A régi mathesishez féliv. A geometriához 1¹/₂ iv.

***Csengeri Pál.** Sugói Zsebkönyv. Féliv.

***Lázár József gr.** Pár szó a székely ügyben. ³/₄ iv.

***A 2-ik törvénycikk**; követek választását hirdető miniszteri közlés és belügyminiszteri rendelet.

***Nemzetőrséghez** intézett egyházi beszéd. ³/₄ iv. Imreh Farkas.

***Jul.** Maroszszéki kortes taktika. Imreh Farkas.

***Székely harczi dal.** Imreh Farkas.

***Rögtön büntető törvényszék** — placat 1 iv; 4-ik törvénycikk. Felszólítás. Féliv.

***Aug.** István főhercegnek Saguna András görög nemegyesült püspökhöz intézett levele. $\frac{1}{4}$ iv.

***Szept.** Toldalagi Ferencz gr. nyomtatott 200 péld. honvéd rovatot, s ugyanannyi törvényjavaslatot a magyar hadseregről.

Berzenczei László kormánybiztos rendeletére nyomtatott gr. Lázár Dénes :

a) 1000 péld. beavatási lajstrom.

b) 3000 „ Kossuth és Mészárostól felszólító és tudósító levelek a székelyekhez. 1 iv.

c) 5000 péld. felszólító levél az alakítás ügyében.

Féliv.

Kadácsi Dániel. Fejenkénti könyv, $1\frac{1}{2}$ iv 1500 példány.

Kadácsi Dániel. Szabad lovas sereg számára 500 péld. lajstrom. Féliv.

Alkalmi dal, 6 levél. 8r.

Hirdetmény a magyarok győzelméről. 500 péld. Kadácsi Dániel.

Lázár József gr. Felesége Péchi Eszter gyászjelentése. 4r. 300 péld. és búcsuvétele a városi őrsereg parancsnokságától. 500 péld. okt. 7.

Bécsből érkezett hiteles hírek kinyomásáért 500 péld. Szöllősi Sámuel.

Marosszék költségén 1000 péld. magyar, 1000 péld. oláh felszólítás. Féliv. Filep Antal.

Agyagfalván kelt szász és román polgártársakhoz irt felszólítás 2000 péld. 1 iv s 54 péld. féliv kéregető levél.

1000 péld. felszólításért. Féliv, megint.

1000 péld.-ért, melyet gr. Bethlen János és Dorsner adtak ki.

Vay Miklós. Általános népfölkelési hirdetménye. Féliv.

Nov. Dobál István. Huszárdal. 8r. 500 péld.

Hazug hírek, ujságok terjesztése ellen hirdetmény a tanács 28-án tartott üléséből.

Hirdetmény, mely a csoportosulásokat tiltja nov. 14. Negyedré.

Decz. 21. Könyörgés a békességért, kiszedette Issekucz Imre; de a censor változtatást tévén a könyörgésben, nem nyomatott ki.

V. Ferdinánd magyar koronája országai földmivelő lakóihoz, nov. 7.

Windischgrätz szózatja Magyarország és Erdély lakosihoz, nov. 13.

Ferdinánd három manifestuma: Szeptember 22. és 25-én Bécsben és a 3-ik okt. 20-án Olmüczben költ. 150 példányban Marosszék számára.

A következők báró Apór Károly proclamatio gyűjteményében az erdélyi Muzeum levéltárában Kolozsvártt:

1848. márcz. 25. Nemzeti dal. 4r. 1 lap.

Márcz. 25. Az erdélyi törvényes királyi Táblai ifjuság petitioja, fol. 2 lap.

Ápril 15. Péterfi József, Reich Károly, Kovács Dániel és Dabóczi János felszólítása Marosvásárhely hű polgáraihoz, fol. 2 lap.

Ápril 15. Lázár Móricz fegyverre szólítja magyarajku polgártársait a bujtogatók és honárulók ellen, fol. egy lap.

Május 14. Egy százsz, de hazafi szózatja Erdély lakóihoz, fol. 2 lap.

Május 14. Magyar János: Igaz székely és magyar dal, fol. 1 lap.

Május 15. Berzenezei László felszólalása székely barátihoz nemzeti őrség állítására, fol. 1 lap.

Május 19. Gr. Batthyany Lajos Magyarország miniszter elnöke a szabad székely székekhez és székely ha-

táróri ezrekhez felszólítása, Szegedre táborba szállani.
4r. 1 lap.

Május. Kemény Pál. Felszólítás a székely testvérekhez, fol. 1 lap; hely és idő nélkül.

Május. Kemény Pál Marosszék egyik választott polgára. Őszinte felszólítás Marosszék minden választó polgáraihoz, fol. 1 lap. (Hely nélkül.)

Május. Kemény Pál Malomfalván Marosszékben: Barátim székelyek! A magyarországi unio tárgyában. fol. 1 lap.

Jun. 19. Egy székely leány (gr. Lázár Eszter) felszólítása nemzeti ruhában átöltözésre. 4r. 1 lap.

Jun. 20. Szemere Bertalan belügyminiszter rendelete sz. kir. M.-Vásárhely város Egyeteméhez, melyben tudatja B. Vay Miklós királyi biztosul való kineveztetését, fol. 1 lap.

Jun. 20. Közép ponti választmány hirdeti a polgártársaknak, kik birnak követválasztási joggal; fol. 1 lap.

Junius. Marosszék választó polgárai felterjesztése a képviselői táblához a követválasztás tárgyában; fol. 1 l.

Jun. 23. Gr. Toldalagi Ferencz főkirály bíró felszólítása nemes Marosszék hű polgáraihoz, adakozzanak a haza oltárára; fol. 1 lap.

Junius 27. Kemény Pál közli a marosszéki kortes Tactikat; fol. 1 lap.

Jun. 30. Saguna András g. nem egyesült püspök főpásztori körlevele, oláhból fordította Trombitás Parthenius m.-vásárhelyi esperes. Közli és kiadja Fogarasi Demeter kereskedő. Fol. 3 lap.

Jul. 17. Józsa Farkas felszólítása respective igazolása; fol. 1 lap.

Aug. 29. A tanács hirdetése bujtotatók ellen. — 4r. 1 lap.

Aug. Berzenczei László kormánybiztos szózatja a székelyekhez egy önkéntes szabad könnyű lovas sereg felállítása tárgyában; év és hely nélkül.

Szept. M.-V. Kossuth L. jóslata a magyar nemzet jövődjére felől. Nyomatta Szöllösi Sámuel 1000 péld.

Szept. M.-V. Berzenczei László kormánybiztos V. Ferdinánd magyar király és a vitéz székely nemzet nevében: proclamatio a székelyekhez, melyben nemzetgyűlésre szólítja fel őket az agyagfalvi térre.

Szept. M.-V. Berzenczei László kormánybiztos felszólítása: ló, vászon, zab, széna-adására az erdélyi szabad lovas sereg számára; fol. 1 lap. Hely és év nélkül.

Szept. 20. M.-V. Szathmári Mihály h. jegyző tudatja a Tanács üléséből helyettes kir. kormányzó gr. Mikó Imre ő nagyméltóságától vett tudósítás nyomán, hogy Balázsfalvára csak is két-háromezer oláh gyűlt össze. 8r. 1 lap.

Lázár József. Egy szárhegyi felszólítása szabad kir. M.-Vásárhely vitéz polgáraihoz, szeretett bajnok társaihoz. 4r. 1 lap hely és év nélkül.

Okt. 5. Marosszék felszólalása testvéreihez, barátaihoz. Gr. Toldalagi Ferencz és Szentiványi Zsigmond aláírásokkal; fol. 1 lap.

Okt. 5. Berzenczei László kormánybiztos tudósítása, hogy a királyi fő kormányszék az Agyagfalván tartandó gyűlésre engedélyt adott; fol. 1 lap.

Okt. 5. Marosszéki tisztviselők candidatiójának névsora. 4r. 1 lap.

Okt. 21. Kossuth huszárdal.

Okt. Marosvásárhelytt tett fehérvás a Bajtársakhoz; folio, kettészakadt irás.

Okt. 27. Sombori ezredes és Berzenczei László főbiztos felszólítása, hogy a kik részt nem akarnak venni a közügyben, mint árulók a városból el fognak távolíttatni. 4r. 1 lap.

Nov. 11. Gedeon József altábornagy és hadparancsnok és Gläeser alezredes és vezérkar főnök előszabják a feltételeket a marosvásárhelyi városi tanácsnak a kivánt védelemre nézve. 6 kezeset kértek. Fol. 1 lap.

1849.

Boda Sámuel. Jó éjszakát és jó reggelt, az 1848. és 1849. évek utolsó és első napjaira. 8r. 1 — 181. 6626. ^{VV}₃₂

Lócsei László. Székely Naptár. VII. évi folyam. 4 és fél iv.

Február. Kossuth Lajos honvédelmi elnök indítványa, arra tett országgyűlési határozat. Féliv 600 péld.

A honvédelmi bizottmánytól részletes utasítás M.-Vásárhely város községéhez, jan. 16-ról, 439. szám a. Féliv. Febr. 9.

Ormai Norbertnek Nagy-Váradról jan. 30. Székely Ádám vadász hadnagyhoz intézett nyílt rendelete és a székelyföld lakosaihoz irt felszólítás. Félv.

Sánta őrnagy. Hirdetmény az őnnemüeknek az álladalom számára fizetésért leendő beadásáról.

Csányi, őrnagy segéd. Hirdetmény, a magyar seregnek febr. 17-én déli 12 órakor Segesvárra lett bevonulásáról, s ugyanoda a székely huszároknak megérkezéséről d. u. 1 órakor. 4r.

Csányi László. Nyílt rendelet a vadász csapat föllállítása tárgyában Sebesi Istvánhoz és ezen tárgyban fölszólítás Sebesi Istvántól. Félv. Febr. 20.

Sánta őrnagy. A 15. huszár ezred 3. és 4-ik osztálya számára, lótápszeri nyugták és ellennyugták; továbbá kenyérrészletli nyugták és ellennyugták.

Forró alezredes. Fölszólítás Marosszék lakóihoz Görgény vidékére leendő telepedés ügyében. Félv.

Sánta őrnagy. Hirdetés kardbevásárlás végett. 4r.

Jenei József őrnagy. Fölszólítás három évi vadász csapat alakítása tárgyában. Márt. 8. Féliv.

Székely Ádám százados. Fölszólítás márczius 15-ike megünnepléséért. 8r.

Márczius. Márcz. 15-re bái jegyek } Issekucz I.
" 15. ünnepére jelentés }

Sánta őrnagy. Táp és termékilletményi napló.

" " Utlevelek.

" " Fölszólítás kardbeadásért.

Dienes Lajos, republicanus hadnagy. Köztársasági ima „A magyarok istenéhez“ cz. költemény. 4r. Márcz. 15.

Kiss őrnagy. Bem tábornok Bánffi János alezredes által tudósítja a vásárhelyi közönséget, hogy a városról gondoskodand. Negyediv.

Kiss őrnagy. Bem tábornok tudósítása Segesvárról a haditanácshoz a medgyesi dolgokról. Negyediv.

Kiss őrnagy. Fölszólítás a marosvásárhelyi hölgyekhez ruhanemű adás iránt a sebesültek számára. Márczius 16-án.

Sánta őrnagy. Fölszólítás kengyelvasak, zablák s állazó-lánczok beadásáról.

Bem tábornok hírtétele, hogy Vöröstoronynál az ellenséges serget kiverte.

Lázár Móricz a Dienes Lajos által kiadott köztársasági imából vonatott 500 példányt.

Lázár Ádám „Fohász“ czimű költemény. 8r.

Sánta őrnagy. Harangok bevételére felhívó hirdetmény. 4r.

Sánta őrnagy. Idegen ezredi öltönyviselést tiltó rendelet. ¹/₂ ív.

Sánta őrnagy. Bem t. tudósítása Fogaras bevételéről. 4r.

Sánta őrnagy. Rendelet az ujonczoknak és a 15. huszár-ezred lovasságának Szebenbe meneteléről.

Jakabos őrnagy, várparancsnok. „Méltóságos“ czimet eltiltó rendelet és hadútlevél.

Issekucz Imre. Állományi nyugták.

„ „ Hirdetés, vastag és vékony vá-
szon bevételéről.

Sebesi őrnagy. Pénzosztó lajstrom. $\frac{1}{2}$ ív.

Jakabos őrnagy. Hirdetmény Feketehalom be-
vételéről.

Jakabos őrnagy. Hirdetmény Brassó bevételéről.

„ „ A katonaságnak egyik hadtest-
ből másba átszalogatását; a kiküldött tiszteknek élelme-
zési bizottmány jegyzéke nélkül az állam rovására költ-
ségettevő rovatokat tenni tiltó hadügyminiszteri rendelet.

Sturm százados. Szomorujelentés Utasi főhad-
nagy temetésekor.

Rendelet, rögtön ítélő hadi és polgári bíróságok
felállításáról. Issekucz Imre.

Lőcsei László halálára szomorujelentés. Már-
ezius 30.

Ápril. Szabó Lajos. Toborzási proclamatió.

Jakabos őrnagy. Lőszer eladását tiltó miniszteri
rendelet.

Jakabos őrnagy. Felhívás határvéd zászlóalj-
hoz szükséges tisztekről.

Jakabos őrnagy. Bem t. rendelete (költ Szász-
Sebes, ápr. 4.) a táborból elmaradozó katonákról, úgy az
azok által felhajtani szokott fuvarok meggátlását illetőleg.

Kosztá György. Bem altábornagy tiszteletére
versezet. 8r.

Horvátovich főhadnagy. Katonai kórház szá-
mára beteglétszám, orvosi vevény, étlap.

Lázár Dénes gróf. Felszólítás, hogy a tüzőrségre
ajánlkozók nála jelentkezzenek.

Komáromi Ferencz. „Vésznapok a székelyföl-
dön.“ 3 és fél ív.

Hirdetmény Bem győzelméről Vaiszlovánál (Hát-
szegvidék).

Dobozy Ist. k. biztos. Proclamatio a székelyekhez.

Jakabos őrnagy. Zsoldnyugtatóvány.

Lázár Eszter. Felszólítás betegápoló egyesület alakítására. ápril 30.

Lázár Dénes, alezredes. Felszólítás a szülőkhöz,

Dobozy István k. biztos, „A magyar nemzet függetlenségi nyilatkozata“. 1 és fél tömött iv. 500 p.

Grünvald Tamás. 100 példány kortes, 100 péld. Árpád-szivar boríték.

Baricz Ede. „Tábori gondolatok“. 1 és fél iv. 3000 példány. 54 frtban volt kialakva, 30 frtot előre fizetett. Ezen munka idejében nem váltatván ki, később augusztusban confiscaltatott Chavane által.

Május. Lázár József. Bem-szivar boríték

Dobozy István k. biztos. Csányi László rendelete fél iv.

Dobozy István k. biztos. Tisztek elrendelése és névsora. Fél iv.

Dobozy István k. biztos. Szélbeli katonaság megszüntetéséről tudósítás, negyedré.

Dobozy István k. biztos. Tiszti kötelességekről utasítás, 1 iv.

Hines Lőrincz városi levéltárnok. Hadi könyörgés negyed iv. 500 péld

Hines Lőrincz városi levéltárnok. A magyar nemzet függetlenségi nyilatkozata. 1 és fél iv. 8r. 1500 péld.

Jakabos őrnagy. Felszólítás Marosszék polgáraihoz gunya és vászon adakozás végett.

Lázár Dénes alezredes. Könyörgés a hazáért. Fél iv 2000 példány.

Junius. Dobozy. Felszólítás Bem Vásárhelyre érkezése iránt.

Hegedüs Lajos, hadnagy. Egy ima és tűzér toborzó dal.

Dobozy. Felszólítás lovasok kiállítása iránt.

Sánta, alezredes. Fölszólítás lovak beadása iránt.

Jakabos, őrnagy. „Erdélyi had fővezérség“ czimnek kinyomása.

Filep József. 50 péld. honvéd-, 50 p. kortes-, 50 p. szemeriai és 50 p. Szent-András szivarboríték.

Székely Ádám, százados. Hirtevő czédula lótorzás megkezdését illetőleg.

Dobozy. Felszólítás a költött hírek megszüntetése iránt.

Jakabos őrnagy. Felszólítás töltény segítségre megjelenés iránt.

Gál Sándor. Rendelet a táborból elszökött honvédek kinyomoztatását illetőleg, jun. 29.

Julius. Szőcs István, lelkész. Szászok hivalkodására tett felelet. 1-ső iv. 29 m. frt. Jul. 3.

Gál Sándor, ezredes. Felszólítás „Székelyek, szabadság harcossai“. Féliv.

Bemaltábornagy, „Székelyek, gyermekeim“ czimű felszólítása. Fél iv. 3000 péld.

Jenei százados hivatalos jelentése Bemhez, Pozsony bevétele és a muszkák megveretését illetőleg. Fél iv.

Ugyanaz németül.

Miniszteri rendelet osztrák nyugdíjas tisztek, árvák és özvegyek fizetése tárgyában.

Dobozy. Felszólítás a marosszéki nemzetőrökhöz. Fél iv jul. 31.

Bolyai Farkas. Egy geometriai iv nyomásáért fizetett 18 m. forintot.

Szeptember. Chavanne Ferencz, cs. kir. tábornok felszólításai egész iven: Kossuth bankjegyek és lőfegyverek beadását, kószahírek terjesztését tárgyazzák.

Báró Wohlgemuth Lajos. A magyar bankjegyek beadását rendeli.

Október. Báró Heydte. Felszólítás a székely nemzethez. Egész iv.

Báró Heydte. Felszólítás mindenféle ajkuakhoz.

Megjegyzés. Ezentul nagyrészt a Ruth Ferencz városkapitány rendeletei foglalkoztatják a sajtót és gyászjelentések, czédolák.

Az itt következők is az Apór gyűjteményében az erdélyi muzeumban vannak :

Jan. 15. Bem tábornok a székely nemzethez, Csik-, Gyergyó- és Kászon székekhez. Fol. 1 lap.

Jan. 19. Gr. Rédei István felszólítása vadász csapatba beállításra. Fol. 1 lap.

Jan. 19. Jenei József ifj. felhívása vadász csapatba állásra. Fol. 1 lap.

Febr. 9. Forró alezredes m.-vásárhelyi fő hadparancsnok rendelete az Udvarhelyszéki székelyekhez 4r. 1 l.

Márcz. 1. Bem J. tábornok felszólítása Erdély lakosaihoz. Fol. 2 lap. (2000 példány.¹⁾)

Márcz. 13. Sánta őrnagy. Bem tábornok hírtétele a haditanácshoz Szeben bevételéről. Fol. 1 lap.

Márcz. 18. Sánta őrnagy hírtétele Bem tábornok előhaladásáról. 1 lap.

Márcz. 20. A m.-vásárhelyi főparancsnokság hirteti Bem tábornoknak előhaladását Szebenből Brassó felé. Fol. 1 lap.

Márcz. 21. Marosvásárhelyi fő hadi parancsnokság hírtétele Bem előhaladásáról. 4r. 1 lap.

Márcz. 22. Sánta őrnagy hírtétele Bem előhaladásáról Brassó felé. 4r. 1 lap.

Márcz. 24. Sánta őrnagy hírtétele, hogy Brassót Bem elfoglalta. Fol. 1 lap.

Ápril. Imádság a hazáért, Lévai egri préposttól.²⁾

¹⁾ Ugyanez németül is 2000 példányban. Mindkettőt Kis őrnagy nyomatta.

²⁾ Nyomatták: Id. Csiki Márton és Polgári Károly.

April. 20. Dobozy István marosszéki kormánybiztos kihirdeti a függetlenségi nyilatkozatot. Fol. 1 lap.

April. 21. Dobozy István meghívása april 14-ike emlékére egyházbamenetelre. Fol. 1 lap.

April 26. Dobozy István alezredes és marosszéki k. biztos felszólítása polgártársai oláh ajku atyafiaihoz. Fol. 1 lap.

April 29. Dobozy István hirdetése: Örvendj magyar, él a magyar, áll Buda még.

Május 1. Felhívás örömnepélyre, május 13-ára. Fol. 1 lap.

Máj. 11. Dobozy István bíróságok köréről utasítása. Fol. 3 lap.

Máj. 11. Dobozy István rendelete 561. sz. a. a tisztviselés rendezése tárgyában. Fol. 2 lap.

Máj. 19. A marosvásárhelyi Tanács közönségessé teszi a tisztujításra vonatkozó szabályokat. Fol. 1 lap.

Jun. 1. Lázár Ádám szózatja Marosvásárhely városa választó polgáraihoz. Fol. 1 lap.

Jun. 8. Dobozy István alezredes és kormánybiztos közli a Marostordamegyei bizottmányi tagok névjegyzékét. Fol. 2 lap.

Jun. 13. Dobozy István felszólítása lovas önkéntesek állítására. Fol. 1 lap.

Julius 28. Bem altábornagy Oknáról Moldovába tudósítást küld előhaladásáról. Közli Marosvásárhelyen jul. 28-án 1849. Damaszkín alezredes. 1 lap.

Jul. 28. Bem altábornagy rendelete a szökevények visszatérítése iránt. 4r. 1 lap.

Augusztus 17. Gróf Klam Gállás felszólítása a marosszéki székelyekhez. Fol. 1 lap.

Aug. 18. Clam Gállás felszólítása az erdélyiekhez. Fol. 1 lap.

Október 5. Báró Heydte cs. kir. alezredes és Udvarhely katonai parancsnoka szózata a székely nemzet-
hez Marosvásárhelytt okt. 5-én. Placát.

1850.

(Bolyai Farkas). Ürtan elemi kezdőknek. 8r.
1—48 lap.

(Bolyai Farkas). Arithmetica eleje kezdőnek. 8r.
1—40 l. $6718\frac{b}{1}$

Utasítás a községi elöljárók számára. 8r. 151 l.
 $7825\frac{a}{17}$

Lócsei Sándor. Székely naptár. VIII. évi folyam.

* " " Leány ABC-e $1\frac{1}{2}$ ív.

1851.

Bolyai Wolfgang. Kurzer Grundriss eines Ver-
suchs die Arithmetik darzustellen. 8r. 1—88. l. 6718.

Lócsei Sándor. Székely Naptár, IX-ik évi fo-
lyam. $5\frac{1}{2}$ ív.

***Bolyai Farkas.** Képiró Szabó János halálára szo-
morujelentés $\frac{1}{4}$ ív.

1852.

Bolyai Farkas. Szív-hangok üdvözlétül Ferencz
József ő Felségének 1852. jul. 31-én $1\frac{1}{2}$ ív. 4r.

Lócsei Sándor. Székely Napár X-ik évi folyam.

1853.

Lócsei Sándor. Székely Naptár 5 ív. XI-ik évi
folytatás.

***Péter József.** Imádság. $\frac{1}{2}$ ív (Libéni.)

***Horváth Pál,** abbás. Néphimnus.

1854.

Lócsei Sándor. Székely Naptár. XII-ik évi fo-
lytatás. 5 ív.

Török, Gálfi, Horváth székely vértanuk ítélete ; német, oláh és magyaryelven 1 ív 7821^a₂₁

***Boda Sámuel.** Földes Ferencz felett tartott halotti beszéd 1 ív.

***Váradí** és társai ítéletök 3 nyelven.

***Bertalan László.** Benedek Dávid és Mike József ítéletök ; György János és Tiboldi János elfogatásukat illető hirdetés.

1855.

Lőcsei Sándor. Székely Naptár. XIII. évi folytatás 5 ív.

Ürmösi Sándor. Egy szomorú éjszaka 1855-ből június 20-ról Bözödön és Ujfaluban. 8r. 1—15 l.

Bolyai Farkas. Jelentés (rendelkezik temetéséről) 8r. 1—8 l. augusztus, fizetett 9 v. m. forintot és 60 pénzt.¹⁾

1856.

Lőcsei Sándor. Székely Naptár XIV. évi folytatás.

Sebestyén István. (m.-madarasi pap.) Mindenkit szorgalmas templom gyakorlásra ébresztő, lelkesítő s kötelező indokok, népszerű versekben olvasmányul iskolát végző gyermekek s ifjak számára. 8r. 1—88 l. Ercsei Károlynál.

Ney Ferencz. Kisded-óvási nefelejts. 8r. 1—15 l. 6812^a₂₆₉

***Boda Sámuel.** Nánási F. felett mondott ima.

***Bolyai Farkas** haláláról gyászjelentés, nov. 22.

„ „ Jelentése. 2. kiadás, a főtanoda előljárósága gyászjelentésével együtt. 8r. 1—8 l. Koncz Józsefnél.

¹⁾ „Halálom jelentését osszák ki.“ Ezt jegyezte egy kis papirdarabra.

1857.

Lőcsei Sándor. Székely Naptár. XV. évi folytatás.

1858.

Lőcsei Sándor. Székely Naptár. XVI. évi folytatás és Debreczeni ABC-e.

Nagy Antal. Számtani zsebkönyv. 8r. 1—32 lap.
6812^a₂₇₂

Marosvásárhelyi füzetek. Tudományos és szép-irodalmi folyóirat. I. k. szerk. és kiadó Mentovich Ferencz. 8r. 1—356 l.

Vajda Dániel. Borászati közlemények. 8r. I—XV. és 1—239 lap.

1859.

Marosvásárhelyi füzetek. II. k. szerk. Mentovich Ferencz 1859—1860. 8r. 1—439 (helyesen 440 l.)

Szikszai Mihály. Erköles rosta, komikus vers. 8r. 1—15 lap. 7823^a₃₆

Göldner Nándor. Gyakorlati német nyelvtan. I. rész. 8r. 1—128 l.

Lőcsei Sándor. Székely Naptár XVII. évi folyt.

1860.

Göldner Nándor. Gyakorlati német nyelvtan. II. rész. 8r. 1—160 l.

Marosvásárhelyi jót. nőegylet alapszabályai. 8r. 1—21 lap. 7823^a₄

Incze János. Zsinati beszéd. 8r. 1—25 l. 9391^a₈₅

Kinn János. Emlékbeszéd gróf Széchenyi István végtisztességére. Magyarra fordította Békessi Márk. Németül és magyarul. 8r. 10 levél 9388^a₃₄

Lőcsei Sándor. Székely Naptár. XVIII. évfolyam.

***Lócsei Lajos.** Enyedi naptár.

***Száva Farkas.** Szegények ápoló intézete alapsz.

1861.

Tiszti utasítás. Marosszék képviselő bizottmánya 1861. jun. 8-ki üléséből. 4r. 1—19 l. 7822 $\frac{a}{15}$

Marosvásárhelyi temetkezési nagy-egylet alapszabályai. 8r. 1—18 lap. 7823 $\frac{a}{9}$

F. Szabó Sámuel. Magyarországnak s kapcsolt részeinek rövid földrajza. I-ső rész. 8r. 1—46 l. Konez Józsefnél.

Cserei Druziánna. Berzencei Ferenczné. Hálaíma. 8r. 1—8 l. 9390 $\frac{a}{50}$

Incze János. A szeretetre méltó ifju képe egy halotti beszédben, Dobolyi György tanuló felett. 8r. 1—33 l.

Lócsei Sándor. Székely Naptár. XIX-ik évi folyam. 9388 $\frac{a}{39}$

***Dobolyi Lajos** felett gyászbeszéd.

1862.

Néhai Bethlen Leopold és néhai B. József fiai: Gábor, József, Camilló és Emil által Bethlen Ferenczné Giamella Teréz s leánya Bethlen Hypolita ellen indított perben panaszok. 1—27 l. 2r. 7821 $\frac{a}{21}$

Marosszék tisztségének számadása. 1—14 lap. 2r. 7821 $\frac{a}{22}$

Száva Farkas. Jelentés a marosvásárhelyi nőegylet 1860—1. első évi működéséről. 8r. 1—20. l.

Antal Imre. Mintaképe egy oskolai derék ifjunak 8r. 1—18 lap.

Antal Imre. Gyászvirág Antal Emmának sírdombjára. 8r.

Lócsei Sándor. Székely Naptár. XX. évi folyam.

1863.

Hegedüs Lajos idősb. Bucsú-hang. 8r. 1—18 l.
9391^a₁₀₂

Lőcei Sándor. Székely Naptár. XXI. évfolyam.

Száva Farkas. Jelentés a marosvásárhelyi jótékony nőegylet 1861—2. második évi munkálatjáról. 8r. 1—26 lap.

1864.

Lőcei Sándor. Székely Naptár. XXII. évfolyam.

Száva Gerő. Értekezéslet fenyő gyanta készítményeiről. 8r. 1—8 l. 8441^a₁₁

Napi Közlöny. A magyar orvosok és természetvizsgálók M.-Vásárhelytt tartott nagy gyűléséről. Szerk. Mentovich F. 4r. 1—31 l. 7844.

1865.

Lőcei Sándor. Székely Naptár. XXIII. évfolyam.

1866.

Lőcei Sándor. Székely Naptár. XXIV. évfolyam.

Zerich Tivadar. Beköszöntő beszéd, melyet a marosvásárhelyi róm. kath. tanoda ifjúságához intézett. 8r. 1—10 lap. 9391^a₁₀₀

Székely Néplap. Szépirodalmi és vegyes tartalommal. Szerkesztők: Székely Ádám és Orbán József. 1—25 szám. 1—200 l. július—december. I. évf. A 26. számot szerkesztette Orbán József.

1867.

„**Székely Közlöny**“ I. évfolyam, szépirodalmi és vegyes tartalmu hetilap. 1—40 sz. szerkesztette és kiadta Székely Ádám.

„Székely Néplap“ II. évf. ; szépirodalmi és vegyes tartalmu hetilap ; szerkesztette és kiadta Orbán József, főmunkatársa volt Száva Farkas.

Lőcsei Sándor. Székely Naptár. XXV. évi folyam.

Péterfi József. Egyházi beszéd. Magyarország alkotmánya visszaállítása napján, márczius 17-én mondotta. Sr. 1—18 l. 9391^a₁₀₄

Péterfi Károly. Egyháztóli bucsuzó beszéd. Sr. 1—27 lap. 9391.

Marosvásárhelyi kaszinó-egylet igazg. alapszabály. Sr. 32 l.¹⁾

Veszely Károly, plebános. Beköszöntő egyházi beszéd. nov. 3-án Sr. 16 l. 9391^a₉₉

Szász Béla. Gyászbeszéd Dósa Elek ravatala felett. Sr. 16 l.

Jenei József. Nyílt levél. 2r. 1 iv.

Bereczky Sándor. Nyílt válasz Jenei József nyílt levelére. 2r. 1 iv.

Marosvásárhely sz. kir. város tanácsa. Felirat a m. kir. közmunka- és közlekedésügyi miniszteriumhoz vasutügyben. 2r. 1 iv.

Nyomattak még ez évben több nagyobb és kisebb hirdetmények, hivatalos irodai rendelmények, gyászjelentések makfalvi Dósa Elek és b. Henter József s mások emlékére stb. A „Székely Néplap“ ez év végén megszűnt.

1868.

„Székely Közlöny“ II. évf. vegyes tartalmu és ismeretterjesztő hetilap ; szerkesztette és kiadta a 26. számig Szabó Sámuel tanár, a 27-ik számon kezdve szept. hó végéig Horváth Gáspár tanár, ekkor e lap megszűnt.

¹⁾ 1867. okt. 1-től kezdve Imreh Sándor vette át a nyomda vezetését és az ő keze alól 1880-ig terjedőleg kikerült művek cím-jegyzékét kiadta mutatvány-könyvében is.

Mallász Antal. Illetékszabályok. 8r. 72 l.

Gergely Lajos. Népiskolák magyar nyelvtana. 8r. 40 lap.

Helyi 2-ik temetk. intézet igazg. Alapszabály. 8r. 16 lap.

Zerich Tivadar. Az erdélyi r. kath. Statusgyűlés. 8r. 72 lap.

Berzenczey László programbeszéde. Gunyirat. 2r. egy iv.

Szász Béla tanár. Felszólítás a polgárokhoz a Deák-párt érdekében. 2r. 1 iv.

Marosvásárhely tanácsa. Házsabály. 8r. 16 lap.

Lókody János. Előrajz a gazdasági kiállításra. 8r. 16 lap.

Hantz Pál. Politikai hitvallása a tordamegyei jobb-oldali körnek. 2r. 1 iv.

A Deákpárt választó bizottsága. Felszólítás a Deák-párti szabadelvű polgárokhoz. 2r. 1 iv.

Dudek János. Magánutasítás a m. kir. pénzügyőség számára. 8r. 164 l.

Marosvásárhelyi II-ik temetk. társulat. Alapszabály. 8r. 24 l.

Péter András, borvizes székely. Gráston és Krina története versekben. 8r. 80 l.

A székelyudvarhelyi III. temetk. egyll. Alapszabály. 8r. 16 l.

A székelyudvarhelyi Dalárda igazg. Alapszabály. 8r. 16 l.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Alapszabály. 8r. 24 l.

A Bem-szobor bizottsága. Felhívás a Bem-szobor létrehozása ügyében.

B. Apór Károly. A székely örökség, történelmi és jogi szempontból. 8r. 16 l.

Lócsey Sp. Sándor. Székely Naptár. 8r. 48 lap.
XXVI. évfolyam.

Székelyudvarhelyi V-ik temetk. egyll. Alapszabály. 8r. 16 l.

Helyi takarékpénztár igazg. Ügyleti rendtartás.
8r. 24 lap.

Gyászjelentések b. Kemény Pálné s mások emlékére.

Nyomattak a lefolyt évben is nagyobb és kisebb alaku nagymennyiségű hivatalos és más rendelmények.

1869.

„**Székely Hirlap**“ politikai lap; megjelent hetenként kétszer; szerkesztette és kiadta Szász Béla tanár.
I. évfolyam.

Gr. Teleki Domokos. Nyilatkozat a választókhoz. 2r. 1 iv.

Tolnai Gábor. Nyilatkozat a választókhoz. 2r. 1 iv.

Szentkirályi Gábor. Baloldali program 2r. 1 iv.

Szoboszlai György. Költeményfüzet. 8r. 16 l.

A Deák-párt választó bizottsága. Felhívás a polgárokhoz. 2r. 1 iv.

B. Bánfi János. Felhívás Tordamegye ellenzékehez. 2r. 1 $\frac{1}{2}$ iv.

Petri Ádám. Programm-beszéd. 2r. 1 iv.

Borosnyai Pál. Programm-beszéd. 2r. 1 iv.

Filep Albert. Felhívás a polgárokhoz. 2r. 1 iv.

Veszely Károly plebános. A kis kertész. 8r. 56 l.

Küküllőmege törvényhatósága. Alapszabályok.
8r. 32 lap.

Báró Bánfi János. Nyilatkozat a választókhoz.
2r. egy iv.

Helyi iparos önk. egylet igazg. Alapszabályok.
8r. 32 lap.

Lóvey József. Ubrik Borbára. Szomoru költemény. 8r. 16 lap.

Udvarhelyszék tisztsége. Mezei rendőrségi szabályok. 4r. 16 l.

Nagy György, sugó. Színházi bucsuvételi zsebkönyv. 8r. 24 l.

Lócsey Sp. Sándor. Székely Naptár. 8r. 48 lap. XXVII. évfolyam.

Nyomattak még ez évben is igen nagy mennyiségű kisebb-nagyobb alaku rendelmények.

1870.

„Székely Hirlap,” politikai lap, megjelent hetenként kétszer; szerkesztette a 26-ik számig kiadótulajdonos Szász Béla tanár; a 27-ik számon kezdve év végéig Horváth Gáspár tanár. II. évf.

A „Néptanoda,” megjelent havonként kétszer; szerkesztette kiadótulajdonos Veszely Károly plebános.

Helyi takarékpénztár igazg. Igazgatói jelentés. 4r. 8 lap.

Farnos Elek. Gazdasági tervrajz. 2r. 1 iv.

Mentovich Ferencz és Szász Róbert. Három őszinte szó. Röpirat 8r. 16 l.

Biró Mihály, kiskörményi birtokos. Önvédelem a rémkorszakban elítélt és kötél által kivégzett Török, Horváth és Gálffy feladási ügyében. 8r. 24 l.

Veszely, Imecs és Kovács utazása Moldva-Oláhországban. 8r. 340 l.

Veszely Károly, plebános. Értesítvény a helyi r. kath. leányiskola számára. 8r. 24 l.

A helyi egyenlőségi kör igazgatósága. Alapszabály. 8r. 24 l.

Kisküküllőmegye tüzkárm. társulata. Alapszabály. 8r. 40 l.

Koós Ferencz. Történelmi dolgozatok a magyar és román nemzet viharos korszakából. 8r. 224 l.

Mentovich Ferencz. Az Uj-Világnézet. 8r. 168 l.

Török Károly. Színházi emlékkönyv. 8r. 24 l.

Körösy Ferencz, v.-gálfalvi ev. ref. pap. Egyházi beszédek. 8r. 88 l.

Lőcsey Sp. Sándor. Székely Naptár 8r. 40 lap. XXVIII. évf.

Fekete József városi főbíró. Jegyzőkönyv. 8r. 40 l.

M.-vásárhelyi jogász-egylet igazgatósága. Jegyzőköny. 8r. 40 l.

Gyászjelentések Fekete József városi főbíró és mások emlékére.

Nyomattak a lefolyt évben is igen nagymennyiségű kisebb-nagyobb rendelmények.

1871.

„**Székely Hirlap**“ politikai lap; a jogász-egylet közlönye; megjelent hetenként kétszer. Szerkesztette a 25-ik számig Horváth Gáspár tanár; a 26-ik számon kezdve év végéig Rápolti Károly takarékpénztári könyvezető. III. évf.

„**Erdély**“ szépirodalmi és vegyes tartalmu hetilap; szerkesztette márczius végéig Tolnai Lajos helyi ev. ref. lelkész; április és május hóban e lap szünetelt. — Junius hó 1-én kezdve szerkesztette Balás Antal r. kath. áldozár; főmunkatársa volt Szolga Miklós kir. táblai bíró. Kiadta Imreh Sándor ev. ref. koll. nyomdavezető, laptulajdonos.

„**Néptanoda**“ megjelent havonként kétszer; szerkesztette Veszely Károly plebános. 8r. I. évfolyam.

Marosvásárhelyi jogász-egylet igazg. Alapszabály. 8r. 24 lap.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Alapszabály. 8r. 40 lap.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Hivatali utasítás. 8r. 24 lap.

Marosvásárhelyi jótékony-nőegylet igazgatósága. Jegyzői évi jelentés 8r. 16 lap.

Szent István népe a sedani uton. Irta: N. N. (báró Kemény Géza.) 8r 40 lap.

Erdélyi keresk. és hitelbank igazg. Évi zárszámadás. 4r. 30 lap.

Báró Orbán Balázs. Nyilatkozat a választókhöz. 2r. egy ív.

A Gecse Dániel emberszereteti intézet igazg. Alapszabály és jegyzőkönyv. 8r. 100 lap. Az alapszabályok 2. kiadás. Lásd 1840. Antal János.

Szász Róbert. Felhívás a választókhöz. 2r. 1 ív.

Imets Fülöp Jákó. Tudósítványa a csiksomlyói r. kath. Gymnasiumnak. 4r. 16 lap.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Alapszabálya. 8r. 32 lap.

Istvánffy Pál kir. táblai elnöki titkár. Sajtóbirósági törvényezikkek gyűjteménye. 8r. 98 lap.

Küküllőmegye törvényhatósága. Javaslat és tervezet. 8r. 40 lap.

Jakab István sugó. Bucsuvételi zsebkönyv. 8r. 16 lap.

Péterfi Károly marosvásárhelyi nyugalmazott ev. ref. lelkész. Egyházi beszédek. 8r. 496 lap.

Péterfi József marosvásárhelyi ev. ref. lelkész, esp. Kibucszúzó és beköszönő két egyházi beszéd. Irta és elmondotta 1837-ben. Junius 25-én kibucszúzott, hogy Fogarasba menjen papnak, a hová megválasztották volt és utánna is jöttek; ekkor marosvásárhelyi hivei megmarasztották s így július 16-án újból beköszöntött. 8r. 48 l.

Veszely Károly plebános. Gyümölcsészeti levelek. 8r. 48 lap.

Aranyosszék törvényhatósága. Felirat a m. kir. belügyminiszteriumhoz. 2r. 1 ív.

Marosvásárhelyi I. temetk. társulat igazg. Alapszabály. 8r. 48 lap.

Imreh Sándor nyomdavezető. Nyilatkozat Tolnai Lajosnak, mint szerkesztőnek, az „Erdély“ czimű szép-irodalmi lap körül elkövetett hanyag eljárásáról.

Lőcsei Sp. Sándor. Székely Naptár. 8r. 48 lap. XXIX-ik évfolyam.

Nyomattak a lefolyt évben is nagyobb és kisebb alakú nagymennyiségű rendelmények.

1872.

„**Székely Hirlap,**“ politikai lap; a jogász-egylet közlönye; megjelent hetenként kétszer; szerkesztette Dobolyi Sándor ügyvéd; kiadta a Wittich József czégű könyvkereskedés. IV. évf.

„**Erdély,**“ szépirodalmi és vegyes tartalmu hetiközlöny; szerkesztette Balás Antal r. kath. áldozár; főmunkatársa volt Szolga Miklós, kir. táblai bíró; kiadta laptulajdonos Imreh Sándor ev. ref. kolleg. nyomdavezető. II. évf. E lap jul. 1-én kezdve Balás Antal szerk. tulajdonába ment át, s azt a r. kath. leányiskola könyvnyomdájában¹⁾ nyomatta.

Marossszék törvényhatósága. Szabályrendelet. 2r. 8 lap.

Deák-párt választó bizottsága. Programm. 2r. 1 ív.

Imreh Sándor nyomdavezető. Nyílt szavak a polgárokhoz a Deák-párt érdekében. 2r. 1 ív..

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazg. Alapszabály 8r. 32 lap.

¹⁾ Ezen évben vett Veszely Károly helyi plebános a róm. kath. leányiskolának nyomdát, mely ma is működik és ezen évtől fogva ismét két nyomda van a városon.

Gróf Teleki Domokos. Beszámoló nyilatkozat.
2r. 6 lap.

Marosvásárhelyi jogász-egylet igazgató választmánya. Jegyzőkönyv. 2r. 6 lap.

Deák-párt választó bizottsága. Felhívás a választó polgárokhoz. 2r. 1 ív.

B. Orbán Balázs. Felhívás a városi választókhoz.
2r. 1 ív.

Lázár Ádám. Programbeszéd. 2r. 1 ív.

Lócsei Sp. Sándor. Székely Naptár. 8r. 64 lap.
XXX-ik évfolyam.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazg. Közgyűlési jegyzőkönyv. 4r. 16 lap.

Marosvásárhelyi jogászegylet választmánya. Indítvány és Javaslát. 8r. 128 lap.

Marosvásárhely sz. kir. város törvényhatósága. Szabályrendelet. 8r. 48 lap.

K. Papp Miklós. Felhívás a választókhoz. 2r. 1 ív.

Hints Dániel, ifj. Felhívás a marosvásárhelyi választókhoz. 2r. 1 ív.

Küküllőmegye törvényhatósága. Szabályrendelet; magyar, német és román nyelven. 4r. 26 lap.

Marosszék törvényhatósága. Szervezkedési munkálat. 4r. 32 lap.

Marosvásárhely sz. kir. város törvényhatósága. Szabályrendelet. 8r. 32 lap.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazg. Évi zárszámadás. 4r. 24 lap.

B. Orbán Balázs. Nyílt szavak a választókhoz.
2r. egy ív.

Szász Róbert. A komunitási gyűlésről. 2r. 1 ív.

Gyászjelentések Antal Imre s mások emlékére.

Nyomattak a lefolyt évben is nagyobb és kisebb alakú nagymennyiségű rendelmények.

„**Székely Hirlap**“ politikai lap; a marosvásárhelyi jogász-egylet közlönye; megjelent hetenként kétszer. Szerkesztette a 61-ik számig Dobolyi Sándor ügyv.; a 62-ik számon kezdve év végéig Mentovich Ferencz tanár, mint felelős szerkesztő; főmunkatársa volt Kuti Albert. Kiadta a Wittich József czégü könyvkereskedés. V. évfolyam.

Marosszék alkirálybirája. Bizottsági javaslat. — 4r. 10 lap.

Marosszék törvényhatósága. Felirat a képviselőházhoz. 2r. 1 ív.

Kerekes Sámuel tanár. Emlékközlöny: Török, Horváth, Gálffy székely vértanúk sirhantja felett. 2r. 1 ív.

Marosszék alkirálybirája. Népszerű oktatás a cholera járvány ellen. 8r. 24 lap.

Marosvásárhelyi jótékony nőegylet. Évi jelentés. 8r. 16 lap.

Nagynyedi Bethlen főtanoda igazg. Értesítvény 1872—73-ik évről. 8r. 80 lap.

Lőcsei Sp. Sándor. Székely Naptár. 8r. 48 lap. XXXI. évf.

Marosszék törvényhatósága. Szabályrendet. 4r. 12 lap.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Évi zárszámadás. 4r. 12 lap.

Borosnyai Pál, polgármester. Polgármesteri évi jelentés. 4r. 24 lap.

Marosvásárhelyi jótékony nőegylet Évi jelentés 8r. 20 lap.

Marosvásárhely sz. kir. város törvényhatósága. Költségelőirányzat. 2r. 12 lap.

Gyászjelentések: Péterfi Károly nyugalmazott ev. ref. pap és Péterfi József ugyancsak marosvásárhelyi ev. ref. pap, esp. s Kovács Áron ref. pap s mások emlékére.

„**Székely Hirlap**“ politikai lap, a helyi jogászegylet közlönye; megjelent hetenként kétszer. Szerkesztette az 53-ik számig Mentovich Ferencz tanár; főmunkatársa volt Kuti Albert. Az 54 – 56. számot szerkesztette Kuti Albert, mint főmunkatárs. Az 57-ik számon kezdve év végéig Kuti Albert ügyvéd, mint felelős szerkesztő; főmunkatársa volt Dobai Albert. Kiadta a jogászegylet. VI. évfolyam.

Marosvásárhely sz. kir. város tanácsa. Emlékirat a képviselőházhoz. 2r. 1 iv.

Marosvásárhelyi ev. ref. kollegium. Évi értesítvény. 8r. 48 l.

Marosszék törvényhatósága. Jegyzőkönyvi kiv. 2r. 20 lap.

Marosszék törvényhatósága. Felirat a képviselőházhoz. 2r. 2 iv.

(**Báró Kemény Géza.**) Visszapillantás hét évi kormányzatunkra. Röpirat. 8r. 48 l.

Sylvester Domokos. A megelevenítő lélek. Synodusi beszéd. 8r. 16 l.

Gr. Teleki Sámuel. Nyilatkozat b. Orbán Balázs országgyűlési képviselő interpellatiójára a Teleki könyvtár ügyében. 2r. 8 l.

Marosvásárhelyi jótékony nőegylet. Évi jelentés. 8r. 24 lap.

Erdélyi keresk. és hitelbank igazg. Emlékirat a baróti köszén ügyben. 8r. 32 l.

Ugyanaz „Memorandum“ czimen, német szöveggel. 8r. 32 lap.

Marosvásárhelyi jótékony nőegylet. Alapszabály 8r. 20 lap.

Csiki Lajos. Kölesönkönyvtár jegyzéke. 8r. 96 l.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazg. Alapszabály. Sr. 48 lap.

Küküllőmegye kölesönös tűzkármentő társulata. Alapszabály. 4r. 16 l.

Marosszék törvényhatósága. Évi közmunka zár-
számadás. 2r. 18 l.

Marosvásárhelyi zenekedvelők egyl. igazg. Alap-
szabály. Sr. 24 l.

Gyergyó-Szt-Miklós város tanácsa. Szabályren-
delet. Sr. 48 l.

Fogarasi jótékony nőegylet igazg. Alapszabály. Sr. 16 lap.

Helyi Kollegium ifjusága. Könyvjegyzék. Sr. 16 l.

Bereczky Sándor. Nyilatkozat a választókhoz. 2r. 1 iv.

Marosvásárhelyi esizmakészítő társulat igazgató-
sága. Alapszabály. Sr. 32 l.

Dr. Székely József. Reductio és Epuratio. Sr.

Marosvásárhelyi iparos polgári Dalegylet igazg. választmánya. Nagy falragaszok, meghívók és műsorok koszorus költőnk Petőfi Sándor elestének 25-ik évfordulója emlékünnepeére 1874. július 31-én.¹⁾

Gyergyószentmiklósi önk. tűzoltó egylet pa-
rancesnoksága. Alapszabály. Sr. 40 l.

Lőcsei Sp. Sándor. Székely Naptár. XXXII. évf.

Gyászjelentések b. Bánffy János s mások eml.

Nyomattak a lefolyt évben is nagyobb és kisebb alaku nagymennyiségű rendelmények.

¹⁾ E szép emlékünnepeley a marosvásárhelyi lelkes székely honleányok által igen szépen, nemzeti zászlókkal, koszorúkkal és Petőfi Sándornak többféle arczképével feldíszített elbai szinkörben tartatott meg. Az ünnepélyt Borosnyai Pál polgármester nyitotta meg, igen hatásos szép beszéddel; azután következett Szász Béla kolozsvári egyetemi tanárnak Petőfi Sándorról irt emlékbeszéde; ezt követte Tavaszy József vajai ev. ref. lelkész szavalata: „Egy gondolat bánt engemet“ Petőfi Sándortól. A dalárdák énekeltek stb.

1875.

„Székely Hirlap,“ politikai lap, a jogászegylet közlönye; megjelent hetenként kétszer. Szerkesztette Kuti Albert ügyvéd, főmunkatársa volt Dobai Albert. VII. évfolyam.

A helyi ev. ref. kollegium Értesítője. 8r. 48 l.

Marosszék törvényhatósága. Évi jelentés. 8r. 48 l.

Gyergyó-Szt-Miklós város tanácsa. Szabályrendelet. 8r. 40 l.

Bereczky Sándor. Nyilatkozat a választókhoz. 2r. két iv.

Jeney József. Nyilatkozat a választókhoz. 2r. 1 iv.

Marosvásárhelyi csizmakészítő ipartársulat. Alapszabály. 8r. 32 lap.

M.-Vásárhelyi ügyv. kamara. Ügyrend. 8r. 24 l.

Lőesei Sp. Sándor. Székely Naptár. XXXIII. évfolyam.

Marosvásárhely sz. kir. város törvényhatósága. Költségelőirányzat. 2r. 2 iv.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazg. Évi zárszámadás. 4r. 20 lap.

Nyomattak az említett műveken kívül ez évben is nagymennyiségű kisebb-nagyobb rendelmények.

A „Székely Hirlap“ ez év végén megszűnt.

1876.

Urr György, tanvezető tanár, a Kollegium előjárósága megbizásából. Évi értesítő. 8r. 48 lap.

Fekete Gábor. Jogász-egyleti értesítvény. 8rét. 81. lap.

Marosszék alkirálybirája. Közigazgatási jelentés. 8r. 48 lap.

M.-Vásárhely törvényhatósága. Költségelőirányzat 4r. 24 lap.

Nagykendi olvasó-egylet Könyvklajsrom. 8r. 20 l.
Marosvásárhely törvényhatósága. Polgármesteri évi jelentés. 4r. 10 lap.

Marosvásárhelyi önk. tűzoltó-egylet parancsnoksága. Alapszabály. 8r. 24 lap.

Urr György tanvezető tanár, a Kollegium előjárósága megbízásából. Értesítvény. 8r. 48 lap.

Mentovich Ferencz. A természettan elemei. 8r. 76 lap.

Marosvásárhelyi Dalkör igazg. Alapszabályok. 8r. 20 lap.

Marosvásárhelyi jótékony nőegylet igazg. Alapszabályok. 8r. 24 lap.

Marosszéki kölesönös tűzkárbiztosító társulat. — Alapszabályok. 8r. 24 lap.

Marosvásárhely törvényhatósága. Polgármesteri évi jelentés. 4r. 20 lap.

Küküllőmegye alispáni hivatala. Cselédkönyv. 8r. 48 lap.

Marosvásárhely törvényhatósága. Évi zárszámadás. 2r. 2 ív.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazg. Alapszabályok. 8r. 24 lap.

N. N. N. N. és **N. N.** Camera Obscura, vagy egy református pap (Tolnai Lajos) viselt dolgai. 8r. 26 lap.

Lócsei Sp. Sándor. Székely Naptár. 8r. 48 lap. XXXIV. évf.

Gyászjelentések B. Bálintitt József és mások emlékére.

1877.

Az „Erdélyi Híradó“ politikai lap; megjelent hetenként háromszor; szerkesztette Nemes Ödön, polg. iskolai tanár; kiadta laptulajdonos Imreh Sándor.

A helyi ev. ref. kolleg. Értesítvény. 8r. 28 lap.
Marostordamegye alispánja. Évi jelentés. 8r. 52 lap.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Évi zárszámadás 4r. 1 ív.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazgatósága. Évi zárszámadás 4r. 3 ív.

Nagyküüllőmegye alispánja. Évi jelentés. 8r. 48 lap.

Marosvásárhelyi II-ik temetkezési társulat igazg. Alapszabály. 8r. 24 lap.

A helyi ev. ref. kollegium. Értesítvény. 8r. 114 lap. Ebben a kollegium könyvtárának és nyomdájának ismertetése Konez József tanártól. 8r. 1—64 l. a könyvtár helyiségének térrajzával.

Lőesei Sp. Sándor. Székely Naptár. 8r. 48 lap. XXXV-ik évf.

Marosvásárhelyi jótékony nőegylet igazgatósága. Évi jelentés. 8r. 24 lap.

Marosvásárhely törvényhatósága. Zárszámadás. 2r. 3 ív.

Nyomattak az említett műveken kívül ez évben is igen kevés mennyiségű vegyes rendelmények.

1878.

„**Erdélyi Híradó**“ politikai lap; megjelent hetenként háromszor; szerkesztette Nemes Ödön városi polg. iskolai tanár; laptulajdonos és kiadó márczius végéig Imreh Sándor. Ápr. 1-én kezdve a lap tulajdonjoga Nemes Ödön szerkesztő birtokába ment át. Ennek a tárczájában jelent meg Bethlen Gábor fejedelem végrendelete jegyzetekkel kísérve, Konez József tanártól; külön lenyomatban. 8r. 1—79 lap.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Jegyzőkönyv. 4r. 24 lap.

M.-Tordamegye alispánja. Évi jelentés. Sr. 64 l.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Alapszabályok. Sr. 20 lap.

Marosvásárhelyi csizmakészítő ipartársulat igazg. Alapszabály Sr. 24 lap.

Erdélyi kereskedelmi és Hitelbank igazgatósága. Ügyletrend. Sr. 24 lap.

Marosvásárhely város törvényhatósága. Szabályrendelet Sr. 40 lap.

Marosvásárhelyi jótékony nőegylet igazgatósága. Évi jelentés. Sr. 24 lap.

A helyi ev. ref. kollegium előljárósága. Értesítő. Sr. 52 lap.

Ósi Marosszék havasbirtokossága. Alapszabály. Sr. 32 lap.

Lőcsei Sp. Sándor. Székely Naptár, Sr. 48 lap. XXXVI-ik évf.

„**Marosvidék**“ szépirodalmi és vegyes tartalmu közlöny; megjelent hetenként kétszer. Szerkesztette Kerekes Sámuel polg. isk. tanár. E lap f. évi november hó 1-én kezdve nyomtatott nyomdánkban. VIII. évf.

Nyomattak az említett műveken kívül ez évben is kevés mennyiségű vegyes rendelmények.

1879.

„**Erdélyi Hiradó**“ politikai lap; szerkeszt. kiadó-tulajdonos Nemes Ödön polg. isk. tanár. Megjelent márcz. végéig hetenként háromszor; ápr. 1-től jun. végéig het. kétszer, a mikor is e lap megszűnt.

„**Marosvidék**“ szépirodalmi és vegyes tartalmu közlöny; megjelent hetenként kétszer. Szerkesztette Kerekes Sámuel polg. isk. tanár. IX. évf.

Székely leány-árvaház igazgatósága. Alapszabály. Sr. 16 lap.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazgatósága. Alapszabály. 8r. 20 lap.

A helyi ev. ref. kollegium előljárósága. Értesítő. 8r. 32 lap.

A marosi ev. ref. egyház gyámintézetének igazg. Módosított alapszabályok. 8r. 24 lap.

„**Koszoru**“ Felséges királyunk I. Ferencz József és Felséges királyasszonyunk Erzsébet ezüst menyegzőjük emlékére 1879. ápr. 24-én; jelesb költőink műveiből összegyűjtött és kiadta Imreh Sándor ev. ref. kollegiumi nyomdavezető; kis 8r. 352 lap. (Lásd 21. l.)

M.-Vásárhelyi takarékpénztár igazgatósága. Évi zárszámadás 4r. 1 ív.

Marosvásárhely város törvényhatósága. Évi zárszámadás. 4r. 24 lap.

Filep Péter. Alapítvány című füzet; 8r. 40 lap.

Marosvásárhelyi önk. tűzoltó-egylet parancsnoksága. Alapszabály. 8r. 16 lap.

Marostordamegye alispánja. Évi jelentés. 8r. 64 l.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazgatósága. Évi zárszámadás. 4r. 1 ív.

Helyi temetkezési nagy társulat igazg. Alapszabály. 8r. 40 lap.

Kerekes Sámuel tanár. Tűzoltói emléklap nagy 4r. egy ív.

Marosvásárhelyi jótékony nőegylet igazgatósága. Évi jelentés. 8r. 24 lap.

A helyi ev. ref. kollegium igazgatósága. Értesítő. 8r. 104 lap. Ebben Demeter Károly tanár székfoglaló értekezése: Miben áll a vegytannak feladata?

A Bethlen főtanoda igazgatósága Nagy-Enyeden. Évi értesítő 8r. 104 lap.

„**Erdélyi Figyelő**“ szépirodalmi és aesthetikai heti lap; a Kemény Zsigmond társaság közlönye; szerkesztette Tolnai Lajos ev. ref. pap. Megindult e lap okt. 1-én.

Ósi Marosszék havasát kezelő bizottság. Évi jelentés. 8r. 56 lap.

Imreh Sándor. Gyakorlati utasítások a magyar nyomdász fiatalság számára. 8r. 102 lap.

Lőcsei Sp. Imre. Székely Naptár. XXXVII. évf.

Gyászjelentés Mentovich Ferencz tanár s mások emlékére.

Nyomattak a lefolyt évben is kisebb-nagyobb alakú csekély mennyiségű rendelmények.

1880.

„**Erdélyi Figyelő**“ szépirodalmi és aesthetikai hetilap, a Kemény Zsigmond társaság közlönye; szerkesztette és kiadta dr. Tolnai Lajos ev. ref. lelkész. Ezen érdekes tartalmu és külsőleg is nagy gonddal kiállított lap pártolás hiányában megszűnt ez év június végén.

„**Marosvidék**“ szépirodalmi és vegyes tartalmu hetilap; szerkesztette Kerekes Sámuel polg. iskolai tanár. E lap a 22-dik számig nyomtatott nyomdánkban. X-dik évfolyam.

Marostordamegye alispánja. Évi jelentés. 8r. 54 l.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Évi zárszámadás. 4r. 1 iv.

Lénárt József, tanár. Az utolsó istenhozzád. Halotti beszéd Mentovich Ferencz tanár ravatala felett f. évi decz. hó 17-én. 8r. 24 l.

Lénárt József. Bőjti levelek. 8r. 24 l.

Ósi Marosszék havasbizottsága. Legeltetési szabályok. 8r. 32 l.

A helyi ev. ref. kollegium előljárósága. Értesítvény az 1879—80. tanévről. 8r. 104 l. Ebben Horváth Gáspár iskolai évnnyitó és záró beszédei és Mentovich Ferencz életrajza.

Bethlen-Főtanoda igazgatósága Nagy-Enyeden. Értesítvény az 1879—80. tanévről. 8r. 120 l.

Visszaemlékezés az 1848—49-ik évi szabadságharcra Erdélyben. Irta egy volt honvédhuzár (Imreh Sándor ev. ref. kollegiumi nyomdavezető). 8r. 40 l.

Marosvásárhelyi társalgó (kaszinó) egylet igazg. Alapszabály. 8r. 17 l.

Falragaszok, meghívó-levelek, költemények, műsorok és belépti-jegyek **Bem József** 1848—49-dik évi honvéd altábornagy emlékszobránának a helyi piacon történt leleplezése alkalmára f. évi október hó 17-én. Emlékkölteményt Szász Károly és beszédet Bereczki Sándor tartottak.

Lőcsei Sp. Imre. Székely Naptár. XXXVIII. évf.

Gyászjelentések id. Antal Ferencz, Bothos Kálmán s mások emlékére.

Nyomattak még a felsorolt műveken kívül ez évben is kevés mennyiségű vegyes rendelmények.

1881.

Tömösváry Ödön tanár. Scutigera coleoptrata L. légzőszervéről. 8r. 24 lap. Tudori értekezés.

M.-Tordamegye alispánja. Évi jelentés 8r. 54 l.

Puskás Ferencz. Testvéri szó a székelyekhez. 2r. egy ív.

Kollegiumunk könyvtára többes példányainak czímjegyzéke. 8r. 60 l. Összeállította Konecz József.

Marosvásárhelyi ev. ref. kollegium igazg. Értesítő 1880—81. évről. 8r. 52 l. Horváth Gáspár isk. évváró beszéde.

Deák Farkas. A szovátai fürdő ismertetése. 8rét. 24 lap.

Marosvásárhely város törvényhatósága. Évi zárszámadás. 4r. 24 l.

Bethlen-főtanoda előjárósága Nagyenyeden. Értesítő. 8r. 132 lap.

Marosvásárhely város törvényhatósága. Hatósági szabály. 8r. 132 lap.

Marosvásárhelyi tűzoltó egyl. parancsnoks. Szabályrendelet. 8r. 24 lap.

Lócsei Sp. Imre. Székely Naptár. XXXIX. évf.

Gyászjelentések Ajtai Mihály polgármester és mások emlékére.

Az említetteken kívül nyomattak még kevés mennyiségű vegyes rendelmények.

1882.

Marostordamegyei gazd. egyesület igazg. Alapszabály. 8r. 32 lap.

Szinpártoló egyesület igazgatósága Zilahon. Alapszabály. 8r. 20 l.

Marosvásárhelyi ev. reform. kollegium ifjusága. Könyv-lajstrom. 8r. 48 l.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Évi zárszámadás. 4r. 20 l.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazg. Zárszámadás. 4r. 12 lap.

Marosvásárhelyi orsz. kórház igazg. Rövid vázlat az orsz. kórháznak. 8r. 24 l.

Emlékek az 1848—49. évi szabadságharcz korszakából. Irta egy volt honvéd-huszár (Imreh Sándor). 8r. 38 lap.

M.-Tordamegye alispánja. Évi jelentés. 8r. 40 l.

„**Marosvidék**“ szépirodalmi és vegyes tartalmu hetiközlöny; szerkesztette és kiadta Kerekes Sámuel polg. isk. tanár. XII. évfolyam.

M.-Vásárhely város törvényhatósága. Zárszámadás. 4r. 24 lap.

Marosvásárhelyi ev. ref. kollegium igazgatósága. Értesítő az 1881—82. tanévről. 8r. 113 lap. Ebben jelent meg Bedőházi János tanár székfoglaló értekezése :

A természettudományok módszeréről; Horváth Gáspár évf. záró beszéde. Ehez volt mellékelve a kollegium nyomdája termékeinek címjegyzéke 1787—1867-ig összeállítva Konez Józseftől.

Lőcsei Sp. Imre. Székely Naptár. XL. évf.

Gyászjelentések Z. Knöpfler Vilmos és mások emlékére.

Az említett műveken kívül nyomattak ez évben is kevés mennyiségben kisebb-nagyobb rendelmények.

1883.

„**Marosvidék**,” szépirodalmi és vegyes tartalmu hetiközlöny; szerkesztette Kerekes Sámuel polg. iskolai tanár. XIII. évfolyam.

M.-Vásárhelyi takarékpénztár igazgatósága. Évi zárszámadás. 4r. 1 iv.

Marostordamegyei gazdasági egyesület igazg. Közgyűlési jegyzőkönyv. 8r. 28 l.

Marostordamegye alispánja. Évi jelentés. 8r. 44 l.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazgatósága. Évi zárszámadás. 4r. 12 lap.

Marosvásárhely törvényhatósága. Cselédkönyv. 8r. 48 lap.

Marosvásárhelyi iparos betegsegélyző és olvasó egyesület igazg. Értesítő. 8r. 64 lap.

Dicsőszentmártoni Eötvös állami iskola igazg. Értesítő. 8r. 64 lap.

Ósi Marosszék havasbirtokossági igazg. Alapszabályok. 8r. 40 lap.

Báró Apór Károly. A zöld takarmány eltartásáról. 8r. 20 l.

Marosvásárhelyi ev. ref. kollegium igazgatósága. Értesítő az 1882—83-ik tanévről. 8r. 112 lap. Horváth Gáspár igazgató tanár évf. záró beszéde és a kollegium története Konez Józseftől.

Lócsei Sp. Imre. Székely Naptár. XLI. évf.

Szentimrei Farkas Dániel. Emlékkönyv. Srét.

128 lap.

Tompa Gyula. Háromszék becsületéért Háromszék becsületének. Röpirat. Sr. 24 l.

Székely asszonyok egyl. Alapszabály. Sr. 16 l.

Gyászjelentések Dósa M. gondnok, Urr György tanár s mások emlékére.

Nyomattak még az említett nyomtatványokon kívül ez évben is vegyes rendelmények csekély mennyiségben.

1884.

„**Marosvidék**“ szépirodalmi hetilap; szerkesztette Kerekes Sámuel polg. isk. tanár. XIV. évfolyam.

„**Figyelő**“ szépirodalmi hetiközlöny; szerkesztette Dr. Tolnai Lajos; kiadta a Kemény Zsigmond társaság. Megjelent e lapból nyomdánkban 3 szám, a többi 4—13. szám Kolozsvártt.

Nyárádszeredai takarékpénztár igazg. Alapszabályok. Sr. 32 lap.

Marostordamegye alispánja. Évi jelentés. Sr. 40 l.

Marostordamegyei gazdasági egyl. igazgatósága. Jegyzőkönyv. Sr. 24 lap.

Marosvásárhelyi takarékpénztár. Évi zárszámadás. 4r. 1 iv.

Egy tanerő ( ) Apró puskatüz, avagy: ama hirhedt Dr. Revolver Lajosnak, a marosvásárhelyi ev. ref. egyház első koklerének hazugságaiért való meglőcsöztetése. Sr. 24 l.

Imreh Sándor. A kik egymásnak vannak teremtvé. Mulatságos szinmű 2 felvonásban. Sr. 34 l.

Vereskereszt egylet igazgatósága. Évi jelentés. Sr. 20 lap.

Marosvásárhely törvényhatósága. Évi zárszámadás. 4r. 12 lap.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazg. évi zárszám-
adás. 4r. 12 lap.

Lázár Ádám. Beszámoló és programbeszéd. 2r.
egy iv.

Nagy János dicsőszentmártoni államiskolai tanító.
Koszoru egy tanító 50 éves tanítói jubileumára.

Vass Tamás és **Tavaszy József** ev. ref. lelké-
szek. Zwingli Ulrik emlékezete. 8r. 32 l.

Marosvásárhelyi orsz. kórház igazg. Évi kimu-
tatás. 4r. 36 l.

Kollegiumunk könyvtára többes példányainak
czímjegyzéke. 8r. 60 l. Összeállította **Konez József**.

M.-Vásárhelyi ev. ref. kollegium igazgatósága. Ér-
tesítő az 1883—84. tanévről. 8r. 136 l. Horváth Gáspár
igazgató tanár évváró beszéde, Dósa Miklós gondnok és
Urr György tanár nekrológjai. A Kollegium történetének
folytatása **Konez Józseftől**.

Kossuth Lajos halanyilatkozata több megyei és
városi hatóságokhoz élete 80-dik éve alkalmából hozzá
intézett üdvözlő iratokra. 8r. 16 l.

Marosvásárhelyi ipariskola igazg. Évi értesítő.
8r. 24 lap.

Göldner Nándor tanár. Német nyelvtan. 8r. 104 l.

Marostordamegye alispánja. Szabályrendelet. 4r.
20 lap.

Marostordamegye alispánja. Közmunka zárszám-
adás. 2r. 26 lap.

M.-Vásárhely város törvényhatósága. Költségelő-
irányzat. 2r. 14 lap.

Lőcsei Sp. Imre. Székely Naptár. XLII. évf.

Gyászjelentések gr. Teleky Miklós, Bernády Dá-
niel gyógyszerész és Dr. Antal László kir. tanácsos s má-
sok emlékére.

Rendeltettek még a lefolyt évben is kevés mennyi-
ségben kisebb-nagyobb rendelmények.

„**Marosvidék**,” szépirodalmi és vegyes tartalmu hetiközlöny; szerkesztette és kiadta Kerekes Sámuel p. isk. tanár. XV. évfolyam.

Marosvásárhelyi iparos önk. betegsegélyző egyesület igazg. Évi jelentés. 8r. 17 l.

Székely közmívelődési egyesület igazgatósága. Emlékkönyv. 8r. 113 lap. Telepítvényesek-e a székelyek? Szabó Károly egyetemi tanártól.

Marosvásárhelyi takarékpénztár igazg. Évi zárszámadás. 4r. 1 iv.

Marosvásárhelyi orsz. kórház igazg. Évi kimutató. 4r. 40 lap.

Marostordamegye alispánja. Évi jelentés. 8r. 40 l.

Erdélyi keresk. és Hitelbank igazg. Évi zárszámadás. 4r. 16 lap.

Vereskereszt egyesület igazgatósága. Évi jelentés. 8r. 24 lap.

Molnár Albert ev. ref. pap. A lélek szomja istenhez. 8r. 16 lap.

M.-Vásárhely város törvényhatósága. Évi zárszámadás. 4r. 12 lap.

Kerekes Sámuel polg. isk. tanár B e m - A l b u m. 8r. 360 lap.

Imreh Sándor. Mit tettek régi hitfeleink a marosvásárhelyi várbeli ref. templom torony gombjába a XVII. században? 8r. 16 l.

Marostordamegyei gazdasági egyl. igazgatósága. Jegyzőkönyv. 8r. 40 lap.

Marosvásárhelyi ev. ref. kollegium igazgatósága. Értesítő az 1884 — 85-ik tanévről; 8r. 130 lap. Horváth Gáspár évváró beszéde; Antal László nekrológja és a kollegium történetének folytatása Konecz Józseftől.

Marosvásárhelyi ipartanoda igazgatósága. Értesítő. 8r. 50 lap.

Lőcei Sp. Imre. Székely Naptár. XLIII-ik évf.
Az elősorolt műveken kívül nyomattak ez évben is
csekély mennyiségű rendelmények.

1886.

„**Marosvidék**“ szépirodalmi és vegyes tartalmu
hetiközlöny; szerk. és kiadta Kerekes Sámuel polg. isk.
tanár. XVI. évfolyam.

Marosvásárhelyi színügypártoló egyesület igazga-
tósága. Alapszabályok. 8r. 18 lap.

Marosvásárhelyi orsz. kórház igazg. Évi kimu-
tatás. 4r. 48 lap.

Nagy Gergely. Falusi képek; költeményfüzér. 8r.
88 lap.

SzentIványi Kálmán. Nyílt szó. 8r. 40 lap.

M.-Tordamegyei tanítótestület igazg. Évkönyv.
8r. 80 lap.

Marosvásárhelyi ipartanoda igazgatósága. Érte-
sítő. 8r. 40 lap.

Marosvásárhelyi önk. tüzoltó-egyesület parancsnok-
ság. Jelentés. 8r. 16 lap.

Marosvásárhelyi ev. ref. kollegium igazgatósága.
Értesítő az 1885—86-ik tanévről; 192 lap. Lakatos Sá-
muel és Horváth József tanárok székfoglaló értekezéseik :
A nyelvtanítás és tanulás a gymnasiumban; és „Van-e
joga a klassicus görög és latinnyelv és irodalomnak a gym-
nasiumi oktatásban?“ Horváth Gáspár évváró beszéde és
a kollegium történetének folytatása Koncz Józseftől.

Lakatos Sámuel tanár. Ötven év a m.-vásárhelyi
Casinó életéből. 8r. 56 lap.

Marosvásárhely város törvényhatósága. Költség-
vetés. 2r. 40 lap.

Büchler Régina. Harmatcseppek; beszély-füzet.
8r. 48 lap.

Vásárhelyi St. Mátyás. Költemények. 8r. 116 l.

Bedőházi János tanár. Anakreoni dalok. Sr. 881

Miképen lehetne az általános iparososztály jelenlegi nyomasztó helyzetén segíteni hazánkban? írta: egy iparos (Imreh Sándor nyomdász.) Sr. 40 lap.

Lőcsei Sp. Imre. Székely Naptár. XLIV. évf.

Az említett műveken kívül nyomattak ez évben is csekély mennyiségű rendelmények.

M U T A T V Á N Y

a Kapronczai Ádám betű- s más nyomdai jegymintái szerinti öntvényekből.*)

M M Y U U II ^Æ R j f] â â fi d d
ff ff r r r r s 7 9 1;) ? † ○ ○ y
y x z ch ch y j u p n j s l p á
f b g u p u III II z r + p z 7 l s ~
é é

*) Ezen betűk a Kapronczai betűöntő alakjaiba (Matricz) öntettek. A betűk azért folynak oly egyenetlenül, mert a Matriczok igen hiányosak. Kapronczai betűiből csak ezen betűk és jegyek vannak meg, összesen 47 darab, melyek a mint a 26. lapon is megjegyeztük, a collegium könyvtárában elhelyezve őrzik mesterök emlékét.

BEFEJEZŐ ÉSZREVÉTELEK.

E nyomda működését Kapronezai jelmondata szerint: „a Jove principium,“ egyházi művek kiadásával kezdette meg, és ezek, mint veres fonal, keresztül huzódnak a száz év termékein végig: „cum Jove finis.“ Az egyházi beszédek mellett már a múlt század végén látható színmű is Bethlen Imre fordításában; 1805-ben Viski Páltól „Jokosta“ szomorujáték és „Ravaszdi“ vigjáték; 1827-től 1840-ig Fogarasi Nagy Pál színművei. 1794-ben Böjthi Antal magyar nyelvtana látott napvilágot. 1830—1848-ig jogi és törvényes eljárások, országgyűlési czikkek jelentek meg igen gyakran és a magyar iskolák föllállításával ABC-és könyvek: deákos ABC-e, magyar és deák ABC-e. A szabadságharc alatt a proklamatiók adtak legtöbb dolgot a nyomdának. Kalendarium 1795-ben és 1843-tól fogva a Székely Naptár minden évben. — A hirlapirodalom 1858-ban vette kezdetét itt a Mentovich Ferenc szerkesztette Marosvásárhelyi füzetekkel és az ezen idő óta létre jött és — az előbb Erdély, később Marosvidék czímet viselő lapon kívül — el is enyészett 15 lap¹⁾ közül 10 a collegium nyomdájából került ki.

¹⁾ Ezen lapok, a *-al jegyzetteken kívül, egészen vagy részben a collegium sajtóján nyomattak:

1. Marosvásárhelyi füzetek. 1858—1860. 2 kötet.
2. Napi Közlöny. 1864. 1—7. szám.
3. Székely Néplap. 1866—1867.
4. Székely Közlöny. 1867—1868.
5. Székely Hirlap. 1869—1876.
6. Néptanoda. 1870—1871.

A nagyobb és értékesebb műveket a helyi kollegium tanárai és lelkészei szolgáltatták nagyobb részint: Köteles S., Bolyai F., Borosnyai J., Péterfi K., Török János, Sombori József kath. pap, Péterfi József stb.

1850—1867-ig a nemzet gyásza meglátszott a nyomdán is; a békóba vert nemzettest szelleme nem nyilatkozhatott szabadon; a nyomda tétlenül pangott és e 17 év terméke a Lőcsei-féle Székely naptáron kívül alig mutat föl egyebet. Ekkor már új alakot viselő korszak jelei vehetők észre. Egyesületek, társulatok szabályai, képviselő választási mozgalmak, program beszédek, beszámolások, röpiratok, pénzintézetek szabályai, számadásai, kimutatásai s iskolai értesítők nyujtanak tömegesen ugyan, de aprólékos anyagot a nyomdának.

Vajha e vidéki nyomda második százada évfordulóján becsesebb és értékesebb termékek czimjegyzékével örvendeztesse és lépje meg az előhaladáson mindig örvendeni tudó magyar közönséget.

-
7. {Erdély. 1871—1876.
  {Maros-Vidék. 1877—1887.
  - *8. Hargita. 1872—1873.
  - *9. Székelyföld. 1873—1874.
  10. Erdélyi Híradó. 1877—1879.
  11. Erdélyi Figyelő. 1879—1880.
  - *12. Erdélyi Értesítő. 1881—1885.
  13. Figyelő. 1884.
  - *14. Maros-Torda. 1885—1886.
  - *15. Havasalja. 1887. 7 szám.
-

TOLDALÉK.

Irta **Imreh Sándor**

marosvásárhelyi ev. ref. kollegiumi nyomdavezető.

I.

Miképen lehetne a magyar betűszedés gyorsítását fokozni?

Ha valamely iparág termékének előállítására nézve megkivántatik a gyorsaság, úgy a szellemi termék megtestesítése leginkább megkövetelheti, hogy a mennyire csak lehetséges, sebesebb röptü szárnyakat nyerjen.

Az általános ipartéren manapság igen nagy szerepet játszanak a különböző alaku és szerkezetű gépek. A találékony emberi ész gépek által kíván ma már csaknem mindenféle iparczikket előállíttatni és be kell ismernünk, hogy nem csekély, de sőt óriási sikerrel.

A nyomdai gépek, gyorssajtók, a könyvnyomdászati terén is nagy szerepet játszanak, de annak csak egyik ágát, a nyomtatványok gyors sokszorosítását segítik elő; míg a betűszedés még mindig a régi, lassu kerékvágásban halad.

Oly gépet tehát, mely a nyomdászat legfontosabb ágát: a betűszédést teljesítse, s mely a kívánalmaknak teljesen megfeleljen, még nem talált fel senki, bár sokan törték és törik maig is azon fejöket.

Korunk világhírű feltalálója: Edison, állítólag nyomdász is volt; nem hiszem, hogy a betűszedés gyorsításá-

nak eszméjével is ne foglalkozott volna; de — mint tapasztaljuk — még eddig siker nélkül.

Mi, nyomdászok, nehezen hisszük, hogy a tudós mechanikusoknak sikerüljön valaha olyan betűszedőgépet találni fel, a mely által a mostani írásjegyekkel (betük) a szedést úgy lehessen végezni, a mint egy értelmes betűszedő e lélek- és észfárasztó munkát végzi.

Nem fognak pedig a tudós mechanikusok betűszedőgépet azon fontos oknál fogva feltalálni, mert abba ésszt, szívet és lelket nem alkalmazhatnak; már pedig ez isteni adományok nélkül a betűszedést végezni nem lehet. Ha pedig olyan betűszedő-gépet talál fel valaki, a melynek szerkezetét csakis emberi kezek hozhatják lassu mozgásba, úgy ismét csak ott fogunk állni, a hol jelenleg, hogy t. i. a betűszedés művészete az emberi ügyesség sajátja marad. — Így aztán szükségtelen a lassu szedő-gép létrehozása, mert a betűszedést teljesíteni fogják a begyakorlott betűszedők.

A betűszedés gyorsításának fokozását tehát nem a szedőgépek, hanem a betűknek alkotása és a betűszedő-szekrényeknek a mostaniaknál helyesebb beosztása által érhetjük csak el. Hogy a mostani betűszedő-szekrények a magyar nyelv szabályainak nem felelnek meg, azt mi — nyomdászok — igen jól tudjuk; azoknak helyesebb beosztásáról alább fogok bővebben szólni.

Bemutatom tehát azon betűszedési rendszeremet, a melyet még 1871-ben dolgoztam volt ki.

Szedési rendszeremből nem csináltam titkot; feltártam azt mindenki előtt. Felhívtam arra egy budapesti nagy tudósnek figyelmét is, de választ nem kapván, rendszerem asztalom fiókjában hevert 1883-ig, a midőn azt felküldtem a „Graphica“ nyomdász szaklap szerkesztőjének, Szöllősy Mihály barátomnak, ki azt lapja azon évi 8-dik számában közölte is. Ismertette e rendszert a „Nyomdászok Közlönyé“-ben is Szabó Elek szakavatott kollegám.

Betűszedési rendszerem azon szótagok és társbetűknek egy betűtörzsre leendő öntésén alapszik, a melyek zengzetes magyar nyelvünkben, folyton tartó vándor-utjokban leggyakrabban találkoznak egymással. Összetalálkoznak azok, el-elhagyják egymást, de már a másik pillanatban járszi kedvteléssel jelennek meg ismét egy másik szóban, mint szerető ikertestvérek, hogy annak, nyelvünk sajtáságai szerint más értelmet adjanak; kifáradhatlanul szolgálják irodalmunkat.

Nem kis fáradságomba került, míg hosszas idő alatt kifürkésztém, hogy melyik betűink találkoznak a magyar nyelvben leggyakrabban egymással. — Fáradságom nem maradt siker nélkül, mert ime nyílt homlokkal mutathatom be azon ikertestvéreket, a mint következnek:

en, et, sz, gy, el, ak, al, me, em, az, an, ek, ly, ny, ás, és, mi, is, ez, es.

Összesen 20 betű-ikertestvér. Ha ezek kettősével egy-egy betűtörzsre öntetnének, ez által nagyban gyorsítatnék a magyar betűszedés, mivel ez esetben felette gyakran egy betű helyett kettőt emelne ki a szekrényből a betűszedő.

Ez a rendszer — mint említém — ismertette volt a „Graphicá“-ban és „Nyomdászok Közlönyé“-ben.

Az utóbbi időben igen mélyen és hosszasan gondolkoztam afelől, hogy miképen lehetne e rendszert úgy szélesbíteni ki, hogy a betűszedés gyorsítása még jobban fokoztassék, anélkül, hogy az egész rendszer tulcomplikálnak tűnjék fel szaktársaim előtt. — Észbeli fáradozásom ez alkalommal sem maradt siker nélkül, mert a gyorsaság fokozására nézve az ólom betűk birodalmában egy olyan forrásra bukkantam, a mely kiapadhatlanságánál fogva valóban megbecsülendő. — E forrást az írásjelek közt fedeztem fel.

A már ismertetett és egy betűtörzsre öntendő szótagok és mássalhangzó társbetűk által elérendő sikert te-

hát nagyban fogná elősegíteni az írásjeleknek (interpunctio) úgy leendő átalakítása, a mint alább röviden meg fogom magyarázni.

Ismeretes dolog előttünk az írásjelek alkalmazása. A pontot (.) közvetlenül a szóhoz csatoljuk, bárhol jelenik meg. — A következő írásjelek, u. m.: vessző (;), vesszőspont (:), kettőspont (:), felkiáltó- (!) és kérdő-jel (?) elibe egy-egy vékony spácziomot¹⁾ alkalmazunk, jelenjenek azok bárhol meg; a spácziom a vessző előtt elmarad, ha az a sor végére esik.

Világosabban szólva, midőn az egyik vagy másik írásjelre kerül a sor, a már kiszedett szóra egy vékony spácziumöt szedünk — a pont alkalmazásának kivételével — erre reá fektetjük az író által jelölt írásjelt, arra aztán egy vastag sliszt helyezünk. Három fogást pazarlunk e nagyon fontos ugyan, de felette csekély terjedelmű munkára. Épen úgy haladunk ilyenkor a szedéssel, mint a midőn nyári forró napon nagy homokban utazunk. Vajjon nem lehetne-e azon munkálatot ugy egyszerűsíteni, hogy azt a három fogást csupán csak egygyel vihessük végbe?

De igenis lehetne: ha az említett részek egy törzsre öntetnének. És ez nem lehetetlen dolog.

Például a pont a vastag sliszszel öntetnék egy törzsre; elől a pont, a hátán a slisz. A vessző, vesszőspont, kettőspont, felkiáltó- és kérdőjel az elől megjelenő vékony spácziummal, a hátán pedig a vastag sliszszel szintén egy-egy törzsre öntetnének.

Ezen átalakítás után csaknem mindenik írásjel alkalmazása által egy-két fogást, vagyis minden két-három írásjel után egy-egy szó kiszedésére nyernénk időt. —

¹⁾ A Didot typometrikai rendszere alapján cicero vékony spácziom alatt egy pontos törzsvastagságot értek; a vastag spácziom 2, a vékony slisz 3, a vastag 4, a halbgefirt 6, az egész gefirt pedig 12 pont törzsvastagságu. A műszavakat németesen nevezem meg, mivel így legjobban értjük azokat.

Írásjel pedig — mint tapasztalhatjuk — sok jelenik meg bármely szövegben ; tehát a nyereség épen nem csekély mérvben mutatkoznék.

Az írásjeleknek ilyenképen leendő átalakítása után megszűnnék szedés közben a sok idővesztegető kapkodás ; mert azoknak egy darabban való alkalmazása után haladnánk gyorsan tovább.

A vessző elől mostanság szeretik teljesen kifeledni a szedő műtársak a spácziomot ; pedig sokkal izlésteljebb a szöveg, ha mindenik írásjel elibe (a pont kivételével) alkalmazzuk azt.

E művecske is ugy volt tervezve ; de csak midőn 4 ív kiszedve s egy része már kinyomtatva volt, jöttem reá, hogy a különben igen értelmes szedő barátom a vesszőre nézve nem tartotta meg az utasítást. Hát ez különben nem nevezhető valami megbocsáthatlan typographus hibának ; másképen lesz majd, ha spácziom, vessző és slisz egy törzsre lesz öntve.

Nem mulaszthatom el azonban megjegyezni, hogy a pont és vesszőből felette szükséges lesz a régi rendszer szerint is öntetni egy-egy keveset, mert ez írásjelek a sorok végein így felruházva nem szerepelhetnek, mivel a slisz után hézag támadna ; a vessző elől pedig a spácziom mulhatatlanul elmarad, ha az a sor végére kerül. Ugy a vesszőspont, kettőspont, felkiáltó- és kérdőjelből is kellene egy-egy keveset csak az elől megjelenő vékony spácziummal öntetni, mivel a sorok végein ezek sem jelenhetnek meg sliszszel a hátukon.

Hozzávetőleges számításom szerint a betüanyag vámmázsájának aránylagos mennyiségét véve tekintetbe, a vesszőnek $\frac{1}{4}$ -de lenne a régi rendszer szerint, t. i. spácziom és slisz nélkül ; a vesszőspont-, kettőspont-, felkiáltó- és kérdőjelnek pedig egy-egy hatoda lenne épen csak elől megjelenő spácziummal kapcsolatosan ; a pontnak telje-

sen a régi rendszer szerint (t. i. slisz nélkül) szintén egyhatoda lenne öntendő.

A idézőjel ( ), minusz (—) és zárjelek ( ) [ ] maradnának az eddigi állapotban.

E szerint husz társbetűre és tizenkét átalakított írásjelre kellene figyelmünket kiterjesztenünk. Ezen rendszernek begyakorlása nagy fáradságba, avagy észtörésbe nem kerülne; az írásjelek egy csoportba lévén beosztva.

Tehát még egyszer és utoljára ismételve ez utóbbi pótrendszert, külön-külön kis szekrényrekeszekben:

a) lenne pontunk sliszszel kapcsolatosan, a szöveg belkebelében leendő használatra; de lenne slisz nélkül is, ha talán az a sor végére kerülne;

b) lenne vesszőnk vékony spácziummal és sliszszel kapcsolatosan, a szöveg belkebelében leendő használatra; de lenne azok nélkül is, ha az a sor végére kerülne;

c) lenne vesszőspontunk, kettőspontunk, felkiáltó- és kérdőjelünk vékony spácziom- és sliszszel kapcsolatosan a szöveg belkebelében leendő használatra; de lennének épen csak az elől megjelenő vékony spácziummal kapcsolatosan is, ha azok a sorok végein jelennének meg.

* * *

Kevés olyan szavunk fordul elő nagyon, a melyben ikertestvérek ne jelennének meg; de ha csak egy vagy két fogást takarít is meg a szedő egy szónál, az időnyerés és gyorsaság már nagyban mutatkoznék. Ha tehát vannak is igen kevés olyan szavaink, a melyekben a fenn kimutatott társbetűk közül egy sem jelenik meg, ellenkezőleg vannak olyanok, a melyekben azok közül kettő, három, négy, sőt öt is jelenik meg. Egész bátorsággal állíthatom tehát — a miről nem csak szaktársaim, de sőt a laikusok is meggyőződhetnek — hogy e rendszer társbetűi nagyon sűrűn jelennek meg a magyar szövegben; az írásjelek pedig (, ; : ! ?) meghatározott távolságokban szünet nélkül mutatkoznak.

Nem akarom csak azon szavakat mutatni be az olvasónak, a melyekben e társbetük rohamosan fordulnak elő, mert így a siker látszata igen szembeötlőleg mutatkoznék, mint például: ¹⁾

cs-ak, v-el-em, e-gy-et-em-ek-en, em-el-et, em-el-et-ek-en, ve-gy-t-an, v-és-és, k-és-és, el-em-ez-és, el-em-ez, az-z-al, v-an-n-ak, leh-et-et-l-en, me-ly, j-el-en-et, is-me-r-et-l-en, ve-sz-ed-el-em, f-el-el-et, ez-ek, l-em-ez, v-et-em-é-ny-ez, f-el-em-lit-és, ta-pa-sz-t-al-ás, tár-gy-al-ás, cs-er-me-ly, sz-er-en-es-e, el-ötél-et-ek-k-el, al-k-al-omm-al, v-an-n-ak, me-g-em-lit-és, v-al-a-mi. stb. stb.

Mozgásba hozom tehát az egész szerkezetet különböző hirlapi czikkek bemutatása által, hogy meggyőződjék az olvasó afelől, hogy nem csak a keresett szavakban, de minden szövegben, legyen az bármiféle czikk, ha magyarul van írva, úgy abban az említett társbetük nagyon gyakran fordulnak elő.

A „Vasárnapi Ujság“ 1870. évi 28-dik számában:

„Apja levele Bolyai Farkashoz.

Bo-ly-ai Farkasról **ez-en r-en**-dkivüli, a közönségestől **mi-nd-en t-ek-int-et-b-en el-ütő e-gy-én-is-ég**-ről több-**sz-ör** volt **sz-ó** már **az idő-sz-ak-i** sajtób-**an**; tudomá-**ny-os** körökb-**en is mi-nde-gy-re f-el-ujtják em-lékét**; s ha **mi**, a kiké volt, **el is f-el-ejt-en-ök**, **fi-gy-el-me-zt-et** koronként a külföldi, hol a fr-**an-czia**, hol a né-**me-t** tudomá-**ny-os** világ, ho-**gy ez az e-gy-én-is-ég n-em-z-et-ünk kin-es-ei közé sz-á-mi-t-an-dó**. Nin-**es** itt he-**ly-én** arról **sz-ólni**, ho-**gy** a Bo-ly-aitól

¹⁾ Az egymás mellett megjelenő s kötjellekkel elválasztott feketébb betűk egy betűtéstre lennének öntendőek, mint ikertestvérek. A sorok végein a szabályos elválasztásoktól e egybeöntendő társbetük pontos kimutatása szempontjából e czikkben eltérünk. Az egy törzsre öntendő írásjeleket nem jelezem. Azokat a szaktársak képzeljék a rendszerhez.

hátraha-gy-ott **sz-ámtudomá-ny-i**, **termé-sz-et-t-an-i** és költői műv-ek **me-n-ny-i** közv-**et-l-en** **be-cs-es-el** **birn-ak** ma már; állítják sok-**an**, ho-gy a **termé-sz-et-t-an-i ak és sz-ámtudomá-ny-i-ak** világra **sz-óló j-el-en-tőségü-ek**: de **an-ny-it** kimondhatok bátr-**an**, ho-gy Bo-ly-ai e-gy-én-is-égét még **ak-kor is** **ve-sz-teség** volna **ny-omt-al-an-ul** **el-f-el-ejt-en-ünk**, ha munkái **s-em-mi** közv-**et-l-en** **be-cs-es-el** u-**em** birnán-**ak**. — Ha e-gy r-**em-ek** költ-**em-é-ny** év-**ez-red-ek-et** él át és javítja, **em-el-i** **az em-ber-is-ég-et**; a **termé-sz-et** sikerült **al-kot-ás-a** e-gy **tökél-et-es** **ered-et-i** e-gy-én-is-ég **me-ntől** inkább tarthat jogot a **f-en-marad-ás-ra**. Bo-ly-ai él-**et** és **j-el-l-em-rajzán-ak** **me-gir-ás-ához** tud-tomm-**al** több-**en** hozzáfogt-**ak** már; a sok közt ig-**az**, néha o-ly-**an-ok is**, kik a **f-el-adatn-ak** **me-g-f-el-el-ni** távolról **s-em** képes-**ek**. — Igéri **az-onb-an** év-**ek** óta ill-**et-ékes** mester Brassai Sám-**u-el**, ho-gy t-**el-jes** egé-**sz-éb-en** mutatja be a **h-az-án-ak**, **el-váll-al-ván**, ho-gy **az ak-adé-mi-áb-an** tart **em-lékbe-sz-éd-et**. — Le-**sz** gondja, hi-**sz-em**, **f-el**-mutatni a **cs-al-ádi** kört **is**, **me-ly-b-en** Bo-ly-ai l-**el-ke** **az** el-ső magv-**ak-at** kapá; **ak-kor** jó ha-**sz-nát** veh-**et-i** **en-n-ek** a levéln-**ek**, **me-ly** 1790 körül iratott és köz-**el-ebbről** került el-ő a **cs-al-ádi** le-**v-el-ek** közül. Bo-ly-ai G-**ás-pár**, Farkas atyja, f-**fehér-me-gy-ei** birtokos volt; a **me-gy-éb-en** hivat-**al-t** **is** v-**is-el-t**. De ho-gy e-**sz-e** me-**s-sz-e** túl járt körén, **az-t** me-gmutatja **ez** a levél, a **me-ly** el-ső t-**ek-int-et-re** **cs-onkán-ak** lát-**sz-ik** u-**gy-an**, de **ny-el-vén-ek** és gondolat-**me-n-et-én-ek** r-**en-d**kívüli ereje marad-**an-dó** **em-lék-et** ha-gy a **lél-ek-b-en** és **mi-nte-gy** jóslatul veh-**et-ő** Bo-ly-ai Farkas e-gy-én-is-égéh-**ez**. — U-**gy** lát-**sz-ik**, ezímirata **is** mutatja, u-**em** **is** **an-ny-ira** kö-zönséges tudósító levél, **mi-nt** **em-léklap-sz-erü** atyai **int-el-em** inkább. E-**gy** k-**is** darab paraines-**is**. A köz-

l-és-t különb-en cs-ak mi-ntmult sz-ázadb-el-iny-el-v-
em-lék is na-gy-on me-gérd-em-li. Meg-em-lítvén még
ho-gy a lev-el-et Bo-ly-ai Gerge-ly ur, Farkas fia és
G-ás-pár unokája sz-ivességéből közlöm, i-me köv-et-
k-ez-zék :

„Kedves fiam Bo-ly-ai Farkashoz Göttingába l-et-t
el-indul-ás-ak-or v-al-ó atyai sz-avaim és int-és-eim.

Azok az em-lők, me-ly-ek a te cs-e-cs-em-ösé-
ged-et táplálták, — az-ok a sz-em-ek, me-ly-ek a ti
me-g-el-éged-és-t-ek me-zején leg-el-t-ek, az a sz-iv,
me-ly mi-nd-en em-bertársáért érz-et-t, főként a kik-
n-ek él-et-et adott, hová e-ny-é-sz-ten-ek ?

„A ti a-ny-átok férg-ek ko-ny-hája. A se-ny-v-ez-
és-t és a férg-ek-et sz-er-ez-te ő magán-ak l-ak-ó és
v-en-dégtárs gy-ül-ek-ez-et-ül. — Emlék-ez-zél me-g
ak-kor is, mi-kor az én me-gvénült termé-sz-et-em, el-
gy-en-gülvén, ös-sz-eomlik, ho-gy mi-nd az e-ny-ém,
mi-nd a tied köz az em-ber sorsaiv-al. — — Azért
mi-kor a föld a rothad-ás-n-ak az én es-ontaimm-al
is áldozik; mi-kor ama fösvé-ny köl-es-önzön-ek, a
földn-ek az-t a kev-és sárga fövé-ny-t vis-sz-aadom,
me-ly-et e-gy nehá-ny e-sz-t-en-deig v-is-el-n-em
en-ged-et-t — — mi-kor a se-ny-vez-és az örökké-
v-al-ó s-et-étség le-sz-n-ek az én barátaim, el ne f-el-
ejtk-ez-zél arról, ho-gy n-ek-ed o-ly-an atyád volt, ki
a te boldogságodat teh-et-sége sz-erint dolgozni s-em-
mi-be el n-em mulatta, el-vál-ás-ak-or pedig téged-et
ama legf-el-sé-gesebb monarchián-ak, a ki a te léted-et
a s-em-mi-ségn-ek ama t-em-érd-ek méhéből el-é kor-
má-ny-ozta, gondja al-á ajánlott és téged-et arról kívánt
me-g-gy-özni, ho-gy az-ok az int-és-ek, me-ly-ek
néha kedv-et-l-en-ek volt-ak, e-gy me-gaggott ó-sz
fön-ek e-gy-en-es indulatából ered-et-t p-an-a-sz-l-ás-
ai volt-ak. Bo-ly-ai G-ás-pár.“ Közli Réthi L.

* * *

A „Fővárosi Lapok“ 1886. évi 332. számában :

„Döbrentei emlékezete.

(Születése századik évfordulóján.)

Köz-el ez-er éve l-ak-juk már e h-az-át, s ez ez-er év al-att n-em volt idő-sz ak, me-ly-b-en a ma-gy-ar sz-el-l-em ne mutatta volna él-et-rev-al-óságát. De a körülmé-ny-ek sajtáságos al-ak-ul-ás-a, fájd-al-om, n-em en-gedte, ho-gy e sz-el-l-em marad-an-dó ny-o-mokat ha-gy-jon maga után, sőt maga is ig-en sok-sz-or ha-ny-atl-an-i, er-ny-edni lát-sz-ott. A mult sz-ázad közepén a még n-em-es-en gondolkozó ma-gy-arok gy-á-sz-ruháról k-ez-dt-ek gondoskodni, a ma-gy-ar n-em-z-et-i ny-el-v, irod-al-om t-em-et-és-ére, me-rt a sír már ké-sz-en állt. — A ma-gy-ar ifjuság g-az-da-gabbjai és e-sz-esbjei a h-az-án kívül élték napjaikat. Ott ideg-en sz-ok-ás-ok, ké-ny-el-em, fé-ny-üz-és volt sz-em-ök el-ött, me-ly-ek-et itthon n-em t-al-álhatt-ak volna me-g. De hála az égn-ek, volt köztük el-ég, kik ideg-en légkörb-en is me-gőrizték h-az-afias l-el-kesed-és-ök-et. Tudjuk u-gy-an-is, ho-gy a Bé-es-b-en l-ak-ó ma-gy-ar testőrök köréből indult ki a ma-gy-ar irod-al-om ujja-sz-ül-et-és-e. Közülök nehá-ny-an a fr-an-czia irod-al-om t-an-ulmá-ny-oz-ás-a utján t-et-ték fo-ly-éko-ny-ny-á, k-el-em-essé ny-el-vünk-et, itt b-en-n pedig latin sz-el-l-em-ü piar-is-táink, pálosaink és jezsuitáink az ó-klas-sz-ikai irod-al-om r-em-ek-ei-n-ek fordít-ás-a, utánz-ás-a ált-al idézték el-ő a ny-el-v komo-ly méltóságát; végre e-gy örök hálát érd-em-lő ke-gy-esr-en-di me-gv-et-é a népiesn-ek al-apját is.

N-em-de ös-sz-ehordva látjuk itt az a-ny-agokat, me-ly-ek sz-ükséges-ek volt-ak ama na-gy épül-et-h-ez, me-ly-n-ek neve: önálló n-em-z-et-i irod-al-om?

Cs-ak sok kézre volt még sz-ükség, ho-gy az-t he-ly-es munkabeo-sz-t-ás-s-al f-el is építsék, me-rt a-ny-ag és al-ap volt már. És ez az építés irod-al-munk legma-ga-sz-tosabb kor-sz-ak-a. — E kor-sz-ak régi jó munk-ás-ai ha n-em is ha-gy-t-ak hátra világra sz-óló mű-vek-et, em-lék-ez-és-t, hálát érd-em-el-n-ek.

H-az-afiui sz-em-m-el nézték ez-ek az egé-sz ü-gy-et, s ig-en hamar belátták, ho-gy ha n-em si-et-n-ek öntözni a még es-irájáb-an lévő növé-ny-t, ki-sz-á-rad, még pedig u-gy, ho-gy él-et-re hozni többé ig-en nehéz le-sz. S hozzá is látt-ak a na-gy munkához, mi-n-d-en-ki saját irá-ny-áb-an. Ott, hol a teh-et-ség hiá-ny-zott, pótolta a l-el-kesed-és hév, h-az-a-sz-er-et-et. — Rövid idő al-att fo-ly-óiratok, zsebkö-ny-v-ek jött-ek létre s me-g-al-ak-ult a sz-el-l-em-i működ-és leg-hat-al-masb ere: az ak-ad-em-ia, s még javáb-an fo-ly-t a munka, mi-dön a ma-gy-ar po-ez-is egén e-gy-m-ás után támadt három me-teor: P-et-őfi, Vörösmarty, Ara-ny.

A régi jó munk-ás-ok, e-gy-ikén-ek em-lékét el-e-v-en-itjük f-el ma, sz-ül-et-és-én-ek sz-ázadik évfor-dulóján. N-em ha-gy-ott ő maga után me-steri epost, drámait; lírája n-em növ-el-te a ma-gy-ar költé-sz-et fé-ny-ét, de h-az-afiui buzg-al-ma, ü-gy-essége ált-al sokat segít-et-t az irod-al-om épül-et-én-ek f-el-em-el-és-éb-en. *Döbr-en-tei Gáborról sz-ólunk.*“ stb.

* * *

E szedési rendszer mellett — számításom szerint — az „Egyetértés“ 3400, a „Pesti napló“ 2200, a „Fővárosi lapok“ 1000, a „Kolozsvár“ és „Ellenzék“ pedig 1100—1100 frtot takarítana meg évenként.

E számításból ítélje meg a szakavatott bíráló, ha megérdemli-e ezen rendszer a használatba vételt, avagy nem? A szedési előnyből mutatkozó haszon — természetesen — minden irodalmi vállalatnál aránylag épen úgy mutatkoznék, mint a fenn említett hirlapoknál.

Különben a valódi előnyt még most előre kiszámítani lehetetlenség; mivel a már bemutatott társbetűk által mutatkozó előnyök mellett nem szabad számításon kívül hagyni a mostaninál sokkal gyorsabb betűelosztás által nyerendő időt sem. Mert ha szedés alkalmával felette gyakran egy betű helyett kettőt, írásjeleknél pedig hármát is emelünk ki a szekrényből egy fogással, épen úgy elosztás alkalmával igen gyakran egy helyett egy kézmozdulattal két és három betűt helyezünk oda vissza.

A betűelosztás által nyert időt is tehát szedésre fordítná a szedő. De nem szabad számításon kívül hagyni továbbá azon időnyereséget sem, mely a mostaninál sokkal helyesebb beosztású betűszedő-szekrényeknek alkalmazásba vétele által éretnék el. Az általam kidolgozott magyar betűszedő-szekrény tervrajzát e cikk végén láthatja az olvasó.

E szedési rendszernek életbelépte esetén a szakembereknek kötelességök lenne tapintatos útasítást adni közre az egybe öntött szótagok s társbetűknek miként leendő használásáról, a melyhez aztán minden szedő szorosán alkalmazkodnék.

Betűszedési rendszeremben a fősúlyt az elől szereplő magánhangzókra fektetem, s ezek:

al, ak, an, az, ás, ek, el, em, en, is, és, ez.

Olyan egybeöntendő társbetű, melynél a mássalhangzó szerepel elől, épen csak kettő fordul elől e rendszerben, ugymint a **me, mi**. Ugy az egyik, mint a másik ikertestvér felette gyakran jelenik meg a magyar nyelvben; például a **me: me-g, me-ly, me-leg, me-gy, me-rész, me-gint, me-rev, me-se, me-ző, me-rő, esz-me, kel-me, kegyel-me, el-me, veszedel-me** stb. stb. A **mi** társbetű pedig: **mi-niszter, mi-kor, mi-nt, mi-kép, mi-ért, mi-nd, mi-vel, mi** okon, **mi, mi-dön, ele-mi, szelle-mi, vala-mi, föld-mi-velő, ugy-mi-nt, alkal-mi** stb.

Mássalhangzó társbetű rendszeremben öt fordul elő, u. m. : **cs, gy, ly, ny, sz.** Ezeket csak alkalmazni kellene, a hol előfordulnának.

Az utasításra tehát főképen azért lenne szüksége a magyar nyomdászatnak, hogy a társbetűk egyöntetűleg alkalmaztassanak. Van egy néhány, de valóban csak egy néhány olyan szavunk, a melyekben előforduló társbetűkre nézve határozott megállapodást kellene előre létrehozni. Például az **ész, vész, kész, szélvész, merész** s más hasonló szavaknál nem az **és** társbetűt, melléje **z-t** alkalmazva használnám, hanem a végtársbetűt az **sz-et**. E szót: engemet nem így szedném **en-ge-me-t**, mivel így öt fogásból kerülne össze, hanem így : **en-g-em-et**, t. i. négy fogással. E szót: szemeivel így is lehet szedni **sz-em-e-iv-el**, így is : **sz-em-eiv-el**; hat fogásból kerül egybe úgy is, így is; de én mégis az utóbbi összeállítás szerint szedném. Nagyon helytelen lenne azon eljárás is, ha e szót **mely** valaki így állítná össze **m-el-y**, három fogással, **me-ly** helyett, két fogással.

Az összes társbetűknek fokozat szerinti gyakori megjelenésére nézve utasítom az olvasót a 97. lapon bemutatott sorrendre. Tehát legelső helyen az **en** társbetű áll, utána következik az **et**, aztán az **sz** s így tovább azon sorrendben, a mint ott feljegyezve vannak. Az **sz** társbetűre nézve megjegyzem, hogy szépirodalmi lapokban s más hasontartalmu művekben aránylag sokkal nagyobb számban fordul elő, mint a komoly tartalmu művekben; igen, mert a szépirodalmi művekben nagyon gyakran fordulnak elő e szavak: szerelem, szép, szív, szellemi, szivélyes, szeszélyes stb.

Többen azt a kérdést hozhatják fel, hogy a **ez** társbetűt miért nem öleltem fel az egybeöntendő ikertestvérek csoportozatába? Azért, mert annak a mostani alakjában meg vannak számlálva napjai. Előbb-utóbb a **z** betűnek

pusztulnia kell a **c** mellől, mivel a **c** betű **z** nélkül is **c-t** jelent. Két fogást, azaz kézmozdulatot veszteget a szedő annak összehozatalára, a nélkül mégis, hogy az összehozott betűpárnak más értelme lenne, mint **c**. Ha a terebélyes fák ágai közt egy szárnyas madárka után fáradozunk, s az a madárka kanári madár, a fáradságnak csak van értelme; de ha mindannyiszor bagolyfiókat fogunk, a fáradság aztán nevetségessé válik. Mellőzni kell a **c** mellől a **z-t** már azért is, mert a szedés gyorsasága — bármily csekély mérvben — ez által is fokozva lesz, a mennyiben egy haszontalan fogás enyészik el a magyar betűszedészet teréről. De más nyereség is fog mutatkozni a **z** betű mellőzése által; az t. i., hogy a helyett több hasznos szöveget fogadhat keretébe minden irodalmi mű, mert 5—6 **z** egy tisztességes szó helyét foglalja el; inkább egy néhány értelmes szó, mint annyi bagolyfióka. Vagy talán attól tartunk, hogy az idegenek némely szavunk olvasásakor zavarba jönek, ha a **z-t** mellőzzük a **c** mellől; pl. a kilencszázat kilencs záznak fogják olvasni. Az idegenek tanulják meg nyelvünk szabályait s úgy elenyészik a zavar. Különb en bajon, ha az bajnak nevezhető, igen könnyen lehetne segíteni. Szabályba kellene hozni, hogy azon szó kettőbe irassék és szedessék, így: kilenc száz; avagy egy szóba, de kötjellel: kilenc-száz s így más szavaknál is, mint például a lécszerkezetnél stb. — Félre tehát a haszontalan **z** herével arról a helyről. A **ty** és **zs** társbetűk egybeöntése szóba sem jöhet.

Meg kell jegyezni, hogy e rendszer ha valaha használatba vétetnék, a fenn kimutatott szótagok- és társbetűknek egybeöntése — szerény nézetem szerint — csak az úgynevezett kenyérkereső írásokra (Brodschriften) u. m.: petit, garmond, bourgeois és cicero antiquákra nézve lenne alkalmazásba veendő. Tehát a cursivák, valamint a többi apróbb és nagyobb cím- s más betűknek teljes

kizárásával. Azok a betüöntőde tulajdonosok pedig, a kik e munkálatra vállalkoznának, megérdemelnének egyelőre egy kis államsegélyt, mivel az átalakítás bizonyára nagy költséggel fog járni.

II.

A betüszedő szekrényekről.

Mondjuk el nézetünket a betüszedő szekrényekről is; nagyon fontos eszközei azok a nyomdászatnak, megérdemlik, hogy bővebben foglalkozzunk azokkal.

Ugy hiszem minden szakértő nyomdász meg van győződve afelől, hogy betüszedő szekrényeink mostani beosztásukkal a magyar szedésre nézve nagyon gyarlók. Midőn azokat a mult századokban, akkori felfogás szerint, nagy gonddal kidolgozták s elkészítették, bizonyára fordítottak minden nyelvre egy kis figyelmet Gutenberg utódai, épen csak a magyarra nem. De ezen nem is csudálkozhatunk nagyon, mert a magyar nyelv a mult századokban mélyen pihent bölcsőjében; tehát valami nagy figyelmet arra bizon nem is kellett fordítani.

A jelenleg használatban lévő betüszedő szekrények igen alkalmasak a német, latin és a latin fajok irodalmi termékeinek nyomdászatilag leendő megtestesítésére nézve; de Árpád nyelvéhez, mely Európában elszigetelten áll, nagyon nehézkesek.

Ha betüszedő szekrényeink nyelvünk szabályai szerint lettek volna berendezve, ugy a szedés már eddig is gyorsabban haladhatott volna. — A mostani betüszedő szekrényekben anyanyelvünkre nézve a betük helytelen

szétszórtsága nehezíti a szedést. — Tudva van ugyanis, hogy nekünk a következő betűink egy önálló jegybe foglalva nincsenek meg, u. m. : **cz, cs, gy, ly, ny, sz, ty, zs**; ezeket a szedő két betüből hozza s állítja össze, egymástól meglehetősen távoli helyekről, a drága időt vesztegetve.

Dolgoztam ki tehát egy új betűszedő szekrénymin-tát, szem előtt tartva a magyar nyelv szabályait s azt alább be is mutatom.

Szedőszekrény mintámban azokat a betűket, egybe-öntendő társbetűket stb., a melyek a magyar nyelvben leggyakrabban fordulnak elő, nagyrészen a szedő jobb keze alá osztottam be, hogy ne kellessék azokért a szekrény távoli rekeszeibe nyulnia, időt vesztegetve. — Ugy hiszem minden szaktársam átlátja, hogy ez így van helyesen. A betűszedésnél a szekundányi idővesztegetések is sokra mennek nagyon egy év leforgása alatt.

Mostani szekrényeinkben az **u** betűnek a legelőnyösebb hely van juttatva; valóságos fejedelmi páholy az; míg nyelvünk kedvencz **k** betűje szerényen huzza meg magát a szekrény egyik félreeső utcájában, mint elhagyott árva gyermek. Már pedig nyelvünk szabályai azt parancsolják, hogy e két betű helyét új szekrényünkben cseréljük meg, t. i. a **k**-t helyezzük az **u** helyére; az **u**-val pedig el onnan távolibb helyre; mert a míg 10 **u**, addig 70—75 **k** betű jelenik meg a magyar nyelvben; a **k**-nak kell tehát az előnyös helyet juttatni, hogy a szedő azonnal alkalmazhassa, a midőn reá kerül a sor. Az **u** betű a latin, román s más idegen nyelvekben játsza a főszerepet.

A quadratokat és gefierteket a szekrény jobbfelöli részéből a balfelölibe helyeztem át, azon okból, hogy az **s, t** s más betűink is, a melyek hemzsegnek a magyar szövegben, inkább vonulhassanak jobbra, a szedő jobb keze alá.

Az idegenszerű betűket pedig, melyek a magyar nyelvben nem szoktak szerepelni (legfennebb ha néha egy-egy idegen szó használtatik) a szekrény távoli helyeire osztottam be.

Az ikertársbetűket — valamennyit — új betűszedő szekrényemben az **a n y a b e t ü k** szomszédságába helyeztem el, hogy a midőn azok valamelyikére kerül a sor — már pedig nagyon gyakran fog kerülni — a szedő fejtőrés nélkül, azonnal feltalálhassa; feltalálhatja pedig azért is, mert az anyabetű lesz az útmutató. Ha e rendszert aztán egy pár nap alatt betanuljuk, kezünk, mint tudjuk, gépiesen fog azon betű vagy írásjel után nyulni, a melyre a sor kerül. — Az **al, an, ak, az** szótagokat az **a** anyabetű; az **el, em, et, ek, en, ez** szótagokat pedig az **e** anyabetű mellé szállásoltam el. Igaz, e két anyabetű dúsan meg van áldva hasznos magzatokkal, de tőrjék nyugalommal sorsukat, mert ők képezik ketten nyelvünk leghatalmasabb oszlopaít; az elsőnek négy, a másodiknak hat csecsemő jutott osztályrészül. A többi anyabetűk már nincsenek annyira megterhelve csecsemőkkel; épen a három oszlopon nyugvó büszke **m** anyabetűhez csatlakozik még kettő, u. m.: **a me, mi**; megbirja. A többi kiválasztottakhoz csak egy-egy, u. m.: az **á**-hoz az **ás**, az **é**-hez az **és**, a **c**-hez a **cs**, a **g**-hez a **gy**, az **l**-hez az **ly**, az **n**-hez az **ny**, az **i**-hez az **is**, az **s**-hez az **sz** testvérbetű csatlakozik.

Azon írásjelek is, a melyek változáson mennének át, egymás mellett szállásoltattak el és pedig az alsó rekeszekben a teljes auszslisszungal felruházottak, a felsőben pedig a kevésbé felruházottak és a teljes auszslisszung nélküliek helyeztetnének el. Alig kell mondanom, hogy az írásjelek az eddiginél — főkép a vessző — terjedelmesebb rekeszt nyernének.

Ily átalakításokkal a magyar betűszedés gyorsítását nagymérvben lehetne fokozni, de gépek által nem hiszem, hogy czélt lehessen valaha érni.

A betűszedő szekrények elkészítésére nézve sürgős lenne az államsegély. Egy jóra való asztalosgyár képes lenne azokat az összes magyar-erdélyországi könyvnyomdák számára elkészíteni, még pedig egy nem rég emlegetett újabb találmány szerint oly formán, hogy a mellre nézve annyira egésségtelen ólomport egy e czélra alkalmazandó alsó rekesz fogná fel, a honnan az időnként eltávolíttatnék. S hogy mily üdvös intézkedés lenne, ha az összes magyar nyomdáknak a betűszedő szekrények egyöntetűek lennének, arról szót pazarolni sürgős lenne tartom. Nem kellene a betűszedőknek minden könyvnyomdában újból tanulni a szekrények beosztását.

Elmondtam igénytelen nézetemet a magyar nyomdászat fejlesztéséről, mint oly műiparágról, mely irodalmunknak közvetlen rugója. A nyomdatulajdonos urak cselekedjenek böles belátásuk szerint.

Országos Széchényi Könyvtár

III.

Miképen lehetne a sajtóhibák terjedését meggátolni?

A sajtóhibák manapság ijesztő mérvben szaporodnak. A múlt századokban és ennek az elején — bármily kezdetlegeseznek tünjenek is fel előttünk az akkori sajtótermékek — az olvasó aránylag annyi sajtóhiba boszantásnak nem volt kitéve, mint mostanság. Most füzeteket lehetne kiadni csupa sajtóhibákból, ha ugyan kedve lenne

valakinek azok felett mulatni. — Kutatják többen e baj okait. Sokan úgy akarnak időnként azon segíteni, hogy a sajtóhibákat, nevetségessé tétel szempontjából, nyilvánosságra hozzák, elnevezvén azokat az irodalom kárörvendő ördögeinek, rémeinek; gondolják, ez által korbácsolva lesznek azoknak elkövetői s visszariadnak e tövises virágok további gyártásától. — Felhívják a betűszedőket vasszorgalomra, komoly figyelemre stb.

Hasztalan fáradozás.

Azon baj okát kell kifürkészni, a mely a sajtóhibákat csaknem minden lépten-nyomon előidézi. E bajt kell tehát megorvosolni, ha azt akarjuk, hogy az irodalom kárörvendő szörnyei ne csak kevesbüljenek, de sőt végkép el is enyészzenek az irodalom teréről.

Miben rejlik tehát a baj?

A baj a betűszedő kedélyhangulatának belvilágában rejlik. Az a kedélyhangulat mostanság általánosan beteg; azt kell tehát megorvosolni, ha azt akarjuk, hogy a sajtóhibák ne mutakozzanak többé.

Őszintén és nyíltan beszélek; úgy, a hogy szívem érez. Csaknem hatvan év lánczolata vonul már utánam; ez idő nagyrészét — tehát gyermekéveim és katonáskodási időmet leszámítva — a nyomdászati pályán töltöttem el. Ismerem e pályát alaposan. Ismerem szaktársaim küzdelmeit, igen fájdalmas aggodalmait.

A szülők teljes reménnyel szegődtetik be kis fiacskájukat az egyik vagy a másik nyomdába tanoneznak, azon figyelmeztetéssel, hogy szorgalmatos legyen, jól tanuljon, mert ez nagyon szép művészet. E pálya munkásai folyton tudományos dolgokkal foglalkoznak. — E pálya munkásai a tudomány pitvarában vannak; tehát itt tanulni lehet az egész életen át.

Hát ez, tagadhatlan, mind való igazság; de olcsó dicsőség, vagy talán nagyon is drága.

A tanonc tehát rózsaszínűnek tekintve a jövőt, kellő igyekezettel tanulja művészetünket, míg végre tanulói éveinek leteltével felszabadittatik. Fiatal barátunk aztán, mint segéd, szintén működik több éveken át egyik s másik nyomdában, várva azt az időt, a midőn joga nyílik neki is a társadalomban az őt megillető tisztességes állást foglalnia el; várva továbbá azt az időt, a midőn, mint más halandónak, joga leendő neki is családot alapítani, hogy a társadalomnak, a hazának ez uton is hasznára lehessen.

Fiatal szaktársunk ekkor ábrándul csak ki; ekkor ébred azon keserű tapasztalatra, hogy ez a pálya nagyon sovány s nem képes neki olyan helyzetet nyújtani, a melyen jövőjét, mint szilárd talajon, biztosan megalapíthassa.

Más pályára lépnie már késő; tehát vánszorog ezen tovább egykedvűen, lehangolva, mint olyan munkás, a ki — ha a szerencse nem kedvez neki — örökre alárendelt marad. — Az alárendeltségben nincs ugyan semmi megvetni való, ha állásunk biztos és keresetünk olyan, a melyből tisztességesen megélhetünk.

Daczára aztán a mostoha viszonyoknak s a nem biztos állomásnak és sovány keresetnek, többen a szaktársak közül meg is nősülnek. Az égből sugallt e vágy emberi természetünkben rejlik; nem térhet ki az elől a nyomdász-segéd sem s ez igen helyén van. Jobb jövőt remél ő is folyton. Pedig a keserű csalódások csak akkor állnak be nála igazában; akkor áll be nála a szegénység, a nélkülözés a maga kérlelhetlen hatalmával. Nincs fogalma annak, a ki e munkások helyzetével nem ismeretes, hogy mit érez az ilyen apa, a midőn látja, hogy más iparágon lévő embertársa, önállóságra jutva, képes családját fenntartani, gyermekeit, állásához képest, tisztességesen neveltetni, míg ő az egészségtelen ólommérges levegőjü nyomdában napestig fáradva, alig képes annyit

keresni, hogy abból családjával szűkösen megélhessen. Ha pedig betegség fekteti ágyba, úgy még a sovány kereset is elmarad. A pályatársak igyekeznek ily szomorú esetben a beteget, e célra összerakott fillérekből segíteni; ez a segély azonban inkább csak orvosszerre van nyújtva. Hát a család miből éljen?

Ha meghal a családfő, gyámoltalan nőt hagy maga után árva gyermekekkel a legnagyobb nyomorban.

Egy főúri vagy más asztalon helyet foglaló értékes irodalmi műnek betűi mosolyognak tisztaságuknál fogva, vonzák a szemet az olvasásra; az eszme pedig, a melyet egyik vagy másik jeles írónk teremtett meg, ragyog. . . ragyog. . . s épen e ragyogás fedi el valamely betűszedőnek a könyveit, a melyeket — ugye lehet — abeli fájdalomában hullatott a betűkre, a midőn azokat szedte, mert egy nagyobb ünnep szombatján alig tudott még száraz kenyérré való keresetet is vinni haza szűkölködő családjának. — Pedig az illető, ugye lehet, a legjobb szedők közé számíttatik. A mostoha körülmények azonban nagyon sokféleképen folyhatnak be a szedőnél arra nézve, hogy illedelmes keresetének kieszközlésében gáncsolva legyen, főképp ha mint számoló szedő működik.

Ne csodálkozzék tehát senki azon, ha ily mostoha viszonyok közt a sajtóhibák — nem szándékosan ugyan — szaporodnak; a melyekért megdicsérni azoknak elkövetőit teljességgel nem lehet.

Nincs szándékomban senkit elriasztani e felette fontos műiparág megtanulásától, a midőn ily nyilatkozatot teszek; isten őrizzen még az ilyen gondolatától is. — Én csak annak sötét oldalát kívánom — gyenge tehetségem szerint — megvilágítani, arról a leplet levonni, hogy az a maga valóságában látható legyen, s azon kérdést kívánom felhozni: hogy miért van ez így? holott e munkások helyzete sokkal jobb is lehetne; a jobblét pedig

bizonyára gátot vetne a sok ízetlen , nevetséges és sok esetben botrányos sajtóhibáknak.

Tudom én igen jól , hogy műiparágunkra nemzetünknek nagy szüksége van ; azt is tudom , hogy nem lehet mindenki magasabb , avagy alsóbb rangu hivatalnok , tanár , pap , orvos stb. — Mesteremberekre is van , még pedig nagy szükség. A nemzet csak úgy állhat fenn , mint egy hatalmas compact test , ha annak minden foglalkozási tere be van töltve , s azokon a működés szakadatlanul foly a tisztességes megélhetés lehetősége mellett. De azért , mert nemzetünknek műiparágunkra nagy szüksége van , különösnek tartom nagyon azon elszomorító körülményt , hogy annak alárendelt munkásai , mint nélkülözhetlen harezosai az irodalomnak , a kik hangyaszorgalommal igyekeznek művészetök által a szellemi világosságot terjeszteni , a paloták fényes termeitől a pásztor-kunyhók tűzhelyéig : arra legyenek kárhóztatva , hogy egész életüket a legmostohább viszonyok és sajtó nélkülségek között töltsék el. Megkövetelheti-e Magyarország e nagy áldozatot e szegény munkásoktól ? . . .

És ez a helyzet folyton tartó , emberöltőről emberöltőre ; s nem igen van arról tudomása a nagy közönségnek. De hogyan is ? Hirlapjaink nem törődnek e munkások helyzetével. Az olvasó közönség pedig azt hiszi , hogy azon munkatanyákban , a honnan annyi nemes eszme röpven szét , a munkásokra nézve csupa megelégedés , boldogság uralkodik. Különös , de elszomorító komikum a élet folyásának épen nem ritkán azon eset , a midőn e munkások testesítik meg a hangzatos felhívásokat e vagy ama nemes czélu intézmény létrehozására , felsegélésére ; ők maguk pedig nélkülöznek , szenvednek ; de arról nem tud senki semmit. Ha szaklapjukban időnként fel-feljajdulnak nyomasztó helyzetük miatt , arról csak ők maguknak van tudomásuk.

Ez a helyzet nagyon elkeserítő a nyomdász munkásokra nézve. Ez a helyzet szüli a békétlenséget, kedvetlenséget és sokaknál az életuntságot. Dolgozik egykedvűen, lehangolva a betűszedő; taszigálja életét az egyik napról a másikra, mint a ki igen érzékenyen tapasztalja, hogy — a sors különös játéka folytán — olyan pályára jutott, a mely jólét helyett nyomorral jutalmaz főképen a késő vén korban. — És daczára e helyzetnek, vannak igen sokan, a kik teljes odaadással csüngnek munkájokon. Igen, mert művészetünk, árnyoldalai mellett is, szép és vonzó. De vannak ellenben nagyon sokan olyanok is, a kik megtörnek; munkájokra valami nagy gondot nem fordítanak, a sajtóhibák örömére.

A könyvnyomdász műiparágot nem lehet ma már, kicsinylőleg, csak annyiba venni, mint például a gombkötő mesterséget. — Az enyészőben van; ez pedig most fejlődik virágzásnak indult irodalmunk mellett. 1848-ban s azelőtt alig működöttünk e pályán százharminczan, száznegyvenen a két hazában; ma pedig meghaladja számunk az ezerhét százat. E szám, ugy hiszem, világosan és igen dicséretesen jelzi irodalmunk gyorsléptű haladását.

A nyomdászsegéd szaktársak ujabb időben ugy akarnak segíteni mostoha helyzetükön, hogy hadjáratot intézzenek a munkaadók ellen: *strikkéolnak*. Ugy képzelem ez eljárást, mint a midőn valaki azt kívánja, hogy a táplálék hiányában szenvedő fejős tehén mindenáron kellő mennyiségű tejet adjon. . . De hogyan, ha folyton éheznek?

Hát a munkaadók mikép részesítsék munkásaikat mostanság jobb fizetésben, főkép vidéken, a midőn az ők helyzetök is csaknem kedvezőtlenebb a segédekénél.

A strikkeolás aztán kuforrása a hidegségnek, elkeseredésnek a munkaadók és munkásaik közt. Elkeseredésöket szivök mélyébe zárva, sok helyen határt nem ismerő gyűlölettel viseltetnek egymás iránt, kimondhat-

lan kárára az üzlet menetének ; holott épen ellenkezőleg barátságos szeretettel és jóindulattal kellene egymáshoz simulva munkálkodniok , mert törekvésüket csak ez uton koronázhatná kellő siker.

A munkaadókra nézve mostanság az a nagy hátrány mutatkozik — és pedig egy pár év óta ijesztő mérvben — hogy nincs elegendő munkájok , s ha van is valami , azt a kétségbeejtő versenyért illedelmesen értékesíteni nem tudják. — A munka utáni kapkodás , főkép vidéken , ma már a száanalomig törpült alá. A rendelmények árai pedig annyira le vannak csigázva , hogy azokból nem hogy valami tiszta haszon mutatkoznék , de sőt az által a szoros értelemben vett munkások díja is alig van fedezve. Hát a befektetéseket miből eszközölje a munkaadó , ha azokra kerül a sor ? már pedig azok minden lépten-nyomon mutatkoznak. És miért van ez így ? A könyvnyomdáknek tulong-tul történt elszaporodásáért.

Fordul elé igen gyakran azon eset is , hogy az egyik vagy másik főnököt a folytonos berendezési-, folyó-, terhes adó- s más kiadások annyira kimerítik , hogy csaknem zsibbadtság áll be nála. De nem teheti, önérzete tiltja kedvezőtlen helyzetét munkásai előtt feltárni ; ezt tennie üzleti szempontból sem szabad. Túr tehát ő is , remél s várja a jobb jövőt.

Van eset , hogy valamely üzletben hetekig , hónapokig tart a munkaszünet. — A kár csak a főnök vállait terheli ; s ez idő alatt is jobb munkásait nem hogy elbocsátná , de sőt drága , kölcsönvett pénzzel díjazza őket. Várja helyzetének javulását ; pedig valószínűleg keservesen csalódik.

Ismerem igen jól a főnökök helyzetét is.

Nincs tehát miért palástolni ál-állításokkal az általános magyar nyomdászati helyzetét , mert annak hajdan üde gyökerén mostanság veszélyes féreg rágódik. Hiába

gyülölködünk egymásra, hiába üldözzük egymást, hiába concurenciázunk a végletekig és hiába strikkeolunk, mert az a veszélyes féreg azért el nem enyészik, de sőt még jobban izmosodik.

A tapasztalat világosan mutatja, hogy a gyümölcs-fák csak azon esetben teremnek sok és jóízű gyümölcsöt, ha azok kellő ápolásban részesülnek; úgy ápolnunk kell a szántóföldeket is, ha azt óhajtjuk, hogy azok jó és sok termést nyújtsanak. Hazai nyomdászati terünkön is tehát arra kell első sorban és általánosan törekednünk, hogy a szenvedő talaj nyerjen kellő orvoslást, mert csak úgy várhatunk attól áldásdús jótéteményeket.

Hogy hazai nyomdászatunk terén baj van, még pedig nagy, azt, úgyhiszem, mindnyájan tudjuk.

És mi idézte elő a sajtó bajt?

A törvény!

A mi közös szenvedésünket tehát esakis a törvény orvosolhatja meg alaposan.

A könyvnyomdászok helyzetét az 1872. évi VIII. és 1884. évi XVII. ipartörvény tette válságossá.

Az utóbbi (1884. évi) ipartörvény még védő szárnyait is megvonta tőlünk. E törvény értelmében — mint iparosok — mi vagyunk a legmostohább gyermekei a magyar hazának; mivel megengedi az, hogy bárki (tehát nem szakértő nyomdász is) nyomdát nyithasson a hol tetszik; akár a régi tekintélyesebb könyvnyomdák kapui előtt s folytathassa e műiparágot — mint zugnyomdász — azoknak a kárára, akik azt tanulták és alaposan értik.

Az említett törvény bénította meg a nyomdatulajdonosok, valamint munkásaik helyzetét is, mert a könyvnyomdák rohamos elszaporodása miatt olyan tekintélyes üzletekben, a hol régebben több segéd foglalkozhatott állandóan, tisztességes díjazás mellett, a munka szánszalmasan megesappant s meg ennek folytán a bevétel is. Így

tehát a jó munkásokat nem csak hogy nem lehetett többé érdemek szerint díjazni, de sőt azok el is bocsáttattak.

Az említett törvény folytán állt elő azon kétségbeejtő verseny, a melyről hajdanában még csak fogalommal sem birtunk.

Verseny volt mindig s lennie kell ezután is, de annak nem a pizok, a kontárkodás, hanem a magasra való törekvés, az izlés, a hibátlanság utáni nemes vágy kell, hogy tápot nyújtson.

A törvényhozók, fájdalom, — ugye lehet hiányos informatio folytán — nem fontolták meg, a midőn az új ipartörvényt megalkották, azon fontos körülményt, hogy: a nyomdász műiparágat már az alárendelt munkások mostoha helyzetéért sem kellett volna a törvény védszárnyai alól kibocsátni.

Védelmesze lenne műiparágunk igen nagy mértékben az által, ha a nyomdák szaporodása korlátozva lenne; ha a törvény meghatározná, hogy vármegyéink nevezetesebb pontjain, a szükségletnek megfelelőleg, hány rendes könyvnyomdát lenne szabad berendezni, hogy ennek folytán munkásaink a megélhetés helyzetébe juthassanak. — A könyvnyomdászat, műiparczikk termelés tekintetében, megkülönböztető a többi iparágaktól; mert a míg amazok egy vármegyében (ugyanegy iparágon) öt-hatszázán, sőt még többen is foglalkozhatnak, még pedig sikeresen, addig ugyanazon területen a szükségletnek teljesen megfelel két vagy három jól berendezett és értelmes személyzettel ellátott könyvnyomda.

Nagy és érzékeny hátrányunkra van a fennálló bélyegrendszer is. Ez ijesztő mérvben csökkenti jövedelmünket, mivel a nagy bélyegadó miatt a kisebb-nagyobb hirdetémények s hangzatos reklamok nyomtatásától az érdekeltek visszariadnak. — És e felett nem lehet csudálkozni, mert 1000 példány 1250 □ cm. terjedelmet meg

nem haladó hirdetményért 10, az említett terjedelmet meghaladó hirdetményeknek ugyancsak ezer példányáért 20 frtot fizetni az államkincstárba: oly adó, a melynek hallatára megdöbben a kebel.

Kivánatos lenne tehát, hogy a magas kormány — ha már a nyomdász műiparág után hasznot kíván huzni — a fennálló bélyegrendszert aszerint módosítsa, hogy az jövedelmünket ne veszélyeztesse.

Azon illetékekre nézve a főakadályt valószínűleg az képezi, hogy ez eszmével behatóbban senki sem igen foglalkozott és nem dolgozott ki senki egy olyan rendszertervezetet, a melyből világosan kitűnjék 1-ször az államkincstár megkárosíthatlansága és 2-szor kitűnjék az eddiginél sokkal bővebb jövedelemforrása, anélkül, hogy mi, nyomdászok az eddigi nehézkes rendszer alatt nyög-nénk többé, és anélkül, hogy a közönség megterhelve érezné magát.

Nézetem szerint azon illetékeket a következő tervzet szerint kellene kezelni:

I. Mindenféle privát hirdetmények-, kisebb nagyobb falragaszok-, árjegyzékek-, meghívók-, körlevelek- és műsorokra vonatkozólag:

a) Nem korlátozva az említett nyomtatványok terjedelmét s a megrendelt példányok számát, ha t. i. 20, 30, 50, 100, 200 vagy akár több ezer példányban rendeltetnének is azok meg: fizettetnék minden külön rendelmény után az államkincstárba, hirdetmény-illeték czimen, 1 forint 50 kr.

b) A tiszta ellenőrzés szempontjából a könyvnyomdász vagy bérlő tartana üzletében egy zsinórral áthuzott s az illetékes kir. pénzügyi hivatal által láttamozott és megpecsételt jegyzőkönyvet, a melybe az illetékköteles nyomtatványokat, eskü kötelezettsége alatt, bevezetné a megrendelő megnevezésével.

c) Minden illetékköteles nyomtatvány év elejétől év végéig folyószámot kapna. A folyószámot a nyomdász, büntetés terhe alatt, az illető nyomtatványra is reáveztetni köteleztetnék, az impressum után; így például:

Nyomtatta Imreh S. M.-Vásárhelytt az ev. ref. Kollegium
gyorssajtóján 1888. febr. 9-én.

48. sz. i. k. ny. (illetékköteles nyomtatvány.)

Az illetékköteles nyomtatványról a megrendelő neve sem maradhatna el semmi szín alatt, valamint a keltezés sem.

d) Az ilyen kezelt nyomtatvány-illetékeket a nyomdatulajdonos minden hónap végén beszolgáltatná az államkinestárba, — egy pontos kimutatás kíséretében — a melyhez az azon hónapban megjelent illetékköteles nyomtatványokból is csatolna 1—1 példányt folyószám szerint.

e) Ha valaki ugyanazon illetékköteles nyomtatványt egy pár nap avagy hét mulva újból rendelné meg, úgy az új folyószámot kapna, valamint keltezést is s eszerint azért újból lenne köteles az államilletéket fizetni.

f) Ily rendszer életbelépte esetén — magától értetik — a bélyegezés megszűnnék.

A pénzügyörség igen könnyen ellenőrizhetné a megjelent illetékköteles nyomtatványokat, bár hol használtatnának is azok. Például ha a Marosvásárhelytt megjelent nyomtatványokat más városban, avagy vármegyében óhajtaná használni a megrendelő, ez esetben a nyomdász köteles lenne az illetékes kir. hivatal által az azon nyomtatványról szóló számlát láttamoztatni. A láttamozás által igazolva lenne például, hogy a 48. számú illetékköteles nyomtatványt Imreh S. nyomtatta M.-Vásárhelytt 1888. február 9-én; igazolva lenne továbbá az is, hogy az azon nyomtatvány után járó illeték az államkinestár számára biztosítva lenne. A számlák tehát e nyomtatvá-

nyokra nézve épen nem csekély szerepet játszuának. A láttatkozás nagyon könnyen menne végbe. A nyomdász a számlát a vonatkozó illetékköteles nyomtatvány kíséretében átküldené egy tanonc által az illetékes hivatalhoz. Épen így lehetne a N.-Váradon, Debreczenben avagy Győrben megjelent illetékköteles nyomtatványokat Marosvásárhelyt vagy bárhol használni. A megrendelőnek tehát nem kellene folyton tartani a büntetéstől, s más kellemetlen zaklatásoktól. Felmutatná a hiteles számlát, ha t. i. kérdőre vonatnék a pénzügyörség által.

A pénzügyörségnek különben jogában állua — főképen ha kétes esetek fordulnának elé — folyton kérdést intézni, akár táviratilag is, a keletkezési helyekre. Kétes esetek pedig alig ha fordulhatnának elé. Ez valóban a lehetetlenségek közé tartoznék, mivel már az impressumok és folyószámok kölcsönösen ellenőriznék egymást minden könyvnyomda részéről az ily fajta nyomtatványokra nézve. — 48-ik folyószám alatt nyomtatna bizonyára hirdetményt a két hazában minden nyomdatulajdonos avagy bérlő 1888 valamelyik hónapjában, de csak a saját impressuma, illetőleg firmája alatt; tehát a folyószám maradna — mivel minden könyvnyomda külön kezelési könyvet vezetne — de az impressum változnék; s más lenne a nyomtatvány tartalma is.

Ily illetéktörvény életbelépte után egész serege állna elé a hirdetményezőknak. Nagy lendületet nyerne ez által az ipar, kereskedelem és földművelés. Mi nyomdászok pedig megszabadulnánk azon felette terhes rendszertől, mely akadályozólag, mint lidérez-nyomás nehezedik mostanság reánk. Nem lennénk többé kitéve azon zaklatásoknak, hogy a papirokra (főkép a hol bélyegző gépek nincsenek) bélyegeket ragaszszunk s munkánktól ezáltal is elvonassunk; a felragasztott bélyegeket pedig az illetékes hivatalnál, káros idővesztegetéssel, felülbélyegez-

tessük. Nem aggódnánk többé afelett, hogy vajjon azon papírok, a melyekre a hirdetményeket nyomtattuk, szabályos nagyságúak-e? miután azoknak terjedelme nem képezné többé kérdés tárgyát.

Igen természetes dolog, hogy egy kereskedő, iparos, földmivelő gazda avagy bármiféle üzletember, szívesen befizet az államkincstárba 1 frt 50 krt azon czélból, hogy 5—600, vagy 1000 példány hirdetmény által a közönség figyelmét áruczikkeire felhívja; de ha 5, 6, 10, esetleg — a hirdetmény az 1250 □ cm. nagyságu területet meghaladván — 10, 12, 20 frt bélyegadó köteleztetik az államkincstárba fizetni, a nyomtatványok árán kívül — bizon ugy megszalad tőlünk, hogy még felénk sem tekint többé, a mi érzékeny kárunkra. — Az elébb kimutatott tervezet alapján azonban — bizonyára — évenként 3—4-szer, sőt többször is bocsátna közre hirdetményeket s mindannyiszor szívesen fizetné a már említett illetéket, míg a mostani rendszer szerint, ugy lehet, egész életén át sem fizet ez uton egy krajczárt sem az államkincstárba.

Állításom támogatására nézve hivatkozom a m. kir. postarendszerre. 1867-ig egy egyszerű levél 15 krért továbbított, de csekély volt a forgalom nagyon. Később ez illeték 10 krra szállított le; a forgalom nőtt. Manapság egyszerű leveleink 5, levelezési lapjaink pedig 2 krért továbbítatnak s a postai forgalom nagymérvben növekszik. Ugy a postai csomagszállítványokkal is.

A magas államnak más uton is szép haszna mutatkoznék e rendszer életbeléptetése után.

Nem kellene többé oly nagymennyiségű hirdetmény bélyeggyártatni. Az illetékes kir. hivatalok sem lennének többé kitéve a nyomdászok zaklatásainak a gépek általi bélyegzés avagy a már felragasztott bélyegeknél felülbélyegzése végett. A bélyegző gépek is csak a nap-tárak kiadásakor vétetnének használatba.

Két kifogás tétethetik e tervezet ellen. Mindkettőre megteszem előre megjegyzésemet. Az a kérdés merülhetne ugyanis fel először, hogy vajjon a megrendelők nem fognak-e visszaélni jogukkal s nem fognak-e túl nagy mennyiségű ily fajta nyomtatványt rendelni meg egyszerre? — Miért rendelnének több nyomtatványt meg egyszerre, mint a mennyire épen szükségök lenne, miután tudnák igen jól, hogy a másik hónap, vagy évenyegyedben 1 frt 50 kr illeték lefizetés mellett, tetszés szerinti változattal, ismét annyit rendelhetnének meg, a mennyire épen szükségök lenne. Aztán a nyomtatási díj is ellensúlyozná nagyban ez eljárást, mert igaz ugyan, hogy minél több példányt rendel meg valaki egyszerre egy és ugyanazon nyomtatványból, aránylag az annál kevesebbe kerül; de mégis felmegy azon az ára, miután papír-, festék- és munkával édes mosolyért nem szolgálhatunk.

Másodszor az a kérdés merülhetne fel, hogy vajjon valamely ily fajta rendelményt ugyanazon folyószám alatt, ugyanazon betűkkel, ugyanazon kelettel, ugyanazon megrendelőnek nem nyomtathatná-e ki valamely nyomdász másodszor vagy harmadszor is?

Én nem hiszem, hogy a hazai nyomdászatra nézve életbeléptetendő ily üdvös intézkedés után találatnék olyan nyomdatulajdonos, mint polgára e hazának, a ki merészkednék ily alávaló, államellenes vétséget követni el. De nagy kérdés még az is, ha vajjon állna-e elő olyan megrendelő, aki merészkednék a nyomdászt megvesztegetésre hívni fel. Az ilyen eljárások ellenében azonban biztosíték lenne a nyomdász részéről az eskü.

Hogy aztán a törvény milyen büntetést szabna az ilyen vétkesekre, ha ugyan ilyenek mutatkoznának — mint a vetés közt a szerbtövis — azt meghatározni nem én vagyok hivatva.

Az említett rendszer elől kibúvni más ajtó nincs, ha ugyan állna elé olyan nyomdász, aki a hazai nyomdászati helyzet megromlására olyat keresne.

A színlapokat, azon társulatokét t. i., a melyek a budapesti orsz. színügyigazgató tanács védnöksége alatt állnak, teljesen fel kellene menteni az illetékkötelezettség alól.

* * *

II. A naptár bélyegilletékre vonatkozólag.

A naptárakra rótt bélyegkötelezettség is nagyon terhes és aránytalan. 6 kr-t fizet az államkincstárba a naptártulajdonos minden naptár után, foglaljon az 10—15, 3—4, vagy kevesebb ívet magába. A Budapesten megjelenő nagy naptárak, melyek 15—20,000 példányban látnak napvilágot, e terüt csak megbírják, bár azokra nézve is igen magas a 6 kr illeték; de hogy a vidéken alig 3 ívből álló s csak egy pár ezer példányban megjelenő naptárak után is 6 kr bélyegadó fizetessék, oly terü, a mely alatt azok nemsokára az összeroskadás helyzetébe fognak jutni. Ez nagy csapás lenne a vidéki nyomdászatra nézve.

Igaz ugyan, hogy a 6 kr illeték kizárólag csak a naptárrészre van kiróva; azon kívül vonzóvá teheti a kiadó naptárát akár 15 vagy még több vegyes tartalommal is — ezt adhatná válaszul a magas államkincstár panaszkodásainkra. Erre azonban mi egész illedelemmel azt válaszolhatnók, hogy: a tartalombővitést eszközölhetik a Budapesten megjelenő s országos elterjedésnek örvendő naptárak tulajdonosai; de nem ám a vidékieké.

Egy vidéki kis naptár ugyanazon vidék speczialis érdekeit, népszokásait, szójárásait igyekszik képviselni, a hol az napvilágot lát, s nem csekély befolyást gyakorol a falusi népnél az olvasás megkedveltetésére nézve. Mindössze 3—4 ívből áll csak s alig egy pár ezer példányban jelenik meg. Ára 15—16 kr. Ez összegből ha

leszámítjuk a 6 kr bélyegadót, a nyomtatási-, papir- és felfüzési kiadásokat, alig fog maradni csak valamicske haszon is, sok esetben — különös okoknál fogva — épen semmi. Tehát nem számíthat a vidéki naptárkiadó oly bevételre, a melyből naptárát terjedelmesebbé tehesse. De ha mindjárt terjedelmesebbé tenné is azt, a nép még sem lenne hajlandó azért többet fizetni 15—16 kr-nál; s több példány sem kelne el.

Igen helyén lenne tehát — nézetem szerint — a naptárakra a következő aránylagos bélyegilletéket róni ki: Azon fővárosi s más vidéki naptárakra nézve, a melyeknek tartalma — a naptárrész beleszámításával — az öt ivet meghaladja: 4 kr; az öt iven alóliakra s ugy az összes falinaptárakra 2 kr.

Nagyban javulna a magyar nyomdászat s főkép a munkások helyzete e jótékony engedmény által is.

* * *

III. A hirtlap-hirdetmény illetekekről. Minden olyan hirdetmény után, mely valamely hirtlapban jelenik meg, 30 kr illeteket vagyunk kötelesek az államkincstárba fizetni. E törvény is nagyban akadályozza keresetünket; mivel sokan egy és ugyanazon hirdetményt nem csak egyszer, kétszer, vagy háromszor, de sőt ötször, tizszer s még többször is óhajtanák valamely hirtlap ily tartalmu rovatába beigtattatni; sokan egész éven át hirdetmények, csaknem megszakítás nélkül, de az említett államilleték miatt visszariadnak, a kiadók és nyomdászok érzékeny kárára.

Nézetem szerint, igen helyén lenne ez illeteket 10 kr-ra szállítani le. Nagyobb bevétele lenne így az államkincstárnak, mivel a hirdetményezők nagyon megszorodnának, a nyomdászok pedig szünet nélküli foglalkozás és jövedelemnek örvendénének.

A □ cm. szerinti térmérték kiszámítást nem találom helyesnek. Ez nehézkes eljárást szülne és ugye lehet sok ízetlen vitára szolgáltatna alkalmat. — Kerüljük a mesterkéeltséget

* * *

IV. A kir. bírósági hivatalos nyomtatványokról. Nagy kárunkra van továbbá a magas államnak azon intézkedése is, a mely szerint műiparágunkat maga az állam is üzi, még pedig nagyban. Hatalmas könyvnyomdát rendeztetett be Budapesten s abban készített 1876 óta az összes kir. bírósági hivatalos nyomtatványokat. Elszomorító ez intézkedés reánk nézve nagyon.

A magyar törvényhozás tehát épen azon munkásoktól vonta meg az 1875. évi szept. hó 8-án, 25716. sz. a. kelt igazságügyminiszteri rendelet által a keresetforrást, a kik, mint teljes életökön át alárendeltek, arra leginkább reá vannak szorulva. A magas kormány felette nagyot segítne a helyzeten, ha azon munkákat a hazai nyomdászatnak visszaengedné.

* * *

Ezek lennének azon orvoslatok, melyek által ugy a munkaadók, valamint munkásaik helyzete javulást nyerne.

Ezen óhajtásainkat azonban hiában hangoztatjuk füzetekben, avagy kiváló gonddal szerkesztett szaklapunkban a „Typographiá“-ban s más lapokban, mert ily uton a magas kormány- és képviselőháznak nyomasztó helyzetünk tudomására nem jut.

Kivánatos lenne tehát, hogy az összes hazai nyomdatulajdonosok hazánk egyik központibb városában közgyűlést tartsanak e komoly ügy megbeszélése végett. E gyűlés feladata lenne alaposan megfontolt és kimerítő kérvényt szerkeszteni s azt az orsz. képviselőháznak benyújtani. Nem alamizsnát fogunk kérni, hanem helyzetünk orvoslását és munkát.

Igyekezzünk azon esetben országgyűlési képviselőinket is megnyerni igazságos ügyünk támogatására, úgy a lapok szerkesztőit is.

Azon az általános közgyűlésen lenne — nézetem szerint — elintézendő a segédek ügye s úgy a tanonczfelvételi ügy is; helyén lenne tehát, ha azon a segédek is résztvennének küldöttségileg.

A tanonczfelvételi ügy nagyon kényes kérdés. Olyan az, mint a zongora legszó hurja, mely a legesekélyebb érintésre hosszasan és panaszosan szól. 1848—49 után a mai napig folyton hallom e panaszos hangot szaktársaim ajkairól; de annak nyitjáról, hogy miképen lehetne azt a leghelyesebben megoldani, sem nem hallottam, sem nem olvastam. — A tanonczfelvételi ügy a szaklapokban nyilvánosságra hozott felszólalások által elintézését nem nyerhet teljességgel. Azok a csípős megjegyzések hol az egyik, hol a másik nyomdatulajdonos ellen, mind hiábavalóságok. Miképen lehetne tehát ez ügyet a leghelyesebben elintézni?

Elmondom e kérdésre nézve is nézetemet.

Nem a saját, hanem az általános hazai nyomdászat érdeke vezette tollamat, a midőn ez igénytelen czikket megírtam. Én már ronsolt egészséggel, életem hatvanadik éve felé közeledve, egy olyan lejtőn szállok lefelé, a melynek utolsó lépcsőjét csaknem látom már. Nehezen hiszem tehát, hogy a nyomdászati téren kedvezőbb jövőt érhessek; de kimondom nyiltan, hogy: ha a segéd szaktársak a tanonczfelvételi ügyet a törvény által teljesen rendeztetni óhajtják, ezen méltányos óhajukat csak azon esetre érhetik el, ha kitartó, buzgalomteljes szorgalmat ígérnek. A kitartás, igyekezet legyen jelszavuk.

A nyomdatulajdonosok, a midőn nagyobb és kisebb terjedelmű vállalatokba bocsátkoznak, azoknak elkészítésére nézve teljes reménnyel támaszkodnak munkásaik

lelkiismeretes szorgalmára, s pedig igen gyakran csalatkoznak; tisztelet a kivételeknek.

Alig van széles e földön olyan iparág, a melynek termékei, elkészítés tekintetében, nagyrészből annyira időhez lennének kötve, mint a miénké. — Hogy mily keserűséget érez a főnök, a midőn a rendelményeket igérete és adott komoly becsületszava daczára sem továbbbithatja pontosan, arról csak azoknak lehet fogalmuk, akik hasonló hajókban eveztek. Sok esetben az ilyen hátrányokért türethően jövedelmező vállalatok veszítettnek el. Van reá eset, hogy a segéd szaktárs kárörvendve tekinti főnöke töprengéseit; de ha fizetését nem kapja meg pontosan, azért aztán boszankodik. Nevetséges dolog. Hiszen a fizetését, ugye lehet, éppen azon oknál fogva nem kapja meg pontosan az illető, mert a sietős munkák sem készültek el pontosan, e szerint tehát az üzlet bevétele is csorbát szenvedett.

Vannak olyan segéd szaktársak is, akik méltányos díjazásért sem hajlandók munkahalmaz alkalmával egy pár külön esti órán át működni. Nem suszterolunk! — mondják.

Vannak olyan bizonyos fizetést élvező segéd szaktársak is — ismét tisztelet a kivételeknek — akik munkahiány alkalmával tülön-tül nagy szorgalmat tanusítanak; míg ellenben, a midőn munkahalmaz mutatkozik, csak vontatva működnek. A munkaadó elszorult kebellet nézi ez eljárást; fáj neki nagyon, hogy azok a munkások, a kiket a mostohább üzleti viszonyok közt is méltányosan díjazott, mily megfontolatlanul paczkáznak az üzlet érdekeivel. — Zugolódni nem igen mer, mivel ez esetben az illetők felmondással fenyegetik.

És miért mutatkoznak néha e káros lazaságok a munkások részéről? Tagadhatatlan, hogy az általános mostoha helyzetért; vannak igen sokan, akik azt hiszik,

hogy azt a munkaadók idézik elő; pedig e nézet nagy tévedésen alapszik. Ezek mind természetellenes eljárások.

Ne vegyék zokon tisztelt szaktársaim — már t. i. akik találva érzik magukat — őszinte, nyílt megjegyzéseimet; tiszta jóindulatból erednek azok, épen azon szent célból, hogy az általános helyzet — a mely mostanság beteg — javuljon. Laza, pontatlan eljárásokkal szemben a tanonczfelvételi ügyet alaposan és törvényesen elintézni a lehetetlenségek közé tartozik. Elmondom az említett eljárásokba ütköző akadályok okait.

Ha ugyanis a munkaadók a rendelményeket munkásaiknak vontatott működése s más eljárásaik miatt nem végeztethetik és továbbithatják pontosan, tudnak ám ők is panaszkodni, de nem szaklapokban. Az a hatalmasság a törvény, mely mindnyájunk ügyeit védelmezi, ugyancsak meghallgatja őket is; s ha panaszaik, világos adatokkal támogatva, valóknak bizonyulnak, azt válaszolhatja, hogy segítsenek magukon úgy, a hogy tudnak, miután széles e világon nincs olyan alkotmányos ország, a melynek törvényei meg ne engedné azt, hogy aki urrá akar lenni, azzá ne lehessen s ne komótízálhasson. — Nincs olyan törvény, mely a munkást — ha a törvény-szabta 14 napi munkaidőt kitöltötte — munkálkodásra kényszerítse. Ur lehet, csak legyen miből élni. Csak legyen miből élni! ez azon óriási határvonal, a mely mindenkit arra utal, hogy: ha tisztességes körülmények közt akar a társadalomban élni, munkálkodnia kell. A munka nem szégyen; az edzi, üdíti a testet. Csak legyen miből élni! ez azon határvonal, a melyen a józan gondolkozásu, vagyontalan, de szorgalmatos munkás belül marad; mert ha azt átlépi, úgy a czellengők sorába jutva, az elvetemedettség iszapjában vész el. Tehát munkálkodnunk kell szorgalmasan. Megvallom, én munkakedvelő voltam teljes életemben s az vagyok ma is.

Mit tesznek aztán a munkaadók a törvénynek elébb említett válaszára vagy elhizésére?

Azt, hogy felvesznek egy sereg tanoncztot. Azokból a tanoncokból 3—4 év multán mind segéd, szaktárs lesz, azok mind e pályán fogják megkeresni kenyerüket és pedig jogosan.

Hogy aztán a tanoncok munkái mily szemetesek és mennyire rontják az anyagot, a mig egy kis kezdetleges gyakorlottságot sajátítanak el, azt mindnyájan tudjuk. De el lesznek nézve e káros hátrányok, mert helyt állni kötelesek, mig tanonczkodási idejük le nem telik.

Igen világos dolog tehát, hogy a tulon-tul sok tanoncz kárakra van a segédeknek, nem csak az által, mert a már gyakorlottabbak még kényesebb munkákat is összetákolnak valamiképen, a mi által a segédek keresetökben rövidséget szenvednek; de nagy kárakra vannak azért főképen, mert számuk aránytalanul szaporodik, t. i. a segédeké.

Valamely iparág tere — ugy a miénk is — nézetem szerint, hasonlít egy olyan nagy várhoz, a mely elől egy főbejáróval, a tuloldalón pedig egy kijáróval bir. Minél többeket bocsátunk be abba a főbejárón, annál többen kényteleníttetnek abból — különös okoknál fogva — a tuloldali kijárón át távozni. Igyekezzenek tehát a segéd szaktársak azon vár főbejáraának csavarjait kitartó szorgalmuk által összeszorítani, hogy abban minél többen megmaradhassanak állandóan s munkálva jólétnek örvendhessenek. Igyekezzenek munkadók bizalmát és tiszteletét kiérdemelni. Hordják szivükön üzletök érdekeit.

A midőn szorgalmas munkálkodásról teszek említést, ez alatt nem értek teljességgel emberi méltóságot lealázó munkát. Tudom én igen jól, hogy pihenő időre is van mindnyájunknak szükségünk; de értek napi 10 órai olyan szorgalmatos munkálkodást, a melynek kellő

értéke legyen. A vásár- s más ünnepnapok legyenek teljesen a pihenés- és vallásosságnak szentelve.

Részesüljenek a segéd szaktársak olyan díjazásban, a melyből tisztességesen megélhessenek. Egy értelmes betűszedő — (olyan betűszedőt értek, aki már kiképezte magát s hivatása magaslatát elérte) — a mostani viszonyok közt, hogy családjával szerényen megélhessen, a fővárosban 850—900, vidéken pedig 650—700 frtot érdemelne meg évenként. — Nem nevezhetők ezek magas díjazásoknak az ólom betűk mellett napestig tartó fáradtságos munkáért. Én az értelmes betűszedőt igen nagyra tudom becsülni. — A midőn valamelyik szaktársam egy olyan tömött ívet helyez előmbe javítás végett, a melyben még nagyító üveggel is alig vagyok képes egy pár igénytelen hibát fedezni fel s abban az ugynevezett typographus hibák is kerülve vannak, tollal le nem írható lelkesedés száll meg.

Az ilyen gyakorlottságot pedig nem immel-ámmal, hanem fejtőrészel és igazi vasszorgalommal lehet csak elérni. Az ilyen gyakorlottságot jutalmazni kell.

* * *

„Miképen lehetne meggátolni a sajtóhibák terjedését?“ czime e cikknek. Szilárd meggyőződészem szerint csak azon esetre, ha az általános hazai nyomdászat jelenlegi helyzete kellő orvoslást nyerne. Ez esetben meg lehetne jogosan várni a munkásoktól az igazi szorgalmat és hibátlan munkát. Kedvezőbb helyzetbe jutva, bizonyára ők maguk vennék üldözőbe a sajtóhibákat, de sőt üldözőbe vennék azoknak elkövetőit is. Nem lehet még képzelni is nagyobb megleczkértetést a nyomdász segédre nézve, mintha őt saját szaktársa czirmolja hanyagságáért és hibás munkájáért. — Kedvezőbb helyzetbe jutva, remélni lehetne iskolázottabb ifjakat vehetni fel tanoncukul üzleteinkbe, mint eddig. Nem idegenkednének a szülők

gyermekeiket e pályára szálni, miután jövőjük ezen is biztosítva lenne.

Ha szüksége van nemzetünknek műiparágunkra — már pedig arra közmivelődési szempontból is nagy szüksége van — úgy kérni fogjuk annak idején a magas kormányt, a törvényhozást, hogy megfontolt, bölcs intézkedései által segítsen azon, különben a mily gyors léptekkel fejlődött az az utolsó évtizedekben, épen olyan gyorsan fog aláhanyatlani. — A hanyatlás jelei már is kezdenek nagymérvben mutatkozni, főképen vidéken. A budapesti nyomdászat még tartja magát; de kérdés, ha vajjon nem fog-e ott is hanyatlás mutatkozni idővel?

Adjon isten jobb jövőt a magyar nyomdászatnak!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOM.

	Lap.
A nyomda története	3
A nyomda leltára 1804-ben	9
Az előadottak szerint nyomdászok voltak	23
Nyomdahelyiségek	23
A nyomdán koronként tett javítások, ujtások és új sajtók szerzése	24
Mutatvány-könyvei, próba-nyomatai (Characteres typographici)	26
Könyvvizsgálat és vizsgálók; kötelezpéldányok	26
Nyomdafelügyelő tanárok	28
A nyomda termékeinek czimjegyzéke 1786—1886.	31—91
Mutatvány a Kapronczai Adám betű- s más nyom- dai jegymintái szerinti öntvényekből	92
Befejező észrevételek. A Marosvásárhelytt megjelent lapok jegyzéke	93

TOLDALÉK.

I. Miképen lehetne a magyar betűszedés gyorsítá- sát fokozni?	95
II. A betűszedő szekrényekről	109
III. Miképen lehetne a sajtóhibák terjedését meg- gátolni?	112

E füzetből — a tkts igazgatóság szives engedélye folytán — 80 példánnyal többlet nyomtattam elárusítás végett, ha ezt valaki megszerezni óhajtaná. Egy példány ára 60 kr. Megrendelhető alólírtnál. A befolyó egész jövedelem, a postaköltség leszámításával, nyomdász segélyegyleti czélokra fog fordíttatni. A „Typographia“ nyomdász szaklapban számolni fogok annak idején e bevételről.

Imreh Sándor.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár